

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 21 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 277, angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 295, angående tillämpningen av det svensk-engelska betalningsavtalet av den 6 mars 1945; samt

nr 296, angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.

Justerades protokollen för den 14, 15 och 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till barnhem;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet och avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.;

nr 255, i anledning av väckta motioner angående likalönsprincipens tillämpning inom det statliga avlöningssystemet;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående gottgörelse i vissa fall åt befattningshavare för förlängning av väntetid på befordran;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till poliskåren i Boden; samt

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arméns ingenjörpersonal.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av lägre pensioner vid vissa förstatligade m. fl. järnvägar;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 248, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 249, i anledning av väckta motioner om pension åt vissa f. d. vägarbetare;

nr 250, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350); samt

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 261, till Konungen i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av § 36 regeringsformen m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 270, med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 273, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.;

nr 278, angående anslag till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsakningsfängelse;

nr 279, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen;

nr 282, angående anslag till allmän bostadsräkning m. m.; samt

nr 286, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 287, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 31 januari 1932 (nr 17) om accis å silke, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 288, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 290, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen bebådad framställning angående anslag till bidrag till barnhusen icke kommer att föreläggas riksdagen, beslöts att denna skrivelse innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 291, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 292, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 131—139, bevillningsutskottets betänkanden nr 31 och 32, första lagutskottets utlåtanden nr 32—35, andra lagutskottets utlåtande nr 28, jordbruksutskottets memorial nr 44—47 och utlåtanden nr 48—60 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 13—15.

På framställning av herr talmannen beslöts att utrikesutskottets utlåtanden nr 2 och 3 skulle sättas sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 277, 295 och 296.

Herr **Velander** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! På grund av omfattningen och vikten av det med propositionen nr 279 avsedda ämnet tillåter jag mig anhålla, att motionstiden i anledning därav måtte utsträckas till det kammarens sammanträde, som infaller näst efter den femtonde dagen från propositionens avlämnande.

Jag skulle såsom ytterligare skäl för denna min anhållan kunna anföra, att propositionen icke var för kammarens ledamöter tillgänglig, förrän åtminstone två dagar förflutit, efter det att den officiellt framlagts.

Denna hemställan bifölls.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 345, av herr *Wehtje* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

nr 346, av herr *Gustavson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning, m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr **Johanson, Karl August**, som anförde: Herr talman! Kungl. Maj:t fastställde den 14 september 1944 nytt formulär till de finansstatistiska uppgifter, som städer, köpingar och municipalsamhällen skola ingiva till kungl. statistiska centralbyrån. Räkenskapssammandrag enligt detta formulär skall avlämnas före den 15 april näst efter räkenskapsåret.

Det nya statistikformuläret är ett omfattande aktstycke på icke mindre än 32 foliosidor. Ifyllandet av formuläret har berett svårigheter t. o. m. i städer med ett väl utvecklat tjänstemannasystem inom kommunalförvaltningen, och det har upplysts mig, att ett stort antal städer icke inom föreskriven tid kunnat avlämna de föreskrivna uppgifterna enligt det nya formuläret, som i år kommit till användning för första gången. För köpingarna och för de municipalsamhällen, som ålagts att använda det nya statistikformuläret, ha svårigheterna visat sig vara mycket stora. Det är en utomordentligt tidsödande procedur att ifylla formuläret. Därtill kommer att formuläret — för att bli tillnärmelsevis riktigt ifyllt — förutsätter redovisningsanordningar, som rimligen icke kunna påfordras av de mindre förvaltningsenheterna. Ett avsevärt antal köpingar och så gott som alla municipalsamhällen ha en kommunalförvaltning, som hittills i stort sett kunnat skötas inom det kommunala förtroendeämbetets ram. Enbart det nya statistikformuläret måste leda till att dessa kommuner tvingas in på tjänstemannasystemet, även om kommunerna i övrigt icke befinna sig i ett utvecklingsskede, som ur andra synpunkter göra detta nödvändigt. Det

*Interpellation
ang. lämnandet
av finans-
statistiska
uppgifter från
köpingar
m. m.*

Interpellation ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.)

måste nämligen vara helt uteslutet, att det nya formuläret skall kunna ifyllas av en lekman utan specialutbildning.

Enligt vad jag erfarit har statistiska centralbyrån hos Kungl. Maj:t anhållit om fastställelse av nytt statistikformulär jämväl för landskommunerna. Detta formulär lär vara en stark förenkling av det nya stadsformuläret, men att det blir av mycket betydande svårighetsgrad torde framgå därav, att svenska landskommunernas förbund icke ansett sig kunna förorda detsamma för andra landskommuner än sådana som ha centraliserad medelsförvaltning.

Ur kommunal synpunkt framstår det som betänkligt, att en detalj som denna skall kompliceras i så hög grad. Här borde det låta sig göra att finna en medelväg mellan de kommunala synpunkterna och de finansstatistiska önskemålen. Lekmannen har för övrigt svårt att föreställa sig, att alla de uppgifter, som lämnas i stadsformuläret, skola kunna centralt bearbetas. Om formuläret är så invecklat, att det icke förstås av uppgiftslämnarna, kan man ju för övrigt befara, att statistiken i viktiga stycken blir missvisande.

Det borde ligga nära till hands att låta köpingar och municipalsamhällen använda sig av det enklare landskommunformuläret. Jag hoppas, att innan detta formulär blir fastställt, frågan noggrant överväges ur synpunkten av kommunalmännens förmåga att lämna begärda uppgifter. Skulle nytt statistikformulär för landskommunerna icke bli fastställt inom de närmaste åren, borde det hittillsvarande landskommunformuläret tills vidare få användas av köpingar och municipalsamhällen, såvida icke starkt förenklade ändringar kunna vidtagas i det redan fastställda stadsformuläret.

Under hänvisning till vad jag här ovan anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra följande interpellation:

Är statsrådet beredd vidtaga åtgärder för underlättande för köpingar och municipalsamhällen att avlämna de finansstatistiska uppgifterna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om begränsning av den statliga pappersförbrukningen m. m.

Herr **Anderson, Axel Ivar**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I ett anförande den 1 maj innevarande år i Norrköping kom statsrådet Ericsson in på frågan om vårt lands bränsle- och pappersförsörjning samt yttrade i detta sammanhang enligt pressreferatet, att det nu aktuella försörjningsproblemet beträffande trävaror har sin förklaring i den enorma efterfrågan ute i världen. Vår enda möjlighet att eliminera svårigheterna på hemmamarknaden, när det gällde trävarubristen, vore att söka åstsadkomma en bättre korrespondens mellan tillgång och efterfrågan, och för att uppnå detta måste staten få en bättre kontroll över den svenska exporten, vilket vore ofrånkomligt för att säkra en rimlig försörjning inom landet och hålla prisutvecklingen i statens hand. Dessa synpunkter hade motiverat det nyligen genomförda statliga beslutet på timmer och sågade trävaror.

Statsrådet uttalade även vissa bekymmer för vår försörjning med pappersvaror. Sedan exportvägarna nu åter öppnats, hade fråga uppstått, hur vi å ena sidan skulle kunna täcka vårt eget behov och samtidigt i möjligaste mån tillmötesgå utlandets behov av pappersvaror. Därför ankomme det på oss att iakttaga en sträng hushållning med trä- och pappersvaror samt bränsle för att på så sätt möjliggöra en stor export av dessa på världsmarknaden begärliga bytesobjekt. För att i det allmänna medvetandet få in känslan för ange-

Interpellation om begränsning av den statliga pappersförbrukningen m. m.

(Forts.)

lägenheten av att ej slösa med papper förklarade statsrådet, att åtgärder övervägdes att utvidga träbesparingskampanjen att även omfatta pappersbesparing.

En avvägning mellan å ena sidan vårt inhemska behov och å andra sidan världsmarknadens är utan tvivel nödvändig. Denna bör ske på grundval av det uträknade inhemska behovet icke blott för dagen utan även för den närmaste framtiden, givetvis med hänsyn även tagen till besparingsmöjligheterna.

Frågan om vår pappersförsörjning har under den senaste tiden blivit allt mera brännande. Allt som oftast förekomma även meddelanden om att något statligt verk uttalar farhågor för att erforderliga papperskvantiteter ej skola kunna anskaffas. Senast torde frågan om papper för skattetabeller och debetsedlar till det nya uppbördssystemet ha varit på tal. I detta sammanhang är det att märka, att den inhemska papperskonsumtionen undergått en oerhörd stegring. Medan denna förbrukning 1938 uppgick till 239 000 och 1940 till 277 000 ton, var den 1945 ca 500 000 ton. Sedan 1935 har papperskonsumtionen per capita stegrats från 33 kg till 76 kg 1945, d. v. s. mer än fördubblats på tio år. Sistnämnda år lär pappersproduktionen ha uppgått till ca 750 000 ton, varav ungefär $\frac{1}{3}$ gick på export, medan produktionen före kriget uppgick till ca 970 000 ton, varav $\frac{2}{3}$ exporterades. Såsom framgår av dessa siffror, har vår pappersproduktion minskats sedan före kriget, och detta har givetvis orsakats av råmaterial- och bränslebristen.

Det förefaller icke otroligt, att den allt mera tilltagande statliga papperskonsumtionen i samband med regleringar på olika områden utgjort en mycket bidragande orsak till denna inhemska ökning av papperskonsumtionen. »Blankettraseriet» har blivit ett allmänt talesätt, och det synes, som om denna glosa icke vore överdriven. Därför har statsrådet Ericssons förebådade pappersbesparande åtgärder hälsats med stor tillfredsställelse inom vida kretsar. Dylika åtgärder inom statlig verksamhet överhuvud taget skulle säkerligen kunna bidra till en viss lättnad i den nuvarande pappersförsörjningen. Det måste därför sägas vara ett allmänt intresse att få närmare upplysning från officiellt håll om vilka åtgärder, som redan vidtagits i detta syfte, samt vilka åtgärder, som äro planerade.

Med anledning av vad sålunda anförts får jag anhålla om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet Ericsson få framställa följande fråga: Vilka åtgärder ha av regeringen vidtagits eller planerats för att begränsa den statliga pappersförbrukningen och för att framkalla ökad sparsamhet med papper på olika områden?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

*Ang. landets
försörjnings-
läge m. m.*

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Domös interpellation angående en redogörelse för landets försörjningsläge m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr Domö har frågat, om jag vill lämna en sammanfattande redogörelse för vår nuvarande försörjning med konsumtions- och produktionsvaror samt för hur regeringen bedömer den närmaste ekonomiska och finansiella utvecklingen och avser att möta de därmed sammanhängande problemen, framför allt i ändamål att skydda penningvärdet och hålla produktion och import på en tillfredsställande nivå.

Sedan länge har man varit på det klara med att övergången i världen till en något så när normal fredshushållning skulle kräva lång tid. Utvecklingen har icke jävat denna uppfattning. Visserligen har på sina håll utomlands omställningen av näringslivet skett hastigare än väntat, men på andra håll är förhållandet det motsatta. Läget utomlands är därför alltjämt synnerligen labilt.

Detta framträder särskilt på livsmedelsområdet. På grund av en rad faktorer, närmast den felslagna brödsädsskörden i stora delar av världen under 1945 samt missväxten i de risodlande länderna, råder för närvarande som bekant livsmedelsbrist i många länder såväl inom som utom Europa. Under sådana omständigheter ha givetvis våra möjligheter till livsmedelsimport kraftigt be-
skurits.

På bränsleområdet göra sig krigets efterverkningar starkt gällande. Återhämtningen i den europeiska kolproduktionen går relativt långsamt, och en omfattande import av fossila bränslen från Amerika har måst ske. Det är med tillfredsställelse man kan notera, att Polen, trots den förödelse detta land varit föremål för, kan uppvisa stadigt stigande produktionssiffror. Av vår hittillsvarande import av fossila bränslen innevarande bränsleår har 46 procent kommit från Polen.

I fråga om den industriella produktionen har utvecklingen gått i gynnsammare riktning. På detta område har från den internationella kontrollen undan för undan släppts en hel rad betydelsefulla varor. Av industrivaror äro sålunda för närvarande endast ett mycket begränsat antal såsom tenn, naturgummi, hudar och skinn, linolja och några mindre betydelsefulla kemikalier samt bomullsgarn och bomullsvävnader föremål för internationell kvotering. Härigenom har det visat sig möjligt att på en hel rad viktiga punkter förbättra vårt industriella försörjningsläge.

Jag övergår härefter att i enlighet med interpellantens önskan lämna en sammanfattande redogörelse för huru försörjningsläget i Sverige i sina grunddrag gestaltar sig för närvarande.

Jag börjar därvid med livsmedelsområdet. Vid ingången av löpande konsumtionsår hade vi ett övergångslager av omalen *brödspannmål* om något mer än 80 000 ton. Att lagret hade nedgått till denna jämförelsevis ringa kvantitet var en direkt följd av våra betydande leveranser till olika länder, främst grann-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

länderna, alltsedan hösten 1944. Som bekant blev 1945 års skörd till följd av ogynnsam väderlek mindre tillfredsställande såväl kvalitativt som kvantitativt och understeg väsentligt årsbehovet. Då odlarnas leveranser ännu ej helt fullgjorts, kunna säkra uppgifter om underskottets storlek ännu ej lämnas, men man räknar med att underskottet blir mycket betydande.

Tidigare gjorda framställningar hos de allierade myndigheterna om import av brödsäd från transoceanica länder för att täcka ifrågavarande underskott och få till stånd en behörlig ökning av övergångslagret ha med hänsyn till den bekymmersamma internationella spannmålssituationen ansetts böra fullföljas endast i vad avser de kvantiteter som oundgängligen erfordras för att säkerställa en knapp försörjning med brödsäd fram till nästa regleringsår. Hittills ha importerats ca 74 000 ton vete och 3 000 ton råg, däri inräknat flytande och under lastning varande partier.

I samband med att Sverige begränsat sina anspråk på import till nyss angivna myckenheter ha vissa åtgärder vidtagits för att dels minska användningen av brödsäd och dels dryga ut tillgången på varan. Det är emellertid klart, att övergångslagret av brödsäd vid ingången till det nya konsumtionsåret kommer att bli mycket lågt, varför en försening av brödsädesskörden kan komma att föranleda vissa svårigheter med avseende på brödsädens fördelning mellan kvarnarna i slutet av konsumtionsåret.

Den minskning av vår nötkreaturstam, som måste företagas på grund av 1940 och 1941 års svaga foderskördar, fick till följd en icke obetydlig nedgång i vår *mjolkproduktion*. En successiv ökning av denna har därefter kunnat ske. Eftersom försäljningen av konsumtionsmjölk i stort sett varit oförändrad under de senaste åren, har ökningen i mjolkproduktionen tagit sig uttryck i en ökad produktion av smör, ost och torrmjolk. Sålunda har produktionen av *mejerismör*, som 1942 uppgick till ca 72 000 ton, ökat till ca 94 000 ton 1945. Ostproduktionen är för närvarande av ungefär samma storlek som före kriget. Därvid bör dock beaktas att — om man undantager dessertost — endast produktion av halvfet ost nu är tillåten medan före kriget praktiskt taget hela ostproduktionen utgjordes av helfet vara. Under de senaste åren har även tillverkningen av torrmjolk blivit av viss betydelse. Största delen därav har ansetts böra exporteras för hjälpändamål. Vår försörjning av matfett är emellertid, förutom av smör, även beroende av tillgången på margarinråvaror. En del *margarinråvaror* produceras inom landet, såsom talg och ister samt oljeväxtfröer, men de härur framvunna kvantiteterna förslå icke långt. Till följd av det internationella försörjningsläget har importen av margarinråvaror under innevarande konsumtionsår reducerats, och vi ha i betydande utsträckning måst tära på våra lager därav. En sänkning av matfettsransonerna har i detta läge blivit ofrånkomlig.

Ett område av vår livsmedelsförsörjning, som tilldragit sig särskilt intresse, är *kött- och fläskmarknaden*. Sålunda har tidigare gjorts gällande, att ransonereringen på detta område borde omedelbart slopas. I det förändrade läge, vari vår livsmedelsförsörjning numera kommit till följd av den bekymmersamma situationen utomlands, torde det icke vara behöfligt att för närvarande upptaga någon diskussion i denna fråga. Jag vill här endast omnämna, att vi tidigare under innevarande konsumtionsår från Danmark importerat vissa mängder nötkött och hästkött. Under vintern har tilldelningen av köttvaror varit så avvägd, att ett överskott erhållits, vilket lagrats. Gjorda beräkningar visa, att vi från och med maj månad ha att räkna med en successiv nedgång i slakten. Meningen är, att de upplagrade myckenheterna då skola komma till användning.

Skörden av *potatis* var under 1945 ej obetydligt under genomsnittet såväl

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

kvantitativt som kvalitativt. I detta läge har användandet av potatis för industriella ändamål begränsats. Inskränkningar ha sålunda vidtagits i fråga om användandet av potatis för glykostillverkning, och ytterligare restriktioner på detta område kunna bli nödvändiga. Brännvinsbränning har medgivits endast i fråga om sådana potatispartier, som befunnits vara otjänliga till direkt konsumtion. Export av potatis för hjälpsändamål har tillåtits i mycket begränsad omfattning.

Behovet av *socker* för den inhemska konsumtionen fram till nästa skördeår torde kunna anses fullt tryggt. Däremot förslå de tillgängliga förråden icke till någon nämnvärd export. För att friställa vissa kvantiteter för hjälpleveranser har livsmedelskommissionen vidtagit en sänkning av ransonerna till enskilda hushåll med 5 procent, varjämte tilldelningen till industriella ändamål nedskurits.

Sedan krigsslutet, då fiskarena fingo möjligheter att uppsöka gamla fångstplatser i Nordsjön, har försörjningen med *fisk* för inhemskt behov varit mer än tillräcklig. Även möjligheterna till import av salt sill och torkad fisk från Island och Norge förefalla goda. Vid uppgörandet av handelsavtal med skilda länder har man sökt att i största möjliga utsträckning tillgodose den svenska fiskerinäringens exportintressen. Inom ramen för sådana avtal har exporten redan kommit i gång till i första hand Polen, Storbritannien och Tjeckoslovakien och i viss mån även till andra europeiska länder. Till Holland och Belgien har viss export nyligen påbörjats.

Efter denna summariska översikt av läget i vårt land med avseende på den direkta livsmedelsförsörjningen, vill jag med några ord även beröra förhållandena beträffande för jordbruksdriften erforderliga viktigare produktionsförnödenheter såsom fodermedel, konstgödsel samt jordbruksmaskiner och redskap.

På grund av det svaga utfallet av fodersädkörden i vissa delar av landet anser man sig icke kunna räkna med att den leveransplikt som för året ålagts producenterna kommer att fullgöras helt. För att täcka underskottet på fodersäd har livsmedelskommissionen vidtagit alla möjliga åtgärder för import av fodermedel från utlandet. Det har också lyckats att genom spannmålsbolaget inköpa vissa myckenheter kli och majs. Av dessa ha 17 000 ton kli och cirka 33 000 ton majs hittills kunnat hemtagas. I vilken utsträckning ytterligare kvantiteter komma att kunna skeppas är ovisst.

I fråga om *oljekraftfoder* kan det med utgångspunkt från nu rådande förhållanden och träffade dispositioner samt under förutsättning, att inga ytterligare inköp från utlandet av oljekraftfoder eller oljeväxtfrön kunna företagas fram till den 1 september 1946, beräknas, att vi vid sistnämnda tidpunkt komma att disponera över sammanlagt omkring 110 000 ton oljekraftfoder inberäknat pågående import. Härtill kommer för konsumtionsåret 1946/47 den jämförelsevis ringa kvantitet oljekraftfoder som kan erhållas av 1946 års inhemska oljeväxtodling. Givetvis ha ansträngningar gjorts för att få till stånd en ökad import av oljekraftfoder, men möjligheterna härtill äro för närvarande med hänsyn till rådande internationella förhållanden mycket ovissa.

Såväl *superfosfat* som thomasfosfat har fått försäljas fritt under hela året. Årsförbrukningen beräknas uppgå till sammanlagt något mer än 300 000 ton, d. v. s. ungefär samma kvantitet, som årligen användes före kriget. Härvid bör emellertid anmärkas, att den superfosfat som sålts endast håller cirka 15 % fosforsyra, medan fosforsyrehalten i förkrigsvaran utgjorde 20 %.

I fråga om *kali* är läget mera bekymmersamt. Under krigsåren ha vi kunnat importera kali från Tyskland i relativt tillfredsställande kvantiteter. Innevarande säsong har intet kommit från Tyskland. I stället ha mindre kvantiteter inköpts från Frankrike. Ransoneringen har måst bibehållas och tilldelningen

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

kraftigt sänkas. För nästa produktionsår synas utsikterna ljusare. I dagarna har sålunda avslut gjorts om import av 50 000 ton kali från den av Sovjetunionen ockuperade delen av Tyskland.

Av *kvävegödselmedel* få de svenska gödselmedlen kalkkväve, ljungasalpeter och ammoniumsulfat sedan den 1 februari 1946 fritt försäljas. Emellertid har efterfrågan på desamma varit oväntat stor, varför på sina håll en viss knapphet uppstått. Av kalksalpeter har man däremot icke ansett sig kunna medgiva fri försäljning. Tilldelningen av denna vara har dock kunnat hållas på en tillfredsställande nivå.

Jordbrukets försörjning med *maskiner och redskap* bereder vissa svårigheter. Bristen på dylika maskiner och redskap är föranledd främst av knappheten på råvaror och halvfabrikat för tillverkningen men förstärkes ytterligare av den nu pågående exporten av svenska jordbruksmaskiner för återuppbyggnadsändamål, huvudsakligen till de nordiska grannländerna. För tillverkningen av traktorer sker tilldelningen av järn i önskad omfattning. Däremot föreligger viss knapphet på metaller, manufakturbetonade halvfabrikat samt framför allt alla slag av elektrisk materiel, vilket i viss mån hämmar tillverkningstakten. Importen av traktorer har hittills varit låg, främst beroende på arbetskonflikterna i Amerika.

Vad därefter angår *bränsleförsörjningen* vill jag till en början erinra om att användningen av bensin och lysfotogen för närvarande är fri. I fråga om eldningsolja kräves däremot allttjämt förbrukningstillstånd. Sådana ha hittills lämnats i stor omfattning. På grund av den stegrade efterfrågan på eldningsolja runt om i världen framträdde på nyåret en viss knapphet på denna vara, vilket föranledde att även i Sverige återhållsamhet måste iakttagas vid utfärdande av nya förbrukningstillstånd. Under senaste tiden anses dock situationen ha ljusnat. Användningen av eldningsolja som bränsle beräknas för närvarande motsvara drygt 1 000 000 ton stenkol per år räknat.

Den europeiska kolorganisationen (EOO) i London, vilken omfattar bl. a. alla kolexporterande länder i Europa utom Sovjetunionen ävensom Amerikas förenta stater, har rekommenderat att Sverige för andra kvartalet skall tilldelas 300 000 ton kol och koks i månaden samt för nästföljande kvartal ökade kvantiteter i den mån produktionen i Ruhr av kol stiger. Visserligen äro dessa rekommendationer utan förbindande verkan för de exporterande länderna, men anledning synes föreligga att antaga att rekommendationerna komma att följas. Skeppningarna av kol och koks ha under första kvartalet i år uppgått till i medeltal 230 000 ton i månaden. Bränslekommissionen har i sina prognoser ansett sig kunna räkna med en kol- och koksimport av cirka 4,5 miljoner ton under bränsleåret 1946/47. Lagren av fossilt bränsle beräknas vid halvårsskiftet icke vara större än vad som är erforderligt för att säkerställa en jämn och tillfredsställande distribution.

Det totala bränslebehovet vid fri förbrukning uppskattas för nästa bränsleår, räknat i ton stenkol, till cirka 14 miljoner ton. Härav utgöres omkring 1,9 miljoner ton av husbehovsved och avfallsbränsle, från vilket i detta sammanhang kan bortses. Om produktionen av svenska stenkol och torv antagas motsvara 0,9 miljoner ton samt användningen av eldningsolja motsvara 1 miljon ton, skulle ett behov av 5,7 miljoner stenkolston återstå att täcka med ved för att full försörjning skulle ernås. Detta motsvarar en kvantitet av cirka 37 miljoner m³ bränn- och kolved. Med hänsyn till å ena sidan att omkring 4 miljoner m³ av den ved som avverkats i höstas kunna antagas bli förbrukade redan under innevarande bränsleår, å andra sidan att 2 miljoner m³ av vedbehovet anses kunna tillgodoses med ribbved och bakar samt licensfria bränslen, skulle den sammanlagda avverkningen och bränn- och kolved (exklusive husbehovsved)

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

under innevarande avverkningsår behöva uppgå till 39 miljoner m³ för att möjliggöra behovstäckning 1946/47 i full utsträckning.

Enligt de preliminära avverkningsrapporterna från den 1 april uppgingo avverkningarna av brännved och kolved från den 1 juli 1945 fram till nyssnämnda tidpunkt till nära 24 miljoner m³. Med ledning av denna siffra beräknade bränslekommissionen, att — om inga extra åtgärder vidtoges — den totala avverkningen av bränn- och kolved komme att uppgå till minst 27 miljoner m³. Det skulle i så fall komma att föreligga en brist på ej mindre än inemot 12 miljoner m³ ved, motsvarande cirka 1,8 miljoner ton stenkol. För att stimulera till ökade ansträngningar i fråga om vedproduktionen har Kungl. Maj:t emellertid redan i början av april förordnat, att premier för huggning av ved efter i huvudsak samma system som tillämpades föregående år skola även i år utbetalas till skogarbetare och skogsägare fram till den 1 juli. Härigenom torde, att döma av föregående års erfarenhet, den tidigare beräknade avverkningskvantiteten komma att ej oväsentligt höjas. Vidare bör man på liknande sätt som förut kunna räkna med att ved som avverkas under instundande sommar och höst skall kunna till någon del komma till användning under bränsleåret 1946/47. Å andra sidan blir det som vanligt beroende på flera omständigheter, främst väderleksförhållandena, i vad mån den avverkade veden kan i tid framköras ur skogarna till förbrukningsplatserna.

Vad slutligen beträffar det *industriella* området har bortfallet av importen från Tyskland hittills kunnat ersättas endast i mycket begränsad omfattning. I fråga om en så viktig nyckelvara som *järn och stål* har viss ersättning för importen från Tyskland kommit till stånd först under senare tid. Under åren 1943 och 1944 importerades cirka 250 000 ton järn och stål samt cirka 50 000 ton tackjärn årligen, allt i huvudsak från Tyskland. Från och med oktober 1944 upphörde i stort sett järnleveranserna från sistnämnda land. Sverige blev därefter hänvisat till i huvudsak den inhemska tillverkningen samt till lagerkonsumtion.

Våren 1945 ansågs möjligheter till ett återupptagande av importen föreligga främst från U. S. A., Storbritannien och Belgien. De största förhoppningarna fästes till en början vid leveranser från U. S. A. och beställningar placerades för över 100 000 ton. Man räknade med att dessa leveranser skulle kunna påbörjas redan sommaren 1945. Från Storbritannien utlovades i mars 1945 successiv leverans av 82 000 ton. Med Belgien ingicks avtal sommaren 1945 om leverans av 120 000 ton med 20 000 ton per månad från september 1945. Sedermera har avtal ingåtts med Belgien om fortsatta månadsleveranser i ungefär samma utsträckning under hela år 1946. Även från Tjeckoslovakien erhöles hösten 1945 löften om vissa leveranser.

Förhoppningarna på U. S. A. slogo fel. Först mot slutet av 1945 började leveranserna komma i gång i större skala. Därefter utbröt emellertid den amerikanska stålstrejken, och man torde nu icke ha att vänta större leveranser förrän någon gång instundande höst. Kolstrejken medför givetvis nya ovisshetsmoment. Även leveranserna från Storbritannien dröjde av olika skäl länge och kommo i gång först vid årsskiftet 1945/46. Från Belgien började järn och stål inkomma under senare delen av oktober 1945, och importen har därefter hållit sig på en relativt tillfredsställande nivå.

Den nu pågående importen kommer successivt att lätta trycket på järnmarknaden, även om den är otillräcklig med hänsyn till nuvarande behov. För vissa klenare dimensioner samt tunnplåt och valstråd synas över hela världen svårigheter bestå att tillgodose efterfrågan. Man får på dessa områden räkna med en för längre tid bestående knapphet, vilket å sin sida medför knapphet på bl. a. spik och radiatorer. Trots ansträngningar att erhålla rörleveranser från skilda håll är läget särskilt beträffande smidda rör bekymmersamt.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Beträffande flertalet metaller har det varit möjligt att släppa förbrukningen fri. *Koppar* kunde under senare halvåret 1945 utan svårigheter importeras särskilt från Chile och Canada. På grund av strejker och andra omständigheter äro inköpsmöjligheterna för närvarande reducerade, men utsikter torde finnas att snart nog åter kunna erhålla koppar i önskvärd utsträckning. *Zink* har hittills huvudsakligen införts från Norge, men torde fortsättningsvis kunna importeras även från Belgien och Polen. Större svårigheter att tillföra landet erforderliga kvantiteter ha ej förelegat och behöva sannolikt ej heller befaras, bl. a. emedan Sverige har zinkslig att erbjuda som kompensasjon. Beträffande *bly* och *tenn* äro världstillgångarna knappa. En viss import av bly äger för närvarande rum huvudsakligen från Mexiko men torde komma att minska under senare delen av året till följd av en i nämnda land utbruten men numera bilagd strejk. Sannolikt torde Sverige kunna byta sig till viss mängd bly mot exporterad blyslig och resterande behov torde till största delen täckas genom inhemsk produktion. Vad beträffar tenn är importen alltfört reglerad genom kvotering. Den Sverige tillerkända kvoten motsvarar ungefär $\frac{1}{4}$ av förkrigsförbrukningen, vilket med ransonering och sparsamhet bör kunna räcka för landets nödvändigaste behov.

Beträffande vissa viktiga råvaror och produkter inom den *kemiska* industrien kom en betydande import till stånd relativt snabbt efter krigstillståndets upphörande, medan tillförseln senare av olika skäl avtagit. Så har varit fallet bl. a. i fråga om soda, Glaubersalt, linolja, zinkvitt, leror för den keramiska tillverkningen m. m. Merendels synes avmattningen i importen stå i samband med att denna skett från äldre lager, medan nyproduktion på grund av bränslebrist eller av annan orsak ej kunnat i tillräcklig omfattning komma i gång. Sålunda har beträffande *soda* de tidigare rätt stora skeppningarna nu upphört. Leveransmöjligheterna från U. S. A. äro även högst ovissa efter kolstrejkens utbrott därstädes. Vissa leveranser torde stå att erhålla från Polen. Genom den redan genomförda sodaimporten har emellertid produktionen av förnsterglas kunnat utökas och täcker numera i stort sett behoven. I fråga om linolja bestämmes importen alltjämt av de allierade kontrollmyndigheterna. Importkvoten var under andra halvåret 1945 ganska betydande och möjliggjorde en lagerökning. För 1946 utlovades även betydande kvantiteter. Enligt senare meddelanden har emellertid kvoten nedskurits till mindre än hälften av vad som ursprungligen ställts i utsikt, varför tidigare lättnader i ransoneringen måst återtagas. De minskade importmöjligheterna ifråga om *zinkvitt* torde stå i samband med ökad byggnadsverksamhet o. d. i Storbritannien. Vad angår *koksalt* har man i viss utsträckning fått övergå från stensalt till havssalt från Medelhavsländerna. Importen väntas komma att avsevärt ökas.

Importen av de stora *textilråvarorna*, såsom ull och bomull, har på det hela taget gått hinderfritt. Det stora problemet för textilförsörjningen utgör den knappa tillgången på garner och vävnader. Före kriget tillgodosågs efterfrågan till ca 70 % genom inhemsk tillverkning och ca 30 % genom import. Även nu skulle en motsvarande import erfordras. I främsta rummet komma bomullsgarner och bomullsvävnader, som alltjämt äro föremål för internationell reglering genom en allierad textilkommitté i Washington. De tilldelningar Sverige hittills erhållit uppgå endast till i runt tal omkring 15 % av importbehovet under resp. perioder. Det torde ännu dröja avsevärd tid innan vår tidigare störste leverantör, Storbritannien, kan beräknas bli leveranskraftig i större skala. Även beträffande ullkamgarner och lingarner föreligga stora svårigheter att erhålla import. Sedan en längre tid tillbaka har Sverige sökt nå och även uppnått överenskommelser med olika länder i Europa om lönspinning och lönvävning av bomull och ull. Beträffande konstsilkegarner har överenskommelser ingåtts om leveran-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ser från Schweiz, Holland, Belgien, Frankrike och Italien. Även om här liksom på de flesta varuområden avsevärda leveransförseningar ägt rum, synes man nu kunna räkna med en relativt tillfredsställande kontinuerlig tillförsel.

Den internationella råvarukontrollen ifråga om hudar och skinn handhas av en centralorganisation med säte i Washington, i vilken även Sverige är representerat. Kvoten å sydamerikanska hudar, som äro de för oss viktigaste, har fram till första kvartalet 1946 fastställts månad för månad och därvid månadsvis i regel utgjort 22 000 st. hudar. Den internationella marknadsregleringen på området har emellertid visat sig vara förenad med stora svårigheter särskilt ifråga om prissättningen. Viss hudimport har även skett från Danmark. Knapphet på ovanläder består alltjämt.

I fråga om försörjningen med *gummi* kan jag nämna, att betydande kvantiteter amerikanskt syntetiskt gummi samt icke oväsentliga mängder rågummi kunnat hemtagas. Beträffande både syntetiskt gummi och rågummi torde även i fortsättningen importen komma att förlöpa någorlunda tillfredsställande. Knappheten på cordväv utgjorde länge ett hinder för bildäcksproduktionen, men sedan någon tid kunna importutsikterna karakteriseras som relativt gynnsamma.

Produktionen av *bildäck* inom landet är numera begränsad av tillgången på arbetskraft. Denna väntas dock efter hand förbättras. Bl. a. genom den under kriget starkt nedslitna gummiutrustningen och därav följande stora ersättningsbehov är den svenska kapaciteten icke tillräcklig för att täcka behovet av bildäck. Importen av färdiga bildäck har varit knapp. Självfallet göres allt vad som är möjligt för att öka tillförseln av bildäck och på så sätt möjliggöra ett slopande eller i varje fall mildrande av de nuvarande restriktionerna för motorfordonstrafiken.

Svårigheterna för vår järnförsörjning, vilka jag i det föregående berört, inverka helt naturligt även på byggnadsverksamheten. Beträffande andra *byggnadsmaterial* är läget däremot någorlunda tillfredsställande. Då statsrådet Ericsson nyligen inför riksdagen lämnat en redogörelse för tillgången på material för byggnadsproduktionen, anser jag mig i detta sammanhang kunna in-skränka mig till att framhålla, att vid sidan av de svårigheter, som sedan länge förelegat att få fram tillräckliga kvantiteter järn, rör, sanitetsgods, cement och tegel, under senare tid tillkommit bekymmer att tillgodose behovet av trä för olika ändamål.

På grund av den ringa timmerfångsten vintern 1944/45 blev sågverksproduktionen under 1945 osedvanligt låg. Samtidigt förelåg en stark efterfrågan på *trä* från utlandets sida. Med hänsyn till de ändamål för vilka exporten i regel var avsedd var det icke möjligt att så begränsa denna att en allmän knapphet på trävaror kunde undvikas inom Sverige. Under innevarande avverkningssäsong torde visserligen timmerfångsten vara väsentligt större än under föregående säsong, men samtidigt äro lagren av sågade trävaror nu avsevärt mindre än i fjol, varför vi trots en kraftigt reducerad export av sågade trävaror ha att räkna med en fortsatt knapphet på den inländska trävarumarknaden. I anledning härav ha vissa regleringsåtgärder vidtagits.

En av de kraftigast bidragande orsakerna till att timmerfångsterna under senaste åren ej blivit större än vad som varit fallet utgöra givetvis de omfattande vedavverkningarna. Dessa ha även medverkat till att begränsa avverkningarna av massaved och därmed även produktionen och exporten av *pappersmassa*. Vi räkna med att under 1946 massaexporten skall kunna hållas uppe på en nivå som med ej fullt en tredjedel understiger exporten före kriget. I fråga om *papper* torde däremot den relativa nedgången i exporten bliva betydligt större.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Vad angår frågan om *arbetskraften*, som även berörts i interpellationen, kan sägas följande:

Läget på den svenska arbetsmarknaden kännetecknas av en synnerligen hög sysselsättningsnivå inom näringslivets olika områden. Arbetslösheten är sålunda mycket ringa. Visserligen voro hos arbetslöshetsnämnderna vid utgången av mars månad cirka 8 000 personer anmälda som hjälpbehövande. En betydande del av denna arbetslöshet är emellertid lokaliserad till Norrbotten och Väster-norrland. I den mån dessa arbetslösa kunna ifrågakomma för sysselsättning på den öppna marknaden äro de självfallet föremål för arbetsförmedlingsorganens uppmärksamhet.

Tilltagande brist på arbetskraft rapporteras från praktiskt taget alla områden av näringslivet. Även om man torde göra klokt uti att ta de då och då förekommande katastrofvarningarna med tillbörlig reservation, vill jag icke förneka att utvecklingen är sådan, att den bör följas med stor uppmärksamhet. Icke minst gäller detta jordbruket. Då emellertid arbetskraftssituationen inom jordbruket berörts i en i denna kammare nyligen framställd interpellation, som inom kort torde komma att besvaras, behöver jag icke nu dröja vid denna fråga.

Trots statsmakternas åtgärder i syfte att stimulera tillförseln av arbetskraft till skogen ger den nu aktuella arbetskraftsbalansen anledning till vissa bekymmer beträffande möjligheten att realisera det av mig refererade programmet för vår bränsleförsörjning.

Vissa approximativa beräkningar synas giva vid handen att ytterligare några tiotusental arbetare skulle kunna beredas sysselsättning inom industrien. Mest kännbar har bristen på arbetskraft gjort sig gällande vid de mekaniska verkstäderna, vid järnbruken och inom textilindustrien. De offentliga arbetsmarknadsorganen upprätthålla ett fortlopande samarbete med industriens organisationer för att genom en effektivare arbetsförmedling, en ökad omskolningsverksamhet och åtgärder i syfte att påverka industrilokaliseringen så rationellt som möjligt nyttiggöra våra arbetskraftsresurser. Från vissa håll ha farhågor framförts beträffande den allt mera ökade ansvällningen av byggnadsarbetarkåren genom överflyttning från andra yrkesområden. Den ökade rörlighet som häri-genom uppstått innebär onekligen uppenbara olägenheter och kan komma att påkalla en särskild uppmärksamhet från arbetsmarknadsorganens sida.

De långsiktiga arbetsmarknadsproblem, som aktualiseras av den till följd av befolkningsutvecklingen vikande tillgången på arbetskraft, äro föremål för regeringens och arbetsmarknadsorganens uppmärksamhet. I första hand gäller det härvid att pröva, huruvida våra egna arbetskraftsreserver — bland annat vissa kategorier nu icke yrkesverksamma kvinnor och de partiellt arbetslösa — skola kunna inordnas i vårt arbetsliv. Först sedan alla utvägar i detta avseende blivit prövade synes man böra överväga, huruvida en invandring av arbetskraft kan visa sig erforderlig och därtill möjlig att genomföra under betryggande former och med hänsyn tagen till alla berörda parter berättigade intressen.

Den här lämnade redogörelsen torde giva en god grund för ett bedömande av förutsättningarna just nu för produktion och försörjning. Även om den avspeglar ett relativt gott läge, visar den dock att vi alltjämt ha betydande svårigheter att brottas med och söka övervinna.

Rörande handelsutbytet har interpellanten gjort gällande, att vårt land fullgör sina exportförpliktelser gentemot utlandet och tömmer därigenom sina egna varuförråd, men får icke åtnjuta en införsel som tillnärmelsevis motsvarar importbehovet. Med anledning härav vill jag endast ytterligare erinra om, att en av huvuduppgifterna för vår handelspolitik alltsedan fiendligheternas upp-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

hörande för något mer än ett år sedan varit och alltså är att söka uppnå största möjliga import av sådana råvaror, som erfordras för att hålla den svenska produktionen vid önskvärd nivå. I syfte att tillförsäkra oss import av dylika viktiga varor ha dels fortlöpande förhandlingar förts med västmakterna respektive dessas internationella försörjningsorgan angående import av sådana varuslag, som med hänsyn till världsknappheten kontrolleras av dessa organ, dels handelsavtal slutits med en rad olika länder. Vid framläggandet för de allierade västmakterna av våra importönskemål har från vår sida framhållits, att därest den svenska industriens nödvändiga råvarubehov ej tillgodosåges, skulle vårt land ej bli i stånd att på önskat sätt genom leveranser av olika slag bidra till det internationella återuppbyggnadsarbetet. Det finnes fullgod anledning att tro, att de importkvoter vi erhållit av ifrågavarande internationellt ransonerade varor tillerkänts oss till stor del på grund av vår på olika sätt manifesterade villighet att deltaga i återuppbyggnaden.

Det torde för övrigt även föreligga ett direkt samband mellan de i våra handelsavtal ingående importkvoterna för viktiga råvaror och den svenska medverkan i rekonstruktionsarbetet såtillvida som ett flertal stater utfäst sig medge leveranser till vårt land dels i direkt byte mot svenska exportvaror, dels som kompensation för svensk export på kredit. Tack vare krediten har man nämligen ansett sig kunna räkna med ett snabbare återställande av den inhemska produktionsapparaten och därmed av den egna exportkapaciteten.

Vad angår bedömningen av »den närmaste ekonomiska och finansiella utvecklingen» tillåter jag mig hänvisa till vad som anförts i prop. nr 218 (ang. befrielse från sedelinlösningskyldigheten) och prop. ang. omsättningsskattens avveckling. I den senare ha de med finansieringen av socialreformerna förbundna problemen ävensom utformningen av den allmänna finanspolitiken ingående behandlats. Därvid har med styrka framhållits, att en underbalansering av budgeten i nuvarande läge måste hållas inom ytterst snäva gränser. I prop. nr 218 behandlas frågan om penningpolitikens utformning för den närmaste framtiden med utgångspunkt från en av bankofullmäktige i ämnet lämnad redogörelse. I likhet med fullmäktige har regeringen i nuvarande ovissa läge funnit penningpolitiken närmast få inriktas på en stabilisering av penningvärdet och i övrigt bli av avvaktande karaktär. Den senaste tidens lönehöjningar, som ju omfattat bland annat industri- och lantarbetare, jordbrukare samt tjänstemän, måste givetvis medföra minskat utrymme för framtida prissänkningar.

Regleringen av byggnadsmateriel m. m. och priskontrollen äsyfta att motverka inflationsriskerna. Bland de ytterligare åtgärder, som skulle kunna ifrågasättas i inflationsbekämpande riktning, märkes främst en strängare reglering av utrikeshandeln för att undvika ett alltför stort exportöverskott eller för att förhindra att höga exportpriser inverka störande på den inhemska prisnivån. Allt detta innebär en bestämd vilja att förhindra en inflatorisk prisstegring och fasthålla vid den förda stabiliseringspolitiken.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber att först få tacka hans excellens herr statsministern för svaret, och jag ber särskilt att få tacka för att jag fick det i god tid. Det lämnade svaret ger utan tvivel en god bild av det allmänna försörjningsläget. Då det däremot gäller de stora principiella huvudfrågorna — främst utformningen av vår framtida ekonomiska, penningpolitiska eller finansiella politik — råder efter statsministerns svar fortfarande betydande oklarhet. Det tycks mig som om statsministern här i kammaren undviker att gå till botten med dessa frågor. Han nöjer sig i stort sett med att hänvisa till ett par av Kungl. Maj:ts tidigare framlagda propositioner, som i sin tur på många punkter präglas av bristande klarhet.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Till statsministerns redogörelse för vårt allmänna försörjningsläge skall jag här endast föga några korta randanmärkningar. Detta läge är i flera avseenden utan tvivel ganska gott. Jämför man våra förhållanden med många andra länders, ha vi i varje fall tack vare vårt näringslivs bärkraft och effektivitet ett betydande försprång. Men samtidigt är det tydligt, att vi på många punkter brottas med svårigheter, som bl. a. sammanhånga med den hjälp vi efter vapenstilleståndet lämnat andra folk, främst de nordiska. Det har för oss varit en självklar sak att denna hjälp skulle lämnas, och om vi därigenom måste finna oss i en förlängd period av varuknapphet och i vissa fall också i skärpt ransonering, så gäller det här helt enkelt offer, som bäras med jämnom av alla, därför att solidariteten mellan folken kräver det. Frågan om spannmålsförsörjningen tycks mig vara ett typiskt exempel. Våra lager ha minskat genom leveranser till utlandet, och vi motse en besvärlig övergångsperiod vid ingången av det nya konsumtionsåret. Vi skulle kanske kunna förbättra vår situation genom import, men vi avstå från detta med tanke på de miljoner människor ute i världen, som lida verklig nöd. Jag är övertygad om att vårt folk uppfattar detta som en riktig och hedersam politik.

Många av våra försörjningssvårigheter bero emellertid på den långsamma omställningen av näringslivet i utlandet, där läget — såsom statsministern säger — fortfarande är synnerligen labilt. Den politiska oron återverkar ödesdigert på det ekonomiska området. Statsministern visar, hur våra handelsavtal slagit fel i många avseenden. Detta tycks mig vara ett skolexempel på hur starkt beroende vi äro av de internationella förhållandena och hur realiteterna rubba våra planhushållningsteoretikers cirklar.

Vad nu bränsleläget beträffar är emellertid tillgången på olja en ljuspunkt. Här lägger dock knappheten på distributionsmedel vissa hinder i vägen för en effektivare och smidig försörjning. Det är i denna situation minst sagt olägligt att man sysslar med en utredning, som kan leda till oljebolagens förstatligande och som därmed skapar osäkerhet hos de berörda företagen och hämmar möjligheterna att förbättra just distributionsapparaten.

Den relativt låga produktionen av sågtimmer är vidare en belastning som bör uppmärksammas. Normalpriserna å rundvirke, som varit föremål för så mycken diskussion, ha här spelat en föga lycklig roll då det gäller tillgången på sågtimmer.

I anslutning till statsministerns förklaring, att allt, som varit möjligt att göra, gjorts för att få in varor i landet i utbyte mot vår export, vill jag endast framhålla, att våra kreditavtal byggde på förutsättningen att omställningsperioden ute i världen skulle bli relativt kort. Nu veta vi att denna period i själva verket blir lång. Vi väntade också att avtalen skulle öppna tämligen snabba möjligheter till import. Nu se vi, hur långsamt det går också på denna punkt. Situationen har alltså förändrats, och det lär vara nödvändigt att rätta vår handelspolitik därefter. Återhållsamhet och försiktighet med svenska tillgångar krävs, för att läget inte skall bli alltför svårt. Utbyteskraven måste bli rätt stränga.

Arbetskraftsfrågan hör utan tvivel till de mest bekymmersamma. De som trott, att kravet på full sysselsättning skulle dominera i dag, ha misstagit sig grundligt. Det är bristen på arbetskraft som är vårt huvudproblem. Jag känner här särskilt oro för jordbruket. Bristen på arbetskraft där kan få beklagliga återverkningar på folkförsörjningen. Fortfarande pågår flykten från landsbygden och ökar alltmera jordbrukarnas svårigheter. Bristen på arbetskraft i tätorterna kan ibland bemästras genom att man uppskjuter en planerad åtgärd utan att verksamheten i sin helhet lider avgörande men. För jordbrukarna ligger saken annorlunda till. Arbetet måste skötas som vanligt, även om

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

tillgången på arbetskraft minskar; det vore annars risk för att man äventyrade ett helt årsresultat. Att detta verkar utomordentligt pressande på jordbruksfamiljerna och lätt vållar sociala skador, är uppenbart. Modernäringen utsätts för påfrestningar med allvarliga verkningar för framtiden.

Jag tillåter mig att rikta en enträgen uppmaning till regeringen att göra allt som står i dess makt för att skapa en rimlig arbetskraftsbalans. Detta är en av de stora uppgifterna. Alla reserver måste mobiliseras. Här komma givetvis kvinnorna och de partiellt arbetslösa i åtanke, men också de bland åldringarna, som fortfarande äro i stånd till goda prestationer. Den nya folkpensionsreformen bör här inverka i rätt riktning.

Statsministern säger att frågan om invandring av arbetskraft bör prövas, sedan alla andra utvägar nogt granskats. Regeringen bör säkert inte låta detta problem vila allt för länge. Det gäller att i god tid överse de möjligheter som finnas, just därför att de aktualisera så många ömtåliga frågor inom landet.

I svaret går statsministern knappast in på frågan, hur regeringen bedömer den närmaste ekonomiska och finansiella utvecklingen. Han begränsar sig i dessa avseenden i huvudsak till att hänvisa till dels propositionen nr 218 angående befrielse från sedelinlösningskyldigheten, dels propositionen nr 222 angående omsättningsskattens avveckling. Jag är ense med statsministern om att det vid detta tillfälle icke är anledning att närmare fördjupa sig i de statsfinansiella framtidsutsikterna. Dessa frågor äro ju för närvarande föremål för överläggningar i det särskilda utskottet för pensionsreformen, och det blir tillfälle att återkomma därtill även i denna kammare. Vad åter beträffar de penningpolitiska spörsmålen, är det visserligen sant, att finansministern berört dessa problem i propositionen nr 218, men de ha dock ett så intimt och oupplösligt samband med vårt försörjningsläge, att man nu icke kan skjuta dem åt sidan. Av propositionen nr 218 inhämtas, att regeringen i nuvarande ovissa läge funnit penningpolitiken närmast böra inriktas på en stabilisering av penningvärdet och i övrigt bli av avvaktande karaktär. Härtill fogar statsministern nu den reflexionen, att den senaste tidens lönehöjningar, som ju omfattat bl. a. industri- och lantarbetare, jordbrukare samt tjänstemän, givetvis måste medföra minskat utrymme för framtida prissänkningar.

Det har förut i denna kammare uttryckts bekymmer för att vi i ett mycket ovisst läge, där starka prisstegringstendenser såväl härrörande utifrån som av inhemskt ursprung göra sig gällande, sakna ett verkligt penningpolitiskt program. Detta läge står i ganska stark motsättning till förhållandena under 1930-talet, då bibehållandet av den svenska kronans inhemska köpkraft var ett av statsmakterna uppställt och av de valutavärdande myndigheterna med uppmärksamhet iakttaget riktmärke. Vid stormaktskrigets början förefanns otvivelaktigt en bestämd önskan från statsmakternas sida att så långt som möjligt fasthålla vid detta mål. Självfallet måste modifikationer göras med hänsyn till det försämrade försörjningsläget och svårigheterna för utrikeshandeln. Vid 1939 års urtima riksdag fastslogs sålunda såsom norm för penningpolitiken, att blott de prisstegringar, som sammanhänge med det speciella knapphetsläget och som sålunda orsakades av ökade fraktkostnader, fördyrat bränsle, annan dyrare ersättningsproduktion etc. skulle tillåtas medföra prisstegringar. Den bakomliggande tanken var, att när kriget tog slut, skulle prisläget mer eller mindre automatiskt återföras till förkrigstidens nivå, nämligen i och med att varuknappheten successivt försvann.

Vi kunna numera konstatera, att utvecklingen under 1944 och 1945 inneburit, att lönestoppet genombrutits. Annat var heller knappast att vänta på grund av den solidariska karaktär, som lönesättningen på den fast organise-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

rade svenska arbetsmarknaden har. Den rörelse uppåt, vari såväl lönenivån som jordbrukspriserna numera kommit, är genomgående. Prissänkningar ha däremot i mycket ringa utsträckning kommit till stånd, främst beroende på att något internationellt prisfall icke inträffat, men en starkt bidragande orsak har jämväl varit den utveckling av försörjningsläget, icke minst i avseende å bränsle, som statsministern i sitt svar ingående skildrat. Med tämligen stor bestämdhet kan nu sägas, att en allmän förbättring av penningens värde i den omfattning, som tidigare avsågs, icke kan komma till stånd. Den allmänna tendensen är nu i stället, att reallönerna skola återställas genom höjning av nominallönerna, något som ju i själva verket innebär en bestående penningvärdesförsämring. Den svenska kostnads- och prisnivån har med andra ord inställt sig på ett väsentligt högre plan än före kriget.

Det betänkliga är emellertid, att man även utifrån för den närmaste framtiden har att emotse ytterligare prisstegringsimpulser. I åtskilliga av de för vår ekonomi betydelsefullaste länderna, särskilt Förenta staterna, är löne- och prisnivån stadd i stegring. Av såväl propositionen om befrielse från sedel- inlösningsskyldigheten som av statsministerns interpellationssvar framgår klart, att regeringen icke utan bekymmer iakttagit dessa tendenser.

Vi stå alltså i dag på den punkten, att det ursprungliga penningpolitiska programmet i verkligheten måst uppgivas — eller kanske försiktigare uttryckt: vi kunna konstatera, att det i varje fall icke kunnat fullföljas. Men icke nog härmed. Frågan är, om vi, även om vi så att säga börja på nytt och deklarerar, att det nuvarande penningvärdet skall hållas, kunna undvika en ytterligare penningvärdesförsämring. Formellt kan det väl alltid lyckas, nämligen så, att man bara får en »osynlig inflation», men i realiteten är saken mycket oviss.

Det torde icke vara nödvändigt, att jag här närmare uppehåller mig vid de olyckliga följder, som en fortgående prisstegring och en därmed fortlöpande försämring av löners, pensioners och andra mer eller mindre fasta inkomsters köpkraft skulle innebära för hela vårt folk. Därom talar erfarenheten från en rad länder ute i världen sitt tydliga språk. Icke minst allvarlig är den sänkning av arbetsvilligheten och produktionsviljan och därmed av det reella välståndet, som en sådan utveckling skulle föra med sig. För mig står det alltså klart, att vi måste bemöda oss om att hindra en ytterligare nedpressning av vår kronas inre värde. På denna punkt finns ingen meningsmotsättning mellan mitt parti och den meningsriktning regeringen företräder.

Däremot synas mig starka betänkligheter och erinringar vara att framställa i fråga om de utvägar, som från regeringens sida antytts för att förverkliga målet. När det gäller att bekämpa de inhemska prisstegringstendenserna, förefaller regeringen underlåta att tillgripa de närmast till hands liggande metoderna, medan den tvärtom, när det gäller de utifrån härrörande impulserna, är blott alltför villig att beträda både farliga och onödiga vägar.

Utvecklingen inom landet har sin yttersta grund i den knapphet på arbetskraft, konsumtionsvaror, bränslen, maskiner och byggnadsmaterial, som kännetecknar vårt ekonomiska läge av i dag. Vi leva alltjämt liksom under krigsåren under knapphetens kalla stjärna. Det betyder ett tvång till hushållning i gammal hävdvunnen bemarkelse, och att hushålla är ytterst att välja. Vi måste välja mellan investering och konsumtion, och vi måste välja mellan olika slag av investeringar. All den efterfrågan, som finnes t. ex. på varor och bostäder, kan icke på en gång tillgodoses, och vi kunna icke samtidigt bygga hus i den utsträckning vi skulle önska och modernisera vårt produktionsliv i den omfattning, som skulle vara nyttig för stärkande av vårt framtida välstånd och vår konkurrenskraft med utlandet. Detta är det hårda faktum, som vi icke kunna resonera bort. Om vi äro ense om att vi vilja komma

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

bort ifrån ransoneringar och andra tvångsingrepp, måste vi tillgripa lämpliga psykologiska medel för att få den riktiga penningpolitiska anpassningen till denna situation. Detta innebär främst, att sparandet på allt sätt måste understödjas och främjas. Det är i dagens läge en nationalekonomisk dygd liksom en privatekonomisk att uppskjuta inköp och nyanskaffningar, som icke omedelbart måste ske. Men spararen är i vårt land icke någon gynnad person. Skatterna vila hårt på kapitalbildningen och hämma den; därför mena vi, att det är god ekonomi att vid utformningen av skatteprogrammet också taga hänsyn till spararnas intresse. Och vi komma med bestämdhet att vända oss emot tanken på en ytterligare skärpning av de på sparsamheten vilande skatterna.

Icke mindre viktig är räntepolitiken. För att uppmuntra sparandet, och särskilt gäller detta småspararna, måste en rimlig avkastning tillförsäkras sparmedlen. Inflationsriskerna skulle ytterligare skärpas, om räntesatserna än en gång skulle komma att pressas ned. Det synes mig icke vara obefogade farhågor, som jag här uttalar. I den proposition, som i lördags kom på riksdagens bord angående åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, har regeringen uttalat sig för en låsning av fastighetsräntan till 3 procent. En sådan åtgärd kan icke genomföras utan att man slår sönder den nuvarande räntestrukturen och därmed äventyrar det räntestabiliseringsprogram, som de penningvårdande myndigheterna för närvarande omfatta. Den vägen synes mig farlig att beträda. Vi måste värna om sparviljan, icke för att tillgodose enskilda individers eller grupperns intressen, utan vi måste göra det ur samhällets synpunkt för att få fram kapital och skapa utrymme för angelägna investeringar. Detta är en penningvårdande uppgift så god som någon.

Mot den passivitet eller de målet motverkande åtgärder, som regeringen bundit sig för, när det gäller den inre penningpolitiken, står, som jag nyss antydde, som en bjärt kontrast dess beredvillighet till radikala ingrepp för att dämna upp de utifrån härrörande prisstegringstendenserna. Bland de åtgärder, som skulle kunna ifrågasättas i inflationsbekämpande riktning, märkes nämligen enligt statsministern främst en strängare reglering av utrikeshandeln för att, som han säger, undvika ett alltför stort exportöverskott eller för att förhindra att höga exportpriser inverka störande på den inhemska prisnivån. Jag kan knappast dela den tankegång statsministern här utvecklat. Visserligen beror mycket på hur och i vilken omfattning en reglering av denna art anordnas, men reglering av utrikeshandeln är i och för sig en högst betänklig sak. Jag skulle här vilja fråga: vad är den egentliga innebörden av statsministerns uttalanden om skärpning av utrikeshandeln? Vad det svenska näringslivet behöver och önskar i dag, är ingalunda en skärpt kontroll över utrikeshandeln, utan tvärtom att banden på denna lossas, så snart ske kan. En friare handelspolitik skulle stå i god samklang med de strävanden, som göra sig gällande ute i världen och som fått ett auktoritativt uttryck i det förslag, som framkommit till en nyorganisering av världshandeln. I själva verket är redan den grund, varpå den av regeringen antydda skärpta kontrollen över utrikeshandeln vilar, mycket bräcklig, för att icke säga obefintlig. Den svenska industrien har icke, såvitt jag förstår, intresse att driva upp priserna på sina exportprodukter på samma sätt som var möjligt exempelvis efter förra världskriget. Den har haft flera tillfällen att göra det på vissa marknader, men den har inte utnyttjat dessa möjligheter, utan har sett saken på längre sikt och låtit en goodwill för framtiden gå före vinsten för dagen. Härtill kommer, att bristen på råvaror och bränsle utgör en faktisk regulator.

Vid något tidigare tillfälle har i riksdagen den tanken framförts, att en utifrån kommande prisstegring skulle kunna bemästras genom en sänkning av de utländska växelkurserna. Jag är medveten om att ett sådant vapen är tve-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

eggat. Jag vill därför i dagens läge inte direkt framföra tanken till ett närmare övervägande, men jag förutsätter, att regeringen liksom naturligtvis i hög grad riksbanken med största vaksamhet följer utvecklingen på det valutapolitiska området.

Statsministern hänvisar i fråga om penningvärdet till finansministerns uttalande, att man måste hålla en underbalansering av budgeten inom ytterst snäva gränser. Jag frågar: var gå dessa gränser? Statsrådet Wigforss har inte angivit dem klart i regeringens finansplan. Studerar man uttalanden av andra regeringsledamöter, får man ännu större skäl att ställa sig frågande. Regeringens plan bygger på en begränsning av antalet reformer, som kunna förverkligas under den närmaste femårsperioden, och innebär i detta avseende en nödtvungen reträtt från herr Möllers löften, som han tydligen något förhastat lämnat vid skilda tillfällen i början av detta år. Finansministern har måst minska reformtakten, och ett av skälen för denna hans politik är väl just att han vill undvika en mycket stor underbalansering, även om han svävar på målet, då han skall ange gränserna för restriktiviteten. Han är med andra ord — och det med skäl — orolig för penningvärdet, vars försämring utan tvivel skulle föröda det sociala framstegsarbetet överhuvud taget. Statsrådet Möller har däremot i sitt tal den 1 maj vidhållit sina tidigare försäkringar om att hans verk i det väsentliga skall vara färdigt år 1950. Råder det alltså olika meningar inom regeringen? Är socialministern beredd att tolerera en långt större underbalansering än finansministern? Och hur återverkar detta på vår penningpolitik och vårt penningvärde? Det vore glädjande, om statsministern ville belysa dessa viktiga frågor, så att det intryck av delade meningar inom regeringskretsen, som nu råder, verkligen kan skingras. Eftersom statsministern så uttryckligt och så riktigt hävdar, att man måste fasthålla vid stabiliseringspolitiken, är ett besked i hög grad påkallat.

Man skall vidta åtgärder för att skydda penningvärdet, heter det. Men om vi sedan undersöka, vad som enligt statsministern faktiskt skall göras, få vi ett intryck av att hans sammanfattning av de åtgärder, som man tänkt sig, är ganska mager. Man talar om regleringen av byggnadsmateriel och priskontrollen och den skärpning som kan ske i övervakningen av utrikeshandeln. Och så säger statsministern till slut: allt detta innebär en bestämd vilja att förhindra inflatorisk prisstegring och fasthålla vid den förda stabiliseringspolitiken. Uttrycket »allt detta» tycker jag inte är riktigt betecknande för det, som man här har framfört såsom möjligt, och det, som man tänker utföra.

Det skulle vara ganska angeläget att få höra, hur pass stora möjligheterna enligt regeringens mening äro att via priskontrollnämnden förhindra en prisstegring, som alla frukta. Man frågar sig verkligen, om regeringen anser det möjligt att med priskontrollens hjälp bibehålla prisstoppet något så när effektivt trots den stigande lönenivån. Hittills har det visserligen varit någorlunda möjligt, men i framtiden lär det säkert bli betydligt svårare. Företagsamheten har kunnat hålla priserna ungefär konstanta genom förbilligande och rationalisering och genom att tillgripa vissa reserver. På detta sätt har skapats ett visst utrymme för löneökningar. Förr eller senare riskera vi dock, att dessa ansträngningar inte längre räcka till. Faran är särskilt stor för de mindre välkonsoliderade företagen och för de nystartade, och här är det viktigt, att regeringen ger besked om sin syn på läget.

Herr Weltje: Herr talman! Hans excellens herr statsministern uttalade i sitt svar något om att det rapporterats en tilltagande brist på arbetskraft från praktiskt taget alla områden av näringslivet, men att man skulle göra klokt i att ta de då och då förekommande katastrofvarningarna med tillbörlig

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

reservation. Uttalandet synes mig innebära en bedömning som är alltför optimistisk. En närmare undersökning kommer helt visst att ge vid handen, att det gnisslar beträffande på många håll och att det till följd av brist på arbetare föreligger mycket stora svårigheter att upprätthålla produktionen i erforderlig omfattning.

Från en så viktig näringsgren som den, som företrädes av våra järnbruk, rapporteras det, att avflyttningen av arbetare från bruken omöjliggör för dessa att upprätthålla en så stor produktion, att vår redan förut otillräckliga tillverkningskapacitet fullt utnyttjas. Om läget inom jordbruket få vi ju tillfälle att tala, när svaret på interpellationen om jordbrukets arbetskraftförhållanden kommer att ges. Jag går därför inte in på det viktiga område, som jordbruket utgör i detta avseende. Från skogsindustrierna rapporteras det en utomordentligt stor brist på skogsarbetare. Jag tror, att man på det hållet redan kan räkna bristen på arbetare till över 10 000. Att ange bristen inom industrien till något tiotusental arbetare tror jag är en underskattning. Bristen där är nog ännu större. Inom industrien är man på det klara med att den allra största sparsamhet måste iakttagas såväl nu som på längre sikt, och man inrättar sig därefter. Man söker att tillsammans med de organ, som skola reglera arbetsmarknadens förhållanden, göra det bästa av situationen. Inom arbetsmarknadskommissionen och byggnadsberedningen försöker man också helt visst att se till, att arbetskraften blir använd på det sätt som bäst gagnar vår försörjning och vår produktion. Men på sina håll i den centrala förvaltningen och ute i landet, t. ex. inom kommunalförvaltningen, har man inte klart för sig, i vilket nödläge vi befinna oss, och inser inte nödvändigheten att strängt hushålla med den knappa arbetskraften.

Som belysande för situationen skulle jag vilja anföra ett exempel från min egen hemstad. Där har helt nyligen gjorts en framställning till stadsfullmäktige om att man skall få överföra ett vägarbete från beredningsarbete till ordinarie arbete. Det gäller att lägga om och ställa in ordning en av infartsvägarna, som inte har någon större betydelse. Det rör sig om ett arbete på omkring en halv miljon kronor, alltså ett ganska stort arbete. Man åberopar ett uttalande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i vilket understrykes, att det är önskvärt, att vägomläggningen göres nu. Men vägen är i sådant skick, att den helt visst kan ligga som den är i både tre och fyra och fem år. Att då försöka forcera fram ett sådant arbete tycker jag vittnar om en bristande förståelse för läget.

Det synes mig, att allvarlig uppmärksamhet bör skänkas de av mig påtalade förhållandena, bland annat på det sättet, att man strängt iakttar, att arbeten av investeringskaraktär bedömas efter hur de påverka vår produktivitet på ganska kort sikt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Om jag tar till orda i denna interpellationsdebatt, är det därför att herr Domö i sitt yttrande efter statsministerns svar ju i mycket stor utsträckning kom in på frågorna om penningvärde och prispolitik och frågor, för vilka jag närmast har att ansvara.

I anförandet yttrade herr Domö många saker, om vilka vi alla kunna vara ense. Det förefaller mig, som om han vid bedömandet av det nuvarande läget inte intog någon väsentligt annan ståndpunkt än den som kom till synes i statsministerns svar. Han antydde emellertid, att han var missnöjd med de medel, som han tyckte regeringen ville använda för att bemästra situationen. Det enda jag saknade i hans anförande var ett meddelande om vilka medel han själv skulle vilja tillgripa och som sålunda skulle kunna övervägas.

Herr Domö passade i förbifarten på att göra en antydan om vilken uppfatt-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ning han har om en planmässig hushållning, en uppfattning som jag inte kan underlåta att ta avstånd ifrån. Han tycktes mena, att en planmässig hushållning betyder, att man vid ett visst tillfälle binder sig för en viss politik på en rad områden, vilken man sedan fullföljer utan hänsyn till de ändrade förhållanden, under vilka politiken bör drivas. Jag tror, att det är en missuppfattning av åtminstone den mening om planhushållningen, som hävdas av dess anhängare. Det är ju detsamma, som om man vid en segling skulle säga, att eftersom man skall komma fram till en viss punkt och vinden är av ett visst slag, så sätter man kursen därefter och binder fast skotet och låter det gå som det kan. Det kan ju hända både att vinden tilltar i styrka och att den vänder, och då skulle det vara en mycket dålig planhushållning för seglaren, om han inte ändrade sina dispositioner.

En annan sådan missuppfattning kom till synes i herr Domös anförande, när han talade om att de, som ha resonerat om efterkrigspolitiken, grundligt misstagit sig, eftersom de mest ha talat om vad man skall göra för att skapa arbetstillfällena och motverka arbetslösheten, medan vi nu i stället ha full sysselsättning. Jag vet inte, vilka auktorer herr Domö har läst, men om han läst åtminstone vad jag har sagt vid många tillfällen, skulle han ha funnit, att man nog allmänt väntat, att efter krigets slut — såvida inte själva omställningen, d. v. s. hemsändandet av de mobiliserade o. s. v., skulle medföra ett tillfälligt bakslag — skulle på samma sätt som efter slutet av förra världskriget komma en period av s. k. återuppbyggnadsarbete, då knappheten på varor och iveren att skaffa sig varor skulle leda till en mycket markerad högkonjunktur. Frågan har bara varit, hur länge denna återuppbyggnadskonjunktur skulle räcka. Jag tror inte heller, att man varit främmande för tanken, att efter en förstörelse av den omfattning som detta krig har medfört, skulle denna knapphet på varor och denna återuppbyggnadsperiod kunna vara längre än vad vi tidigare räknat med. Den skillnad, som redan har inträtt, är, att man uppenbarligen inte i något land ännu har kommit in i samma, låt mig säga spekulativa högkonjunktur med inflatoriska prishöjningar, som vi råkade in i efter slutet av förra världskriget. Man bör nog ändå lägga märke till detta faktum, att vi tydligen nu ha större insikt om de faror som hota och — trots alla svårigheter att begagna de lämpligaste medlen — ännu inte kommit i ett sådant läge som vi hade råkat i, låt mig säga ett år efter det förra världskrigets slut.

Men låt mig nu övergå till vad som är så att säga det centrum, omkring vilket herr Domös diskussion vände sig, nämligen frågan om vad man brukar kalla för det penningpolitiska läget, d. v. s. prisutvecklingen och vad därmed sammanhänger.

Herr Domö ville där antyda, att — i motsats till vad som var fallet under 1930-talet — man nu skulle sakna ett klart penningpolitiskt program. Om herr Domö hade nöjt sig med det han sade i början, nämligen att det penningpolitiska programmet har modifierats, så skulle han ha hållit sig på fast mark, ty det är alldeles riktigt — man kan använda vilka uttryck som helst i stället för modifierats, men jag tror, att det skulle vara felaktigt att säga, att det är ett helt nytt program. Det har i alla händelser under omständigheternas tryck fått ändras. När krisen kom, voro vi alla överens om — och jag förmodar herr Domö var på samma linje — att om en prisstegring skulle komma, skulle den bero på varubrist. På grund av det försämrade försörjningsläget fingo vi ta en viss prisstegring, som skulle vara uttryck för denna brist, men när bristen upphörde, skulle priserna gå tillbaka. Det är mycket möjligt — jag skulle till och med vilja säga sannolikt — att man under den första krigstiden rent av räknade med att återgången skulle kunna fortsätta ned till prisnivån vid krigsutbrottet. Men herr Domö vet lika bra som någon annan, vilken rad av faktorer

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

som, jag skulle vilja säga med oemotståndlig kraft, tvingat oss bort från detta läge. Bara det faktum, att bristhushållningen måste fortsätta under en, jag vågar säga flera gånger längre tidsperiod än man vid krigsutbrottet räknat med, måste ju åstadkomma ändrade förhållanden. Men vad som har skett är ju, att den prisstegring, som uppträdde på grund av brist, inte har kunnat undgå att öva inflytande även på inkomsterna i pengar. Vi kunde inte från början låsa fast penninginkomsterna vid de gamla och säga: »Vad som än händer, skola vi ta bristen på varor i form av stigande priser, ty eftersom alltsammans hänger på priserna, vinna vi ingenting genom att försöka höja våra inkomster i pengar.» Det hade varit omöjligt att inta den ståndpunkten. Alla voro överens om att det fanns befolkningsgrupper, som hade så låga penninginkomster, att man inte kunde underlåta att i någon mån ge dem compensation, om priserna stego på grund av bristen. Redan detta var ett avsteg, som innebar, att man erkände, att den absolut fixa inkomsten i pengar icke kunde hållas. I samma ögonblick som man sade, att det fanns befolkningsgrupper, för vilka vi måste höja penninginkomsterna, om de inte skulle råka alltför illa ut, hade man redan tagit ett litet steg i riktning emot den allmänna höjning av penninginkomsterna, som sedan har varit ett mycket utpräglat led i hela den följande utvecklingen.

Ett av de första stegen på den vägen var den höjning av jordbrukspriserna, som vi måste gå med på till följd av missväxten. När man väl hade tagit detta steg, kunde man ha sagt, att så fort vi kommit över missväxtären, skola vi ta steget tillbaka. Men där äro vi just framme vid det, för vilket jag menar vi alla böra ta ansvaret, och det kanske utan alltför stora samvetsbetänkligheter: när man på detta sätt har börjat med en viss höjning av penninginkomsterna, är det ytterligt svårt att ta steget tillbaka. Och jag vill klart och öppet ställa den frågan till herr Domö, om han menar, att vi skulle ha reflekterat på att söka komma tillbaka till en lägre inkomstnivå i pengar, sedan vi på vissa punkter på grund av omständigheter, över vilka vi inte hade någon makt, hade fått en höjning av penninginkomsterna. Jag vill erinra om att t. ex. de statsanställda hade sin 75 procents compensation för levnadskostnadsstegringen, som vi ju inte lagenligt kunde ta ifrån dem och som de sålunda fingo. Om man tänker på vad som skulle ha hänt, i fall vi skulle ha fört en annan politik, tror jag ingen skulle vilja ta tillbaka vad som gjordes under de första krigsåren ända fram till år 1942.

Så komma vi till år 1942, och jag förmodar, att det är därifrån som också herr Domö börjar sin allmänna överblick över vår ekonomiska politik. Då försökte vi att åstadkomma en prisstabilisering, och denna skulle understödjas av ett lönestopp. Man kan mycket väl säga, att denna politik inte har kunnat vidhållas bokstavligen. Prisstoppet har visserligen vidhållits, men icke lönestoppet. Jag har flera gånger även i denna kammare understrukt, att huvudlinjen från 1942 var att stabilisera priserna och därmed penningvärdet, däremot icke att hindra den höjning av reala inkomster och även av penninginkomster, som kunde bli följden av att vårt näringsliv under de kommande åren visade sin förmåga att bereda de arbetande en bättre försörjning. Möjligen skulle jag kunna säga, att vi år 1942 misstogo oss i det avseendet, att vi kanske inte trodde, att vår förmåga var så stor, som den har visat sig vara. Åtminstone jag för min del trodde inte, att det under de följande åren efter 1942 skulle vara möjligt att åstadkomma en så pass stark stegring av inkomsterna i samhället, inte minst löntagarnas inkomster, utan att priserna skulle stiga. Det visade sig, att det fanns ett utrymme för en lönestegring, beroende på antingen att priserna år 1942 voro för höga eller att effektivitetsökningen efter 1942 var större än man kunde beräkna eller båda faktorerna tillsammans. Det har lett till att lönerna i den öppna arbetsmarknaden ha stigit. Hösten 1944 ansåg

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

regeringen det icke längre vara möjligt att hålla igen gentemot statstjänarnas önskemål att också få höjda penninginkomster, och den politiken ha vi nu tänkt fortsätta.

Jag har redan ställt ett par frågor till herr Domö, men jag vill rikta en ny fråga till honom: menar herr Domö, att de överläggningar med de statsanställdas organisationer, som nu pågå och som ha till utgångspunkt, att vi — trots alla överväganden om priser och penningpolitik — skola försöka att bereda de statsanställda en kompensation i form av höjda penninglöner, som åtminstone i stort sett skall innebära ett återförande av reallönerna till 1939 års nivå, skulle vara en oriktig politik, som han vill bekämpa, eller vill han föra denna politik endast för statstjänarnas del och anse, att något motsvarande icke får ske på den öppna arbetsmarknaden? Det skulle vara i hög grad intressant att veta, hur högerns ledare ställer sig till denna lönefråga för den mycket betydelsefulla del av den svenska arbetsmarknaden, som består av de i samhällets tjänst anställda.

Vad prispolitiken och penningpolitiken beträffar yttrade herr Domö såsom förut nämnts, att vi under 1930-talet hade ett klart penningpolitiskt program — i motsats till vad nu skulle vara fallet — eftersom vi på den tiden förklarade, att målet var att bevara kronans köpkraft oförändrad i konsumenternas händer. Jag har ingenting annat att tillägga än att detta ju innebär att vi skola sträva efter att hålla levnadskostnaderna oförändrade. Men såvitt jag förstår, innebär det penningpolitiska program, som vi lagt fram i den sista propositionen och över vilket bankoutskottet snart kommer att yttra sig, precis detsamma, nämligen det som innefattas i uttrycket stabiliseringspolitik. Det i viss mån nya är, att vi icke uttryckligen framhålla, att vi skola sträva efter en *sänkning* av prisnivån, men stabiliseringen av prisnivån betyder att bevara kronan oförändrad i konsumenternas händer. Här intar alltså regeringen samma ståndpunkt som vi gjorde under 1930-talet. Frågan är bara, hur stabiliseringen skall genomföras. Därmed äro vi framme vid medlen.

Jag har förut sagt om lönepolitiken, att om regeringen har ansett sig kunna sätta till en lönekommitté, som har direktiv att i stort sett återföra lönerna till det värde de hade år 1939, beror det uppenbarligen därpå, att regeringen anser en sådan lönepolitik vara förenlig med en oförändrad köpkraft hos pengarna i konsumenternas hand och med den stabiliseringspolitik, som nu genomföres. Vi anse därför också, att ett återförande av lönerna på den öppna arbetsmarknaden till vad de voro år 1939 reallt är förenligt med detta penningpolitiska program. I vad mån en höjning därutöver kan försiggå, är beroende på utvecklingen av vårt svenska näringsliv, om vilken vi kunna ha delade meningar. Men jag vill påminna herr Domö om att i fråga om de närmaste fem årens utveckling av det svenska näringslivet och den svenska nationalinkomsten har herr Domö i sin motion uttalat till och med mera optimistiska uppfattningar än som komma till uttryck i regeringens proposition om finansieringsplanen, vilket innebär, att herr Domö måste anse, att under de följande åren kommer den svenska nationalinkomsten att undan för undan stiga, vilket i sin tur måste innebära, att också medborgarnas reala inkomst skall stiga. Om jag skulle tillfoga något som kanske kan uppfattas som en liten clakhet, skulle jag vilja säga, att vid fördelningen av den stegrade nationalinkomsten under de följande fem åren har man i herr Domös motion snarast lagt en större del på de närmaste åren, alltså därmed uttryckande en ännu större optimism i fråga om det svenska näringslivets förmåga att höja medborgarnas realinkomster och följaktligen även deras arbetslöner.

Om jag sålunda inte kan se, att herr Domö har rätt i sina påståenden, att regeringen skulle försumma vad som kan göras på den inhemska marknaden,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

men däremot är så mycket ivrigare att försöka förebygga sådana prishöjningar, som komma ifrån utlandet, så skulle jag också på den punkten gärna vilja få ett litet klarare besked av herr Domö. Det är alldeles riktigt, när han säger, att den möjlighet som ligger i att ändra kronans värde, d. v. s. uppvärdera den svenska kronan eller sänka de främmande växelkurserna, är ett av de medel, som han har rätt att begära att regeringen uppmärksammar, men jag hör med tillfredsställelse, att han menar, att det är svårt att redan i detta ögonblick ta en definitiv ståndpunkt härtill. På denna punkt är alltså herr Domö lika svävande på målet som regeringen.

Men när han däremot kommer över till andra medel att hindra stegringen av priserna, andra medel som gälla utlandsmarknaden, har jag mycket svårt att förstå vad han egentligen syftar till. Jag förstår dock herr Domö mycket väl och ger honom alldeles rätt, om han menar, att det är en oriktig politik att söka låsa fast allting genom priskontrollen och sedan tro, att allt är väl beställt. Priskontrollen kan endast vara ett av medlen, även om jag skulle vilja säga, att den är ett av de nödvändiga medlen. Jag kan till mina andra frågor till herr Domö lägga ännu en: om i samband med en rad andra åtgärder, som måste vidtas för att hejda en inflatorisk prisstegring, det också skulle visa sig nödigt med en skärpning av priskontrollen, är herr Domö då villig att gå med på en sådan skärpning, eller menar han, att vi skola i det nuvarande läget så hastigt som möjligt avveckla priskontrollen, trots den ändring i alla förhållanden som har inträtt under det sista året? Jag skulle nämligen vilja erinra om att vad som har inträffat är en sådan skärpning av bristen i världen, som vi icke tänkte oss för, låt mig säga, ett år sedan. Jag skall gärna uttala min tillfredsställelse över det allvarliga tonfall, som herr Domö anlade och som tydligen innebär, att han vill vara behjälplig i att låta den allmänna opinionen få klart för sig, att de förhoppningar, som vi hyste för ett år sedan om en snabbare övergång till fredshushållning, tills vidare få skrinläggas. Vi måste i stället bereda oss på en ny knapphetsperiod, som tvingar oss till att vidta åtgärder och försöka gemensamt överväga, vad som kan göras, på samma sätt som vi gjorde 1942. Jag tror, att den viktigaste förutsättningen för att en sådan politik skall lyckas är, att man ute bland allmänheten gör klart för sig, att vi ha kommit in i ett nytt och oväntat läge och att det därför krävs andra åtgärder än de tidigare väntade.

Vid denna politik där priskontrollen bara skall vara ett av medlen och där, låt mig gärna markera det, lönepolitiken måste hållas inom sådana gränser, att den icke bryter mot prisstabiliseringsprogrammet, är, så vitt jag förstår, en reglering av utrikeshandeln fullständigt nödvändig. Om jag i detta ögonblick bortser från en uppvärdering av den svenska kronan, vilket ju skulle leda till att våra exportpriser sjönke liksom våra importpriser, är det därför att konsekvenserna synas svåra att bedöma. Det är väl detta, som gör, att även herr Domö i dagens läge inte är beredd att inta en bestämd ståndpunkt. Men om vi se bort från detta medel, kunna vi då under den tid, som stundar, underlåta att vidta åtgärder i stil med dem, som vi börjat med när det gäller träexporten?

Herr Domö sade där någonting, som jag tror är riktigt men som inte är tillräckligt skäl för hans avvisande av denna politik. Han sade: våra exportörer äro inte intresserade av att pressa upp priserna på utlandsmarknaderna; de föredraga att så att säga räkna på längre sikt. Jag förmodar, att slutsatsen då skulle vara, att det inte är nödvändigt att vidta sådana åtgärder som regeringen nu överväger för att begränsa inkomsterna av exporten. Tror verkligen herr Domö, att man — för att ta det mest påtagliga exemplet — när det gäller vår export av trä skulle säga: »Vi kunna visserligen få ut 30 pund

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

per standard, men det ha vi egentligen inte något intresse av; vi kunna mycket väl hålla priset lägre.» Jag tror, att ingen skulle vilja hålla priset så lågt, att det överensstämde med normalpriset här i Sverige. Under sådana förhållanden uppställer sig frågan: är det överhuvud taget möjligt att förebygga en prisstegring på trä och därmed på bostadsbyggande, om man icke vidtar sådana åtgärder som de av mig åsyftade? Låt oss anta, att vi skulle släppa lös utrikeshandeln och säga till träexportörerna: »Ni få mycket bättre priser på utlandsmarknaden; skicka så mycket ni vilja till utlandet!» Herr Domö vet precis lika bra som jag, vilken fullständig katastrof detta skulle innebära för byggnadsverksamheten i Sverige. Skulle herr Domö verkligen vilja ta på sitt ansvar att släppa lös exporten utan någon kontroll över hur mycket vi skulle skicka ut? Jag är alldeles övertygad om att herr Domö är överens med mig om att vi måste kontrollera kvantiteten av exporten till utlandet. Det är en av de sidor i kontrollen av utrikeshandeln, som jag inte tror, att vi kunna komma undan. När vi sedan komma till priserna, skulle vi visserligen, om vi inte toge ut prisutjämningsavgifterna, kunna säga: »Kunna vi kontrollera exporten, spelar detta ingen roll.» Men var och en vet, att om vi ha en utländsk marknad med mycket höga priser och en inhemsk med lägre priser, minska vi i allra högsta grad våra möjligheter att hålla priset på den inhemska marknaden, om vi icke vidta sådana åtgärder som här äro förutsatta.

Om vi vilja begagna alla de olika vägar, som äro möjliga för att hålla nere priserna på den inhemska marknaden och alltså — för att tala med herr Domös hänvisning till 1930-talets program — bevara kronans köpkraft i konsumenternas hand, så kan jag inte se annat än att en kontroll, och kanske en längre gående än den vi hittills ha haft, i fråga om utrikeshandeln är nödvändig, såvida man inte vill gripa till en uppvärdering av kronans värde och tro, att den kan föras till en sådan punkt, att den kan ersätta alla andra kontroller.

Det förefaller mig, som om jag med vad jag nu har sagt hade svarat på det mesta av vad herr Domö yttrat rörande penningpolitiken. Kanske får jag säga ett enda ord om budgeten!

Jag har i finansieringsplanen understrukt, att i nuvarande läge, när så många andra faktorer peka i riktning mot inflation, skall man inte vara lättsinnig i fråga om en underbalansering av budgeten. Jag menar dock, att när en budget är så stor som den svenska — eller hur stor den än är — spelar det säkerligen under många förhållanden en fullständig underordnad roll, om en mindre procent av budgeten täckes med skatter eller med lån. Jag har haft tillfälle att säga vid ett annat sammanträde, att en underbalansering av budgeten verkar i riktning mot inflation. Det är sant. På samma sätt verkar en överbalansering av budgeten i riktning mot deflation. Men lika väl som jag inte tror, att det finns någon som säger, att »hundra eller två hundra miljoner kronors överbalansering av den svenska budgeten få vi akta oss för, ty det verkar deflatoriskt», lika uppenbart är det under vissa förhållanden, att hundra eller ett par hundra miljoners underbalansering av en budget på över tre miljarder är av så underordnad betydelse, att man inte skall resonera så allvarligt om den saken. Men är man däremot i ett läge, där man överhuvud taget får försöka att tillgripa alla medel och undvika allt, som kan synas farligt, då får man vara försiktigare där också.

Den underbalansering, som jag har förordat, är, som var och en vet, i grund och botten insatt på två punkter. Det är inte fråga om några principiella linjer; det är helt enkelt vad jag nästan skulle vilja kalla bara en deklARATION från regeringens sida, att om det blir vi, som få handha dessa ting, vilja vi inte skrida till att täcka nya utgifter med lån annat än på två punkter. Den ena gäller utgifter för rationalisering av jordbruket och den andra

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
utgifter för utveckling av skolväsendet, särskilt yrkesutbildningen och den vetenskapliga och tekniska forskningen. Det är på den första punkten fråga om 75 miljoner kronor och på den andra om 100 miljoner, som äro lagda utanför budgeten. Jag väntar med ganska stort intresse att få se, om man från högerhåll, där man i sin finansieringsplan icke vill göra en underbalansering, skaffar dessa 100 miljoner, som jag tror komma att bli nödvändiga, genom skattehöjning, eller om man eventuellt säger, att man inte bryr sig om att bevilja dessa hundra miljoner till skolväsendet, till yrkesutbildning och vetenskaplig forskning. Ty de utgifter från 60 upp till 140 miljoner, som falla på den balanserade budgeten, äro sådana, som följa praktiskt taget automatiskt av en stegring av barnantalet och utvecklingen av skolväsendet, och jag tror inte, att någon kan underlåta att vara med om dem.

Herr Domö sammanfattade sin ståndpunkt i slutet av sitt anförande och frågade: menar regeringen, att en priskontroll kan klara denna situation? Jag svarar därpå klart och tydligt nej. Priskontrollen är *en* del, men en nödvändig del av politiken. Den måste kompletteras av en politik, som är återhållsam i fråga om inkomstökningar på alla områden, både när det gäller producenternas priser på de punkter, där kanske herr Domö inte är så ovillig att låta dem stiga, och när det gäller de anställdas löner. Vidare kräves en kontroll av handeln med utlandet. Vilken väg man sedan väljer, får bli föremål för ytterligare övervägande, men det måste vara en kontroll, som innebär, att man hindrar de för ögonblicket högt uppdrivna priserna på utlandsmarknaderna att slå tillbaka inom det svenska näringslivet. Tillsammans med dessa olika slag av åtgärder anser jag priskontrollen vara ett nödvändigt led.

Jag skulle vilja sluta med vad jag redan har sagt, att förutsättningen för att hela denna politik skall lyckas är, att vi förena alla våra krafter. Jag vill gärna erkänna, att herr Domö varit till hjälp på den punkten, genom att han i sitt anförande underströk lägets allvar. Vi måste inför allmänheten göra klart, att vi ha kommit i ett svårare läge än vi för ett år sedan tänkte oss, och att detta läge kräver gemensamma ansträngningar på en hel rad punkter, där vi kanske på många håll få avstå från vissa kära önsknings för att kunna lotsa skeppet in på lugnare vatten inom en, som vi hoppas, inte alltför avlägsen framtid.

Herr Bergvall: Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i denna interpellationsdebatt, då ju statsministerns svar till väsentlig del rörde sig om försörjningsläget och han där gav en skildring, som det inte har funnits anledning för någon av de efterföljande talarna att på något sätt kritisera eller polemisera emot. Nu har emellertid först genom herr Domös anförande och sedan genom finansministerns debatten förts över till ett annat fält än det, som var huvudföremålet för statsministerns yttrande, nämligen till frågan om vår framtida pris- och penningpolitik, och då jag har sysslat ganska mycket med denna sak under de sista fyra åren, skall jag be att få säga några ord.

Jag är fullkomligt ense med herr Domö — och det var ju också finansministern — i fråga om dagens läge. Jag måste däremot säga, att jag i någon mån skiljer mig från finansministern, då han bagatelliserar den förskjutning i bedömningen av läget, som skett från 1942 till dato. Jag tror, att där ha ganska väsentliga förskjutningar ägt rum. Man behöver inte ens gå tillbaka till 1942 för att konstatera detta, utan jag tror, att det räcker, om man går tillbaka till den sista debatten om det allmänna penningpolitiska programmet, vilken ägde rum våren 1944. Åtminstone så vitt jag kan erinra mig var i den debatten det allmänna utgångsläget det, att man ansåg sig ha anledning att hoppas, att vi ganska snart efter krigets slut skulle få — om jag ett ögonblick bara

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

håller mig till prissidan — en fallande prisnivå på grund av en minskad knapphet på varor, nedlagd ersättningsproduktion samt sjunkande importpriser genom sjunkande priser i ursprungsländerna och genom sänkta frakter. I dag ha vi ett helt annat läge. Vi ha ett läge, som har karakteriserats i de föregående anförandena och som kort kan uttryckas på det sättet, att vi på väsentliga varuområden ha en försämrad försörjning. På ett och annat område ha vi en förbättrad försörjning, och där ha vi också fått prisfall, men i stort sett är försörjningen försämrad, åtminstone gäller detta många centrala områden. Det pågår prisrörelser ute i världen, som nästan överallt karakteriseras av stigande priser. På många håll har detta gett upphov till en prisnivå, som väsentligt skiljer sig från den svenska och är mycket högre än denna. Vi ha en influens från exportsidan — därvidlag ger jag finansministern rätt — som vi inte kunna lämna ur räkningen i detta sammanhang. Där förekomma mycket uppdrivna exportpriser, som kunna fortplantas till den inhemska marknaden och ge upphov till ganska betydande olägenheter. Och vi ha slutligen det lönepolitiska fältet, till vilket jag skall komma tillbaka — därvidlag tycker jag nog, att finansministern alltför mycket bagatelliserade den förskjutning i tankegångarna, som skett från 1942.

Det är otvivelaktigt riktigt, som finansministern säger, att utgångsläget 1942 var det, att man skulle hålla priserna vid oförändrad nivå, men jag vill erinra om att i de grundläggande dokumenten från den tiden står det dock uttryckligen följande sats: Man skall hålla prisstoppet på industrivaror, så länge ett faktiskt lönestopp består. Och från den regeln fanns intet annat undantag än att man räknade med förbättringar för de sämst ställda grupperna.

Nu var det väl inte ens 1942 någon människa, som trodde på ett hundra procentigt prisstopp. Det har inte heller blivit hundra procentigt, men saken har i stort sett gått i lås. Ännu mindre trodde man väl på hundra procentigt lönestopp då man i fråga om lönestoppet inte hade några som helst legala förankringar, utan man räknade med vissa rörelser uppåt men hoppades ändå på en någorlunda hygglig bindning av nivån.

Utvecklingen har nu blivit den, att vi i dag kunna konstatera, att det inträffat en sådan lönestegring, att lönerna genomsnittligt inte bara återförts till 1939 års nivå utan till och med nått högre än denna. I och för sig tycker jag inte, att det är någonting annat än gott att säga om detta, ty jag kan personligen inte formulera något annat mål för den materiella kulturutvecklingen än att den skall resultera i en ökad behovstäckning och ett bättre läge för dem, som ha det svårt i samhället. Problemet är bara, om inte utvecklingen gått i sådan takt, att den överstigit den takt, i vilken produktiviteten förbättrats. Finansministern uttryckte därvidlag, att han närmast var överraskad över att industrien kunnat klara så stora lönehöjningar utan att några prisstegringar ägt rum. Ja, till en viss grad ha de stora löneökningarna kunnat klaras ändå. Beträffande andra områden — och det gäller inte bara industrien utan även många andra yrkesområden — måste jag för min personliga del, trots den ställning jag innehar, säga, att jag inte tror, att man har klarat dessa löneökningar utan prisstegringar. Jag behöver inte konstatera att detta är fallet för jordbrukets del. Där är det självklart, ty där ha vi direkt beslutat prisstegringar på basis av löneökningar. Där ha vi åtminstone ett mycket klart avsteg från den tidigare ståndpunkten, men det lämnar jag åt sitt öde. Men jag är inte heller övertygad om att man inom hela näringslivet i övrigt har kunnat klara prisstabiliteten fullständigt. Jag vill inte ge några mera nyanserade och detaljerade värdeomdömen här, men jag tror mig nog kunna säga, att man har klarat prisnivån ganska bra när det gäller de stora standardvarorna, sådana, som äro nödvändighetsvaror för de stora konsumentgrupperna, och på vissa katalogvaror, om jag får använda detta uttrycks-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

sätt, men jag är inte lika säker på att man klarat prisnivån på beställnings- och reparationsarbeten och alla möjliga nykonstruktioner. Där tror jag nog, att påfrestningen från omkostnadssidan — det gäller ingalunda bara lönesidan, utan det finns även andra kostnader, som stigit, såsom kostnaderna för bränsle och för en hel del andra varor, som ingå i produktionen — har varit så pass kraftig, att vi få räkna med att det har ägt rum en faktisk men inte så lätt inregistrerbar prisökning. Och jag måste med den erfarenhet jag har säga, att skulle löneökningarna fortsätta i den takt de för närvarande ha, befarar jag, att prisstoppet brytes sönder, för så vitt vi inte få väsentligt bättre förutsättningar i fråga om produktiviteten än vi för närvarande ha. Den hämmas ju alltjämt delvis av våra besvärigheter i importavseende.

När jag säger, att prisstoppet kan brytas sönder, skall jag mycket noga akta mig för att tala om några risker för inflation i stil med den vi hade efter förra världskriget. Jag tror, i likhet med vad finansministern antydde i sitt anförande, att vi ännu inte alls ha några tecken, som göra, att vi behöva rädas för en sådan utveckling. Men jag tror också att om vi inte kunna få grepp även på inkomstsidan, vi stå inför en viss ganska oangenäm prisstegring, som inte ens gör det möjligt att bibehålla det mycket modifierade program, som finansministern i dag närmast omfattar, nämligen ett oförändrat penningvärde vid *dagens* nivå. Även om jag aldrig har hört till dem, som drömde om att återvända till förkrigsprisinivån — det tror jag skulle ha varit ett utomordentligt riskabelt experiment — så räknade jag ändå relativt länge med att man skulle få bort något av den prisstegring, som inträtt under kriget, och jag tycker, att man nu har gått över till en försvarsställning, som måste betecknas som en andra försvarslinje, när man inte sträcker förhoppningarna längre än till en stabilisering vid dagens nivå. Jag tycker, att det skulle vara ganska tråkigt och betyda en ny förlorad position, om man skulle nödgas flytta denna försvarslinje ännu ett steg bakåt.

Från detta kommer jag över till slutsatsen — och jag tror, att vi alla äro ense på den punkten — att det inte på något sätt vore önskvärt med en utveckling av denna art, utan att det vore utomordentligt önskvärt, om vi åtminstone kunde stabilisera priserna vid nuvarande nivå, eventuellt utnyttjande de prissänkingsmöjligheter, som vi i ett senare sammanhang hoppas skola yppa sig, bland annat genom förändrade förhållanden utomlands. Men jag tror, att vi för närvarande befinna oss i en ganska påfrestande situation och att vi nog få bereda oss på att ta hela denna situation under omprövning den närmaste tiden. Det gäller inte bara den inhemska priskontrollens vara eller inte vara, utan — och däri ger jag finansministern rätt — det gäller även exportens ställning och dylikt samt frågan om de importerade varornas prisläge. Det kan uppstå ur prissynpunkt ganska olösliga eller i varje fall mycket svårbemästrade problem, om vi skola ha varor i landet i två olika prisnivåer, en bestämd av importvarornas högre priser och en av de hemmatillverkade varornas lägre priser. Detta kan nog komma att ställa oss inför mycket besvärliga situationer.

Vi kunna i nuvarande situation inte direkt ändra importpriserna — dem rå vi inte på — men jag tror, att det behövs klara direktiv från statsmakternas sida i fråga om målsättningen och ett medvetande inom alla grupper av inkomsttagare, att man inte vinner någonting på att ta ut mera än vad den pågående produktivetsförbättringen kan ge. Tar man ut mycket mera, riskerar man att hamna i en prisstegring, som plockar från en, vad man har avsett att få. En återhållsamhet över hela linjen tror jag därför måste vara dagens paroll, även om jag väl förstår, att den inte kan vara särskilt populär efter ett krigsslut, då alla vänta, att man skall gå mot friare, bättre och gynnsammare förhållanden.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att i likhet med herr Domö få konstatera, att det var en utomordentligt utförlig och intressant skildring, som hans excellens herr statsministern här gav av vårt försörjningsläge, och det var i nuvarande situation mycket värdefullt att få ta del av den.

Jag måste emellertid liksom herr Domö framhålla, att beträffande frågorna om vår finans- och penningpolitik var svaret jämförelsevis knapphändigt. Hans excellens hänvisade där i huvudsak till propositionerna nr 222 och 218. Vad den förstnämnda beträffar, måste man säga, att den i huvudsak innehåller en prognos för de förhållanden, som kunna väntas inträda under de närmaste fem åren, en prognos för vår nationalinkomst och de statliga inkomster, som kunna tänkas inflyta, från vilken utgångspunkt vi sedan ha att bedöma, vilka utgifter vi kunna gå in för. Där beröres däremot i ganska ringa grad frågan om vårt penningvärde. I själva verket bygger hela denna kalkyl på förutsättningen, att vi kunna hålla ett konstant penningvärde. De siffror, som där äro angivna, förutsätta, att prisförhållandena icke ändra sig. Det är egentligen endast ett med penningvärdet sammanhängande problem, som finansministern berör, nämligen frågan om underbalansering, och där framhåller han vikten av att man inte tillåter underbalansering i större omfattning. Men man blir även här litet betänksam, när finansministern den ena gången säger, att det viktiga är att, vid bedömandet av underbalanseringen, få enkla klara regler, samtidigt som han en annan gång framhåller, att kan man ta en underbalansering på 100 miljoner kronor, så kan man ta en på 150 eller 200 miljoner också. Jag måste säga, att den tankegången är ganska farlig, och i varje fall kan den knappast betecknas som en enkel och klar och lättfattlig regel.

Vad sedan beträffar propositionen 218 angående finanspolitiken, måste jag säga, att den till hela sin karaktär är mycket knapphändig. Den innehåller egentligen ingenting annat än ett konstaterande av att målsättningen för penningpolitiken bör kvarstå, nämligen att åstadkomma en stabilisering av prinsnivån och bevara penningvärdet. Finansministern säger, att det knappast finns anledning att gå in på en utförligare diskussion om den saken. Där kan man ju ha litet olika meningar, ty vi måste nog konstatera, som det redan har gjorts här, att läget sedan detta penningpolitiska program kom till har väsentligt förändrats. Jag kan där inte riktigt följa finansministerns historik. Han säger bland annat, att han för sin del väntade en hausse omedelbart efter kriget och att en sådan också inträtt. Jag vill erinra om att den prognos, som tidigare ställdes bland annat av efterkrigsplaneringskommissionen, gick ut på att vi närmast efter ett stillestånd skulle få en period av stagnation med en viss arbetslöshet, och samtidigt väntade man sig, att det skulle bli en ökning av varutillgången, som kanske i någon mån just skulle föranleda denna stagnation. Sedan väntade man sig en uppåtående konjunktur av långvarigare karaktär och slutligen en längre depression. Jag tror således, att vad man från början väntade, nämligen en depression, var motsatsen till vad finansministern i dag nämnde. Vad som i verkligheten har inträffat — det är den förändringen som jag anser vara betydelsefull — är motsatsen till vad vi väntade oss, nämligen ett läge med stark efterfrågan på arbetskraft och stor brist på varor.

Det är emellertid en annan punkt, delvis redan berörd av herr Bergvall, som jag något närmare vill ingå på, nämligen innehållet i den politik som vi fastställde år 1942 och bekräftade år 1944. Det är visserligen alldeles riktigt, som finansministern säger, att vi genom den politik, som vi då fastställde, ville åstadkomma en återföring av realinkomsterna till vad de ha varit tidigare. Han tolkar nu detta så, att vi från början skulle ha varit beredda att medgiva inte bara en lönestegring för de sämst ställda inkomsttagarna — vilket ju alla voro ense om — utan en mera allmän lönestegring. Jag kan inte finna, att

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

en dylik politik rymmes inom det ursprungliga programmet. Det sades där uttryckligen ifrån, att i den mån det uppstår en ökad marginal mellan priser och kostnader skall denna marginal utnyttjas till sänkning av varupriserna. Det var på den vägen som vi ville åstadkomma ett återställande av realinkomsterna för att förbättringen skulle komma alla medborgare till del. Detta är klart utsagt i programmet, men den politiken har icke följts. Marginalerna mellan priser och kostnader ha i stället utnyttjats till lönestegringar på de punkter, där sådana vidgade marginaler ha uppkommit, vilket jag anser direkt strida mot programmet.

Herr finansministern har ett personligt ansvar för denna utveckling, eftersom han givit signalen till att slå in på denna väg i stället för att följa det ursprungliga programmet. Jag erinrar om att det vid 1945 års debatt framställdes en fråga till finansministern, huruvida han ansåg, att om det uppstod en ökad marginal, denna borde utnyttjas till prissänkningar eller lönestegringar. Finansministern svarade, att marginalen i så fall skulle användas till lönestegringar. Jag kan inte finna annat än att finansministern därmed själv har givit signalen till att på en central punkt bryta det program som vi hade uppställt.

Vi måste således konstatera, att det har inträtt förhållanden som betydligt avvika från vad vi från början hade väntat oss. Ett program som bara går ut på att vidhålla den allmänna tankegången om penningvärdets bevarande måste därför sägas vara ytterst platoniskt. I själva verket är det penningpolitiska program, som här framlägges från regeringen, bara en deklaration om *wait and see*. En dylik politik är enligt min mening icke till fyllest, när man faktiskt har brutit det gamla programmet och när det har inträffat så viktiga förändringar som vi delvis inte hade väntat oss. Vi ha, som jag redan har nämnt, fått stark efterfrågan på arbetskraft i stället för arbetslöshet, en varuknapphet, som vi heller inte hade väntat oss, och en utveckling av prisförhållandena i andra länder som gått i helt annan riktning än vad vi förmodade. I de stora länderna har nämligen inträtt en kraftig prisstegring, som vi riskera kan komma att importeras även till vårt land med därav följande försämring av vårt penningvärde.

I den skrivelse, som bankofullmäktige ha avlätit, påpekas dessa väsentliga förändringar i förhållandena, som förorsaka att vår situation nu är betydligt oklarare än tidigare.

Det är enligt min uppfattning en brist om vi i detta läge ställa oss helt avvaktande. Jag är fullt medveten om de svårigheter som föreligga. Herr finansministern har ju bl. a. påpekat, att en fortsatt stark export kan medföra svårigheter som kunna framtvinga ett ingripande. Det är dock skrämmande, om vi skulle behöva införa en vidgad exportkontroll i samma ögonblick som man även från regeringshåll talar om nödvändigheten att ge handeln så stor frihet som möjligt. Jag bestrider inte, att vi kunna komma i sådana lägen, där exceptionella och extraordinära åtgärder måste tillgripas, men just detta gör att jag ser på hela problemet på ett något annat sätt. Den situation, i vilken vi befinna oss, påkallar enligt min uppfattning en inventering och grundlig genomgång av de förhållanden, som ha inträtt, och ett försök att undersöka vilka problem vi kunna komma att ställas inför och vilka olika medel som vi då ha att tillgripa. I en hel del fall kunna vi naturligtvis inte själva bemästra problemen, då de delvis äro beroende av en utveckling över vilken vi inte råda, men i många fall ha vi möjligheter att ingripa. Då vi nu se, att förhållandena hota att bli så komplicerade, att de kunna påkalla åtgärder, som vi i grund och botten helst vilja undvika, synes det mig önskvärt, att man i detta läge i någon mån förbereder sig, inventerar våra möjligheter och överlägger om vilka

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

medel som lämpligen böra tillgripas, så att vi inte måste ta ställning i varje särskilt fall utan att på något vis ha genomtänkt vilka återverkningar åt olika håll som våra åtgärder kunna få. Jag tror att det är viktigt för oss att föra en *aktivt* planerande politik och inte bara en passiv politik, där vi nöja oss med att avvakta utvecklingen och lösa problemen från fall till fall.

Jag understryker i detta sammanhang vad jag redan tidigare en gång framhållit, nämligen att det är en brist i den svenska riksdagens arbete, att det inte finns ett organ som kontinuerligt följer våra ekonomiska problem och den ekonomiska utvecklingen och som kan samråda med regeringen. Nu bli våra ekonomiska problem behandlade i olika sammanhang och av olika utskott, varför det inte finns någon kontinuitet i handläggningen av dessa frågor. Så betydelsefulla som dessa avgöranden äro för hela vår samhällsutveckling är det en allvarlig brist, att vi inte ha ett särskilt organ här i riksdagen för deras handläggning.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att påpeka, att denna diskussion sådan den kommit att utformas föregriper en annan debatt som vi ha att vänta inom den allra närmaste tiden. Herr Domös interpellation hade ju fått som rubrik försörjningsfrågorna. Han ville ha ett besked av regeringen, hur det ligger till med vår försörjning i olika avseenden. Men i sitt anförande här i dag har han lagt tonvikten på andra problem, nämligen penningpolitiken och arbetslöserna, och försörjningsfrågorna ha sjunkit i bakgrunden. Jag tycker för min del, att det är en överflödsgärning att vi nu fördjupa oss i valutaspörsmålen och penningpolitiken, eftersom vi snart ha att vänta bankoutskottets utlåtande rörande dessa frågor. Då kunna vi kanske få en bättre organiserad debatt på en annan basis än dagens diskussion. Vi ha därför ingen anledning att i dag ta ut krafterna alltför mycket, vilket jag inte heller tänker göra.

I likhet med finansministern efterlyser jag herr Domös eget program för lösande av alla de svårigheter som utan tvivel föreligga. Hans anförande blev närmast en politisk uppgörelse med regeringen och inte ett bidrag av saklig art för att komma till rätta med de föreliggande problemen. Han talade om att han saknade klarhet i statsministerns deklaration. Jag för min del saknar klarhet i herr Domös egen uppläggning av spörsmålet. När jag hörde honom tala, fick jag nästan det intrycket, att han menar, att svenska regeringen bär ansvaret för alla svårigheter som finnas och framför allt för den stora varubristen, inte bara i vårt land utan även i utlandet. Då herr Domö skulle komma med något program, blev det bara sådana där allmänna deklarationer som att vi måste bevara kronans inre värde. Det äro vi ju alla överens om, och det ha vi deklarerat år efter år här, men frågan är med vilka medel vi skola kunna komma till rätta med det problemet.

Herr Domö talade vidare om planhushållningen och sade, att realiteterna ha rubbat våra planhushållares cirklar. Jag antar att han menade, att om vi inte hade tillgripit planhushållning, skulle det hela ha gått bättre än vad det nu har gjort. Det är ju att vända upp och ned på verkligheten, eftersom planhushållningen i den form, i vilken den förekommer, har måst tillgripas just på grund av att cirklarna ha blivit rubbade av de krafter som ha kommit loss i världen. Att döma av herr Domös krav på strängare åtgärder skulle jag nästan kunna tolka hans yttrande så, att han åtminstone på det penningpolitiska området är anhängare av en ännu längre gående planhushållning än den som regeringen har ansett sig kunna tillgripa.

Det är endast en sak beträffande penningpolitiken som jag vill fästa uppmärksamheten på. Herr Domö talade om inflytanden från utlandet. Han be-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

farade, att vi skulle kunna importera inflation genom att låta förhållanden, som råda i andra länder, sprida sig till vårt land. Han rekommenderade som en av åtgärderna för att hindra detta en ändring av växelkurserna. Det är klart, att den möjligheten bör behållas, men jag tror att det är farligt att leka med den tanken alltför lättfärdigt. Då man rekommenderar en sådan åtgärd, tänker man väl närmast, eller kanske uteslutande, på förhållandena i Förenta staterna. Läget där är uppenbarligen ganska vanskligt och osäkert, men det vore enligt min uppfattning alltför tidigt att redan nu dra några slutsatser om hur långt utvecklingen i Amerika kan komma att sträcka sig. Förenta staternas näringsliv är så stort, omfattande och rikt, att det kan absorbera mycket stora förändringar, utan att detta behöver ta sig uttryck i ändringar av den amerikanska valutans värde gentemot utlandet. Det är därför säkerligen bäst att ställa sig avvaktande. Det vore fördelaktigast, om vi sluppe den pårs som en ändring av växelkurserna innebär. Det klokaste vore därför, om vi underlåte att driva den offentliga diskussionen om detta spörsmål alltför långt. Vi få försöka klara våra problem på annat sätt tills vidare.

Jag understryker i likhet med många andra, att läget här i Sverige i dag är allvarligt. Jag är övertygad om att bankoutskottet, som går havande med sitt utlåtande rörande herr Wigfors' proposition, också tycker detta och kommer att ge uttryck åt sina farhågor i det utlåtande som vi komma att justera om tisdag. Jag hoppas till och med att herr Nordenson och jag skola kunna bli fullständigt ense om detta utlåtande. Motsättningarna äro därför kanske inte så stora som de kunna te sig i en sådan här diskussion. Men vad man än rekommenderar, vill jag upprepa, vad jag sade i en tidigare debatt om dessa frågor här i riksdagen, nämligen att penningpolitiken liksom all annan politik är det möjligas konst. Jag tror inte att man kan dra upp några cirklar på detta område som inte kunna rubbas av en obetvinglig verklighet.

Men vi få, som sagt, återkomma till detta ämne, när bankoutskottet framlägger sitt utlåtande. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att herr Domö då skall vara laddad med mera positiva uppslag än vad han levererat i dag.

Herr Domö: Herr talman! Herr Åkerberg har rätt i att vi ha att vänta en penningpolitisk diskussion om några dagar. Han gick dock alltför långt, då han påstod, att när vi här resonera om penningpolitiken, hör detta egentligen inte till dagens debattämne. Både av interpellationens utformning och svaret är det uppenbart att såväl statsministern som jag ha kopplat samman förhållandena på penningmarknaden och kronans värde med våra försörjningsmöjligheter och utsikter att i framtiden få det hela att löpa. Jag tar mig därför friheten att kraftigt tillbakavisa den partiofficiella invändning, som herr Åkerberg gjorde, då han ansåg, att mitt förra anförande dels låg utanför ramen för interpellationen och svaret, och dels var tämligen onödigt. Även finansministern gick ju i sitt yttrande in på dessa problem på ett sätt som tyder på att också han anser, att dessa frågor höra ganska väl samman. Det ligger dock så till vida något i herr Åkerbergs uttalande, som vi nu ha hållit på med denna debatt i mer än två timmar. Vi skola väl heller inte fortsätta hela dagen. Jag måste emellertid i alla fall förlänga diskussionen dels med att svara på ett par frågor, som finansministern riktade till mig, dels med att göra ett par kommentarer i anledning av finansministerns yttrande.

Herr finansministern frågade, vilka åtgärder som jag i dagens läge skulle vilja vara med om att rekommendera. Mitt svar är, att jag anser, att vi i främsta rummet på olika sätt böra försöka att åstadkomma en förbättrad produktion och varuförsörjning. Det är enligt min uppfattning mycket viktigt, att vi i nuvarande läge söka inrikta sysselsättningen här i landet på det väsentliga

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

målet att klara av de rådande svårigheterna och bygga vidare på en grund för ökad produktivitet, som kan bli till stor nytta. Vi löpa en viss fara, om vi inrikta våra politiska ansträngningar på i och för sig lofvärda mål, som i nuvarande situation dock icke äro av samma betydelse som en del andra åtgärder för att bemästra svårigheterna i fråga om bevarandet av vår kronas köpkraft etc.

Vi böra naturligtvis veta kursen, eller som jag tillät mig att säga i mitt förra anförande, ha ett bestämt mål för våra åtgärder. Mot detta uttalande invände finansministern, att vi inte kunna segla med fasta skot, ty då stjälpel lätt hela farkosten. Det är riktigt, att vi inte i förväg kunna överblicka varje taktisk åtgärd, som kan bli erforderlig, och att vi inte kunna låsa fast oss vid ett absolut oföränderligt program. Jag trodde verkligen, att vi gemensamt hade visat finansministern, att vi inte äro bundna av den föreställningen, att vi kunna låsa fast oss på det sättet. Men det är ju något helt annat att bara låta skutan driva hit och dit! Man bör styra på ett sådant sätt, att man, även om man kanske tvingas att göra en del bukter, vet mot vilket mål man färdas och hur man skall komma dit.

Efter förra världskrigets erfarenheter veta vi, vad vi skola göra eller inte göra i en del fall. Sättet att bemästra en inflation bör vara någorlunda klart efter de bittra erfarenheter som vi hade efter förra kriget. Men det verkar, som om regeringen, och inte minst regeringspartiet här i riksdagen, vid sina beslut om skrivelseförslag och annat, lever i den uppfattningen, att vi befinna oss i den tidsperiod, som utmålås i tjugosjupunktsprogrammet, medan vi i själva verket äro i det läge, som man där väntade sig skulle komma först något senare, nämligen den överfulla sysselsättningens period. De problem, som vi nu ha att syssla med, äro ingalunda lättare att lösa än att åstadkomma den fulla sysselsättningen. Jag skänker med varm hand åt regeringen initiativet att komma med åtgärder för att klara den överfulla sysselsättning som nu är för handen. Herr Åkerberg ansåg, att det var att ställa alltför stora fordringar på regeringen att begära, att den skall lösa denna uppgift. Då regeringen sitter med majoritetens makt och har valts på ett program, som haft till syfte att åstadkomma full sysselsättning, måste det väl emellertid vara regeringens sak att sedan den en gång sagt A också säga B och tala om för oss, hur man hädanefter tänker sig utvecklingen.

Finansministern frågade mig vidare, om jag menar, att priskontrollen skall avskaffas. Nej, jag tror inte att tiden är inne härför. Jag är fullt ense med finansministern om att, därest man på olika områden vidtager bestämda åtgärder för att häva inflationen eller rättare sagt motverka att den går längre än hittills, måste man naturligtvis ha en relativt hård priskontroll, som dock bör handhas med förstånd och varsamhet. Men det är väl, herr finansminister, nödvändigt att bättre än hittills beakta det samband som råder mellan priskontrollerande åtgärder, varmed vi tro oss kunna hålla varupriserna oförändrade, och en fast politik även på löneområdet, där man ju hittills har förbisett en hel del av den inverkan som lönenivåns stegring har på det ekonomiska, produktiva förloppet. Det är därvidlag som jag anser att tiden är inne för oss att erkänna, att åtskilliga misstag ha gjorts under den gångna perioden.

Innan jag några ögonblick dröjer vid detta, vill jag ta upp finansministerns fråga till mig, hur vi kunna se så optimistiskt på nationalinkomsten som vi gjort i vår motion, där vi till och med skulle varit mera optimistiska än regeringen. Finansministern gjorde sig skyldig till ett litet misstag, när han talade om att vi bedöma nationalinkomsten så gynnsamt. Vi ha ju

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

inte någon annan uppfattning än finansministern om de olika alternativen för nationalinkomstens utveckling, men väl bygga vi på en något mer gynnsam situation, när det gäller att få in skatterna, ty den taxerade inkomsten ligger relativt väl till under vissa förhållanden. Det är ju inte någon avvikelse, som är av den storleksordningen, att vi skola spilla många ord på den, men jag vill fästa finansministerns uppmärksamhet på att så är förhållandet. Allt detta få vi ju resonera om en annan gång; annars skulle det i och för sig vara mycket frestande att gå in på den här saken just nu. Och så en sak till, som kanske inte skadar att nämna i detta sammanhang, och det är, att vi, när vi räknat med en gynnsam utveckling beträffande skatteinkomsten, ha gjort detta under den bestämda förutsättningen, att här inte göras några sådana ingripanden i det produktiva livet, som störa den verksamhet, vilken i sin tur skall ge de goda skatterna.

Sedan kommer jag till den fråga, jag fick av finansministern, om hur jag ställde mig till statstjänarnas sista — och kanske det också gällde föregående — löneförhöjningar. Det är självfallet, att i den situation, som blivit utvecklingens resultat, finns det ingen anledning att säga, att statstjänarna inte skola ha någon löneförhöjning. Man får se till att det i detta aktuella läge blir en rimlig avvägning. Då man nu kommit i en situation sådan som dagens, är det självfallet att även statstjänstemännen måste ha en löneroglering, så att deras löner någorlunda stämma överens med övriga inkomsttagares.

Om vi skola fundera på orsakerna till den här utvecklingen, ha vi väl ganska klart för oss, att det har varit den bristande överensstämmelsen mellan den allmänna lönepolitiken å ena sidan och priskontrollen och prisbestämningen i stort å andra sidan, som drivit oss litet för långt. Man tillät, att lönestoppet genombrots. I vilken grad det var finansministern eller min grupp som medverkade till detta, vill jag inte gå in på i detalj. Men vi få inte glömma, att finansministern gav ett mycket bestämt besked om den här utvecklingen i sitt tal i Göteborg 1944. Vi glömma inte heller den förändrade uppfattning, som finansministern gav till känna — jag vill minnas i remissdebattsanförendet 1945. Jag för min del tillät mig säga, att det inte går att räkna så gynnsamt som finansministern har räknat, eller att det inte finns så stor marginal för en löneförhöjning. Marginalen tar slut, och sedan går det naturligtvis så, att lönehöjningen i sin tur driver priserna uppåt. Där stå vi nu, och vi få se hur den vidare utvecklingen kommer att gå.

Jag tyckte, att jag hörde finansministern tala något om att det var något slags oemotståndlig kraft, som åstadkommit ett läge, där det är omöjligt att hålla tillbaka priserna etc. Ja, jag vill ju inte säga, att finansministern är någon oemotståndlig kraft, även om han är utomordentligt kraftig, men i detta fall har nog finansministern i mycket hög grad bidragit till att utvecklingen fått den inriktning, som den nu har.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag hade glädjen att inkassera ett mycket varmt erkännande beträffande huvudparten av det svar, som jag lämnade herr Domö, alltså den part, som jag tyckte var så tråkig som alla sådana här redogörelser måste bli. När jag inte fått samma erkännande för de andra delarna av svaret, vill jag påpeka i vilket läge jag befann mig, när jag skulle ge mitt svar. Det skulle beröra dels försörjningsfrågorna, dels handelspolitiken, dels penningpolitiken och dels finanspolitiken. Beträffande handelspolitiken förbereddes samtidigt en redogörelse inför kammarna. Den har lämnats, såvitt jag vet, i andra kammaren och kommer väl att lämnas i denna kammare senare på dagen. I fråga om penningpolitiken låg ett förslag från regeringen i bankoutskottet, och i fråga om finanspoliti-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ken ha vi avlämnat vår plan, som nu ligger hos ett särskilt utskott. Det är klart, att jag vid sådant förhållande måste säga mig, att det inte kunde vara någon mening i att jag beträffande dessa tre stora avsnitt, som skola behandlas i annan ordning i riksdagen, skulle upprepa vad som från regeringens sida i två hänseenden redan sagts. Det är förklaringen till att mina uttalanden på dessa punkter blevo så knappa. Jag hade ju också den meningen, att diskussionen om penningpolitiken och finanspolitiken i huvudsak lämpligen borde knytas till behandlingen av de förslag, som redan ligga på riksdagens bord. Herr Domö medgav själv, att det i fråga om finanspolitiken var riktigt att avvakta särskilda utskottets behandling av Kungl. Maj:ts proposition, och han kanske då också vill avvakta svaret på sin fråga om det finns delade meningar inom regeringen på den punkten. Det enda jag vill säga i dag är, att en proposition, som regeringen framlägger, representerar regeringens mening.

Jag har mycket väl förstått, att penningpolitiken inte kan kopplas ifrån den diskussion, som förts här i dag. Jag har för min del inte någon anledning att tycka, att det blivit någon oriktig utveckling av debatten, men vi befinna ju oss i det läget, att vi få återkomma till dessa ting, när bankoutskottets utlåtande föreligger. Herr Domö skänkte med varm hand åt regeringen att vidtaga de åtgärder, som den — i förhållande till vad man räknat med närmast efter kriget — mycket förändrade situationen kan påkalla. Jag tackar för förtroendet, men det ger mig anledning att göra det påpekandet, att det ju inte förhåller sig på det sättet att regeringen bara sätter sig ned och skriver program, utan regeringens arbete består i en rad fortlöpande åtgärder. Sådana ha också vidtagits gång efter annan på grund av den situation, som skapats genom att vi ha haft varuknapphet och full sysselsättning för vår arbetskraft. Detta arbete kommer givetvis att ständigt pågå, men det hindrar naturligtvis inte att man kan tillfredsställa herr Nordensons önskan om en aktivt planerande politik. Jag tror inte heller, att detta är någonting nytt, ty det kan ju inte gärna förhålla sig så att regeringen inte haft anledning att dryfta dessa frågor. Det är uppenbart, att vi befinna oss i ett läge, där detta dryftande får föras vidare, och det kanske kan bli anledning för regeringen att söka kontakter av särskilda slag med i synnerhet de stora organisationer, vilkas medverkan inte är mindre behövlig i fortsättningen än vad den varit hittills, när det gäller att uppehålla en viss stabiliserande politik.

Till detta skulle jag bara vilja säga, att den slutliga behållningen av denna diskussion väl inte är den, att vissa meningsskiljaktigheter ha konstaterats, vilka, såvitt jag förstått, inte på väsentliga punkter äro alltför djupgående, utan tvärtom att det kunnat konstateras, att man här är ense om att inte ge tappt utan att inrikta alla ansträngningar på att föra oss ut ur det läge, vari vi befinna oss, och de svårigheter, som vi komma att möta i framtiden, så att vi icke råka i den fara, som vi hela tiden velat undvika, nämligen en allmän inflation. Jag tror, att det är värdefullare att konstatera denna överensstämmelse än att lägga huvudvikten vid de divergenser, som kunna finnas på en eller annan punkt i programmet.

Upplästes följande till herr talmannen inkomna handling:

Herr talmannen i riksdagens första kammare.

Med anledning av 500-årsminnet av det äldsta nu kända, år 1446 av Konung Kristofer av Bayern utfärdade skydds- och privilegiebrevet för Gävle stad kommer en jubileumsutställning att hållas i staden under tiden den 21 juni—4 augusti detta år.

Invigningen av utställningen skall äga rum den 21 juni i närvaro av D. D. K. K. H. H. Kronprinsen och Kronprinsessan.

Då nämnda utställning blir en manifestation av nutida produktiva insatser inte blott från Gävle stad och dess län utan även från hela riket, får Gävle stad vördsamt inbjuda riksdagens första kammare att låta sig representeras vid utställningens öppnande med en ledamot av kammaren.

Ett inbjudningskort bifogas härmed.

Gävle den 14 maj 1946.

På jubileumsfestkommitténs vägnar:

N. S. Norling.

Louis Campanello.

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta att antaga den erhållna inbjudningen samt att låta sig representeras av sin talman eller, i händelse av förfall för honom, av den ledamot av kammaren, som talmannen i sitt ställe utser.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 277, angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 295, angående tillämpningen av det svensk-engelska betalningsavtalet av den 6 mars 1945.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 296, angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Wehtje* m. fl. väckta motionen, nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den av herr *Gustavson* m. fl. väckta motionen, nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning, m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens institut för folkhälsan;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa undersökningar vid statens institut för folkhälsan; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för budgetåret 1945/46 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 mars 1946, föreslagit riksdagen medgiva, att de till fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna avsatta medlen tills vidare finge av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad chefen för finansdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordad.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hage* (I: 282) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lövgren* och *Gavelin* (II: 440), i vilka hemställts, att riksdagen vid ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 207 måtte härtill foga det uttalandet, att det överlämnades till Kungl. Maj:t att i den mån förhållandena därtill föranledde använda den befintliga fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna även till utdelande av hyresbidrag till korttidsarbetande gruvarbetare under hänsynstagande helt eller delvis till den framställning, som rörande denna fråga gjorts av gruvindustriarbetareförbundets avdelningar i Kiruna, MalMBERGET och Svartön.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte medgiva, att de till fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna avsatta medlen tills vidare finge av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 mars 1946 förordad;

b) att motionerna I: 282 och II: 440 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Hage: Herr talman! Som representant för den landsända, som berörs av denna fråga på ett ekonomiskt särskilt kännbart sätt, må det tillåtas mig att säga några ord i densamma. Jag anser mig skyldig att göra detta icke minst därför, att jag tillsammans med mina länskamrater herr *Lövgren* och herr *Gavelin* i andra kammaren har väckt en motion i frågan, som har avstyrkts av utskottet. Motionen syftar till att man skulle gå något längre i fråga om stödåtgärder inom malmkommunerna än vad propositionen gjort. Som motiv för detta vill jag särskilt framhålla den utomordentligt hotande situation, som har uppkommit vid malmfälten på grund av att malmexporten har minskats i mycket avsevärd mån. Ävenså håller apatitproduktionen, som har givit sysselsättning åt mellan 600 och 800 människor, på att nedläggas. När en sådan situation inträder i ett samhälle, förstår man vad det kan resultera i.

Nu är att märka, att de malmfält, som det här är fråga om, äro särpräglade i många avseenden. De ligga långt bort från centrum av landet, och det är förenat med vissa svårigheter att till andra landsdelar flytta det överskott av arbetskraft, som uppstår i ett sådant samhälle. Vidare förhåller det sig så, att dessa malmfältssamhällen i stor utsträckning äro så belägna, att det inte finns någon landsbygd i närheten. I stället för en sådan landsbygd omgivas samhällena av rena ödemarken och där finns det i allmänhet inga arbetstillfällen. Det gör, att statsmakterna, när det uppstår arbetslöshet i sådana här samhällen, kunna ha rätt och anledning att gå längre i fråga om stödåtgärder

Ang. fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna. (Forts.)
än vad som kanske är nödvändigt på andra platser. Det är också från den utgångspunkten som gruvindustriarbetarförbundets avdelningar i Malmberget, Kiruna och Luleå gjort en framställning till Kungl. Maj:t. De ha vidare framhållit som ett mycket vägande motiv för åtgärder från statens sida, att staten är hälftenbrukare i den verksamhet, som försiggår vid malmfälten där uppe.

Den av nämnda organisationer gjorda framställningen går ut på att äldre gruvarbetare skulle pensioneras, för att yngre skulle kunna kvarhållas i arbete. Den frågan har Kungl. Maj:t också tagit upp uti den proposition, som här föreligger till behandling. Men utöver detta ha dessa organisationer även framfört det kravet, att de korttidsarbetande gruvarbetarna, som ha en viss sysselsättning, fastän den är korttidsinskränkt, skulle få någon förbättring i sin ekonomi genom att den fond, som har till syfte att åstadkomma vissa ekonomiska fördelar för befolkningen där uppe, skulle få användas även till att ge dessa korttidsarbetande gruvarbetare ett visst hyresbidrag för att på så sätt fylla ut deras på grund av korttidsarbetet i mycket hög grad decimerade inkomst. Nu säges från Kungl. Maj:ts och från utskottets sida, att det här visserligen är fråga om korttidsarbete, men ett korttidsarbete som i alla fall går upp till fem dagar, och att alltså arbetarna dock ha sysselsättning fem dagar per vecka, vilket ger dem en någorlunda rimlig inkomst tillsammans med ett tillskott från en arbetslöshetskassa. Ja, därvidlag vill jag säga, att det dock förhåller sig på det sättet, att levnadsförhållandena inom malmfälten i Norrbotten i alla tider ha varit något säregna. Man kan nog våga det påståendet, att vad som på andra ställen kanske anses som en rimlig inkomst, som man kan leva på, är svårt att klara sig på vid malmfälten uppe i Norrbotten.

För övrigt förhåller det sig så, att de människor, som sökt sig dit upp, ha gjort detta med tanke på att de skulle få en skaplig inkomst. En stor del av dessa arbetare ha också, när de tagit arbete däruppe, ansett, att de offrat sig för det allmännas bästa, och de mena, att samhället vid sådant förhållande bör se till, att de ha en någorlunda rimlig inkomst; de betrakta saken på det sättet. Jag vill för min del säga, att det från den utgångspunkten nog finns skäl att, när det nu gäller att hjälpa dessa arbetare till en skaplig inkomst, räkna med andra inkomstsiffror än man räknar med i övriga delar av landet. Dessutom är att märka, att dessa arbetare leva under svåra klimatiska förhållanden och ha ett hårt och slitsamt arbete; det erkänna alla. Särskilt gäller detta dem, som arbeta uppe på gruvryggen i Kiruna, till exempel under en hård storm mitt i vintern; det är verkligen någonting, som frestar på krafterna och hälsan. En stor del av dessa människor bli också utslitna i förtid och kunna inte fullfölja sitt arbete. Alltså det finns verkligen anledning att taga hänsyn till den här saken på ett litet annat sätt än vad Kungl. Maj:t och utskottet ha gjort, när de avvisat tanken på att lösa frågan så, att den fond, som finns, skulle användas även till att ge vederbörande ett tillskott i form av hyresersättning, vilket begärts av respektive arbetares fackorganisationer.

Sedan säger visserligen utskottet, att denna fond inte är på mer än tre miljoner kronor, varför den inte skulle räcka så långt, och att man därför får vara försiktig när det gäller att dela ut medel från fonden. Det framgår emellertid av propositionen att det belopp, som skall användas för det ändamål, om vilket regeringen och motionärerna äro ense, inte skall gå till mer än 186 000 kronor. Troligt är att räknan på dessa tre miljoner kronor ungefärligen räcker till att täcka det beloppet. Jag menar alltså, att det även efter denna avbränning troligen kommer att kvarstå ett belopp på tre miljoner kronor, som åtminstone till någon del kan användas för det andra ändamålet, som jag för min del och även herrar Lövgren och Gavelin ha föreslagit. Även om man naturligtvis bör vara försiktig och sparsam, när det gäller att dela ut medel från fonden, så att

Ang. fonden för vissa stödätgärder inom malmkommunerna. (Forts.)

den inte smälter ihop till noll, tror jag, att det finns möjlighet att därur taga något även för det ändamål, som angives i denna gruvindustriarbetarnas framställning, ja, jag tror, att denna fond likväl inte skulle decimeras alltför kraftigt.

De arbetare, som det här är fråga om, ha varit korttidsanställda under en lång tid. Dessutom ha konjunkturerna för vår malmexport vissa tider varit synnerligen dåliga. Arbetarna ha alltså gått igenom flera nedgångsperioder, under vilka de fått minskade inkomster. Man påstår ifrån gruvarbetarhåll — och det torde vara riktigt — att sviterna av de kriser, som arbetarna på detta sätt gått igenom, i viss utsträckning allttjämt kvarstå. Detta är också ett motiv, tycker jag för min del, för att man skulle kunna vara mera tillmötesgående, när det gäller att hjälpa dessa arbetare.

Nu har jag inte i min motion direkt yrkat, att det, som föreslagits av gruvindustriarbetarförbundets avdelningar där uppe, skulle till alla delar bifallas, utan jag har formulerat klämman så, att riksdagen — särskilt om situationen där uppe tillspetsas och det kan komma att bli ännu svårare med arbetstillgångarna än förut — skulle ge Kungl. Maj:t möjlighet att med användande av fonden även lämna hyresbidrag åt korttidsarbetande gruvarbetare. Jag har inte velat gå längre för att åtminstone få något resultat i den riktning, som vederbörande organisationer ha begärt. Jag vill säga i detta sammanhang, att särskilt för korttidsanställda arbetare, som ha stora familjer att försörja, kan det bli omöjligt att leva på den inkomst som de få. Det kan i en tillspetsad situation bli risk för att de måste vända sig till fattigvården. Jag vill då framhålla, som jag sagt många gånger förut, att när det gäller verksamheter, där *staten* är huvudman eller delägare — vilket är förhållandet här — är det orimligt, att staten hänvisar personer, som äro i statligt arbete — eller som det här är — i halvstatligt sådant, till kommunernas fattigvård och på så sätt vältrar över bördan på respektive kommuner. Staten bör här, enligt mitt förmenande, föregå med gott exempel, så att folk slippa tillgripa en sådan nödfallsåtgärd.

Ja, det är de motiv, som från min utgångspunkt anförts i motionen och som jag här vill ytterligare trycka på. Jag vill alltså — trots att jag förstår, att sedan statsutskottet enhälligt avstyrkt motionerna, utsikterna att vinna något äro oerhört små — likväl yrka bifall till den motion, som avgivits av mig i första kammaren, nr 282.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Kungl. Maj:t har efter föredragning av finansministern föreslagit åtskilliga uppmjukningar av de bestämmelser, som gälla för den ifrågakvarande fonden, och utskottet har inte ansett sig för närvarande kunna gå längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet har också funnit förklarligt, att det inte ansetts lämpligt att i nuvarande läge framlägga förslag om definitiva fondbestämmelser. Utskottet har som sagt tillstyrkt de uppmjukningar av bestämmelserna, som föreslagits i propositionen. Denna mening har omfattats av alla, som inom utskottet deltagit i överläggningarna i detta ärende. Fondbestämmelserna ha tillkommit efter riksdagens hörande, och det är också därför, som detta ärende nu prövas här. Utskottet har inte ansett sig kunna ge fullmakter till Kungl. Maj:t, vilka det skulle vara svårt att formulera i fråga om direktiven. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i fortsättningen följa ärendet och taga ställning till de framställningar i frågan, som eventuellt komma att göras; finnas ytterligare skäl att anföra, lära sådana framställningar inte utbli.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu

Ang. fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna. (Forts.)
föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till trådradioanläggningar;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter;

nr 137, i anledning av väckt motion om familjebidrag åt de värnpliktiga;

nr 138, i anledning av väckt motion angående löneställningen för löjtnanten vid Dalregementet N. L. Melander; samt

nr 139, i anledning av väckta motioner om lotsverkets övertagande av handhavandet av säkerhetsanordningar till ledning för fiskefartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående reglering av socker näringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. den statliga beskattningen av gift kvinnas inkomst. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående rätt till avdrag för gift kvinnas inkomst vid den statliga beskattningen.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 209 av herr *Ivar Persson* och fru *Svenson* samt II: 342 av herr *Johnsson* i Skoglösa m. fl. hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning och framläggande av förslag till sådana åtgärder, att de i motionerna framförda önskemålen kunde förverkligas.

I motionerna hade anförts, att det vore önskvärt, att förvärvsarbetande gift kvinna kunde medgivas avdrag vid den statliga beskattningen. Avdraget borde fastställas till högst 600 kronor och tillkomma skattskyldiga, vilkas inkomst understeg en viss övre gräns. För skattskyldiga med högre inkomst kunde man tänka sig en avdragssumma på 200 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 209 av herr *Ivar Persson* och fru *Svenson* samt II: 342 av herr *Johnsson* i Skoglösa m. fl. om utredning och förslag angående rätt till avdrag för gift kvinnas inkomst vid den statliga beskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru Svenson: Herr talman! Under denna punkt har jag tillsammans med herr *Ivar Persson* i denna kammare väckt en motion, vilken syftar till att gift förvärvsarbetande kvinna skall kunna medges ett avdrag vid den statliga beskattningen och att detta avdrag skall bli högre än de 200 kronor, som nu medgivas vid den kommunala beskattningen.

Vi anse att ett dylikt förfarande bland annat skulle få en förmånlig inverkan ur såväl arbetsmarknads- som familjebildningssynpunkt. Vi ha hemställt att riksdagen måtte begära, att Kungl. Maj:t föranstaltar om utredning av frågan

Ang. den ställiga beskattningen av gift kvinnas inkomst. (Forts.)
och framlägger förslag till sådana åtgärder, att de i motionen framförda önskemålen måtte förverkligas.

Utskottet har inte velat tillstyrka motionen, utan det har hänvisat till den av förra årets riksdag begärda utredningen rörande liknande frågor och ansett att motionens önskemål borde kunna bli tillgodosedda genom denna utredning.

Som ärendet ligger till har jag, herr talman, intet yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att den av förra årets riksdag begärda utredningen med det snaraste måtte tillsättas och påbörja sitt arbete samt att de av oss i motionen framförda önskemålen därvid måtte bli beaktade.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta ^{Om förenande av köping och landskommun till gemensamt polisdistrikt m. m.} motioner om beredande av möjlighet för vissa köpingar samt mindre städer att bilda polisdistrikt tillsammans med omkringliggande socknar.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 157, av herrar *Linnér* och *Holmbäck*, samt II: 272, av herr *Jacobsson* i Igelsbo m. fl., måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna för att en i landsfiskalsdistrikt ingående mindre stad eller en köping, som enligt särskild bestämmelse vore skyldig att bekosta sitt polisväsen, skulle kunna tillsammans med en eller flera socknar inom samma landsfiskalsdistrikt bilda ett polisdistrikt samt framlägga för riksdagen snarast möjligt av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Johanson, Karl August:** Herr talman! Till första lagutskottets nu föreliggande utlåtande är som bilaga fogat ett av Svenska stadsförbundet afgivet yttrande, som jag anser vara av så stor betydelse för de städer och köpingar som icke erhålla statsbidrag till kostnaderna för polispersonalen, att det bör komma med i dagens protokoll. Svenska stadsförbundets styrelse anför bland annat följande: »Vid bedömandet av frågan, om åtgärder böra vidtagas för undanröjande av nuvarande hinder mot att bilda polisdistrikt av stad eller köping tillsammans med landskommuner, måste emellertid beaktas, att ifrågasvarande hinder sammanhänger med den gränsdragning, som gjorts beträffande statsbidrag till polisdistriktens kostnader för polispersonalens avlöning. Denna gränsdragning innebär, att just städerna och nu ifrågasvarande köpingar ej erhålla sådant allmänt statsbidrag härtill som övriga polisdistrikt. Enligt motiveringen i motionen II: 272 synes avsikten vara, att denna olikhet i statsbidragshänseende skulle på något sätt bibehållas även inom ett polisdistrikt, bestående av stad eller köping och landskommunalt område. I motionen I: 157 synes däremot ingen antydning ha gjorts om avsikten i detta hänseende. — Enligt styrelsens mening är det orimligt att ifrågasätta bildande av så sammansatta polisdistrikt, som här åsyftas, med olika ställning i statsbidragshänseende för å ena sidan däri ingående stad eller köping och å andra sidan polisdistriktet i övrigt. Visserligen torde numera icke kunna åberopas något giltigt skäl ens för att stad eller köping såsom särskilt polisdistrikt behandlas annorlunda i fråga om statsbidrag till polispersonalen än övriga polisdistrikt. I vart fall vågar styrelsen påstå, att denna olikställighet för köpingarna i jämförelse med den egentliga landsbygden är alldeles obefogad. Men även om denna olikställighet fått bestå för städer och köpingar såsom särskilda polisdistrikt, till-

Om förenande av köping och landskommun till gemensamt polisdistrikt m. m.
(Forts.)

spetsas dock det orimliga i situationen, om stad eller köping skall förenas med landskommuner i ett polisdistrikt och jämte dessa bidra till avlöningen av gemensam polispersonal med verksamhet avseende detta distrikts hela område. — Ej heller torde det kunna ifrågasättas att speciellt för sådana fall, då det åsyftade sammanförandet kunde anses sakligt motiverat, föreskriva likställighet i statsbidragshänseende mellan parterna. Det kan icke vara rimligt att låta statsbidrag utgå till polispersonalens avlöning i vad angår den ena av två städer eller köpingar med samma behov av polisverksamhet men ej till den andra enbart därför att den förra men icke den senare lämpligen kan sammanföras med landsbygd i ett polisdistrikt.»

Jag får till den verkan det hava kan understryka detta yttrande och samtidigt lämna ett litet exempel på hur en sammanslagning av polisdistrikt med olika förutsättningar för erhållande av statsbidrag kan verka. Exemplet gäller Vännäs köping, där jag själv är bosatt och där jag väl känner förhållandena på detta område. Vår köping har enligt mitt förenande ordnat lokalfrågan för polisväsendet på ett tillfredsställande sätt. Vi ha byggt en kombinerad brand- och polisstation för en kostnad av 130 000 kronor. Där finnas expeditionsrum för landsfiskalen och polisen, arrestlokaler samt bostad för landsfiskalen. Vännäs socken och Vännäs köping utgöra ett landsfiskalsdistrikt. Om dessa båda kommuner skulle samordnas i ett polisdistrikt och de nuvarande normerna för statsbidrag till köpingars och landskommuners polispersonal fortfarande skulle gälla, så skulle vår köping, som ordnat med dessa lokaler, inte få något statsbidrag, under det att Vännäs socken, som hittills inte haft några kostnader för ändamålet, skulle få använda dessa våra lokaler men ändå erhålla statsbidrag för sin polispersonal. Jag är övertygad om att liknande förhållanden råda på många andra platser. Jag kan inte anse detta vara riktigt. Skall en sammanslagning av olika polisdistrikt ske, så böra också statsbidragen utgå efter samma grunder oavsett om det gäller stad, köping eller landskommun.

I övrigt har jag svårt att förstå att det skall vara nödvändigt med en särskild utredning nu, när hela polisväsendets organisation ligger i stöpsleven, bara därför att det skulle råda olägenheter, som det säges i motionen, i Tierps landsfiskalsdistrikt. Svenska stadsförbundet gör i sitt yttrande ett liknande uttalande — förbundet anser att det bör kunna anstå med denna utredning tills hela den stora omorganisationen av polisväsendet blir klar — och samma åsikt har framförts av Svenska landskommunernas förbund i dess yttrande över motionerna.

Ehuru jag således anser att en särskild utredning är alldeles onödig, ställer jag intet yrkande. Jag har emellertid velat framföra dessa synpunkter, för den händelse de möjligen skulle kunna ha någon betydelse vid en eventuell utredning — vilket jag livligt hoppas, särskilt med hänsyn till den starka argumentering som Svenska stadsförbundet anfört i sitt yttrande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 276, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 289, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 293, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
 samt
 nr 294, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1946/47.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion angående revision av bestämmelserna i 6 kap. strafflagen om skadestånd m. m.;

nr 34, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels *Ang. begränsning av legitimation som tandläkare.* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 148, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

dels att antaga följande förslag till

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om viss begränsning av legitimation som tandläkare, vilken gäller till och med den 30 september 1946, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1948.

dels ock att å riksstaten för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln till Stipendier för blivande distriktständerläkare m. fl. anvisa ett förslagsanslag av 170 000 kronor.

Propositionen hade såvitt angick det framlagda lagförslaget hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 277 i första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Mannerskantz*, nr 284 i samma kammare av herr *Gustaf Karlsson* samt nr 433 i andra kammaren av herr *Fagerholm* m. fl.

Motionerna I: 277 och II: 433, vilka voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att lagförslaget måtte avslås. I motionen I: 284 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta, att tandläkare vid sådant utövande av tandläkaryrket, som avsåges i lagen den 30 juni 1943 om viss begränsning av legitimation som tandläkare, under ett år skulle tjänstgöra i ett och samma tandvårdsdistrikt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 277, I: 284 och II: 433 antaga det genom propositionen nr 148 framlagda lagförslaget.

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

Reservationer hade anförts

- 1) av herrar *Holmbäck* och *Osterman*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;
- 2) av fröken *Andersson* och herr *Carl Eric Ericsson*, vilka på anförda skäl hemställt, att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke måtte av riksdagen antagas.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Denna fråga diskuterades ju ganska ingående i båda kamrarna för ca tre år sedan. Man uttalade då som bekant från skilda håll sin mycket stora tveksamhet om lämpligheten av denna lags tillkomst. I den då behandlade propositionen betonade också departementschefen att denna lag, som det uttrycktes, saknar förebild i svensk lagstiftning. Jag tror nu för min del att det inte hade varit så ofördelaktigt, sett ur folktandvårdens egen synpunkt, om det fortfarande hade saknats en sådan förebild som den lag det här är fråga om.

Lagrådet anförde redan då, år 1943, att tungt vägande principiella betänkligheter kunde resas mot lagen, men att rådet, med hänsyn till att det endast rörde sig om ett provisorium, icke förty rekommenderade lagen, om ock med stor tveksamhet. Med anledning av den nu föreliggande propositionen säger lagrådet: »Vid sådant förhållande kan starkt ifrågasättas, huruvida det är riktigt att nu förlänga lagens giltighetstid.» Det är alltså med yttersta tveksamhet som lagrådet denna gång har givit sin rekommendation till lagen i fråga. Det är tre av lagrådets ledamöter som med denna stora tveksamhet ha tillstyrkt lagen, medan en ledamot, justitierådet Ekberg, har avgivit ett särskilt yttrande. Justitierådet Ekberg säger: »Efter beredskapens avveckling ha förutsättningarna för ifrågavarande lagstiftning så förändrats, att densamma, som innebär ett allvarligt avsteg från gällande rättsgrundsatser, icke kan försvaras. Jag avstyrker fördenskull, att förslaget upphöjes till lag.»

Även utskottet var år 1943 mycket tveksamt, men dess majoritet rekommenderade icke förty lagen. Utskottet ville emellertid särskilt starkt understryka vikten av att en förnyelse av lagen icke skulle komma till stånd om icke trängande behov därav föreläge. I år har man i hela rader av remissinstanser varit mera tveksam än någonsin. Det är, säger man — jag tar bara ett exempel ur högen — icke förenligt med grundsatsen om envars frihet att bruka sin arbetskraft att förlänga denna lag ytterligare. Detta framhölls år 1943 från håll där man trots allt gick med på lagen i fråga. I ett annat yttrande, avgivet av Tjänstemännens centralorganisation, uttalas mycket starka principiella betänkligheter mot lagen. Denna stora organisation säger, att den allmänna värnplikten och tjänsteplikten vid krig eller krigsfara borde utgöra de enda undantagen från principen, att statsmakterna icke skola ålägga en viss grupp av medborgare att fullgöra tjänsteuppgifter för det allmänna.

Nu säger man att det alltjämt råder ett tvångsläge på detta område. Ja, det kan man ju ifrågasätta, och med den politik som föres på detta område ifrågasätter jag om inte detta tvångsläge börjar avlägsna sig mer och mer från vad som var förutsättningen för provisoriet, så att man ledes till att införa en bestående lagstiftning. Det föreligger, såvitt jag förstår, inte i vanlig mening något tvångsläge av annan art än det läge som råder på en hel del områden av arbetsmarknaden och som innebär att det är en understundom mycket stor brist på arbetskraft.

Vid tiden för den nu gällande lagens utlöpande, alltså den 30 september 1946, böra i möjligaste mån de av krigsförhållandena uppkomna svårigheterna vara övervunna, och det var väl att märka väsentligen med hänsyn till den av kriget föranledda bristen på tandläkare som lagen kom till. På denna grund

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

skulle den endast vara ett provisorium. Vidare skulle en förutsättning för lagen vara att folktandvårdens behov av tandläkare icke skulle kunna tillgodoses på annat sätt. Nu har, som jag nyss sade, den första förutsättningen upphört, och därav följer, tycker jag, med nödvändighet att också den andra förutsättningen, nämligen att lagen behöver finnas, har upphört.

Man bör nu i stället vidtaga andra åtgärder, åtgärder som hjälpa på lång sikt. Så som arbetsmarknadsläget nu är förefinnes det, såvitt jag förstår, en ganska stor risk för att man kan ledas till att göra sådana här undantag också på en hel rad andra områden, och jag ifrågasätter om kammarens ärade ledamöter äro villiga att gå med på sådana åtgärder.

Att man på ledande håll känner sig ganska obehagligt berörd av denna lagstiftning framgår t. ex. av medicinalstyrelsens utlåtande, där det hela vägen talas om »praktikåret». Nu veta ju alla som känna till denna sak, att det inte finns någon tandläkare eller annan initierad person som talar om ett praktikår, utan man talar kort och gott och mera adekvat om ett tvångsår.

Medicinalstyrelsen säger i sitt yttrande, att tjänstgöringen inom folktandvården icke medför enbart nackdelar för vederbörande tandläkare, utan att dessa kunna draga nytta av tjänstgöringen — ja, tacka för det! — och att de kunna få ytterligare erfarenhet främst beträffande barn- och annan socialtandvård. Vidare komma, säger medicinalstyrelsen, de unga tandläkarna på ett tidigt stadium i intim kontakt med de stora sociala tandvårdsproblemen, samtidsigt som de erhålla rutin i yrket. Beträffande passusen om barn- och socialtandvården vill jag bara säga, att flertalet människor veta att det åtminstone av barntandläkare borde krävas alldeles speciella anlag och alldeles speciellt handlag, för att inte säga hjärtelag.

Det är alltså klart att det inte är fråga om utbildning utan kort och gott om tvångsrekvisition av arbetskraft. Detta framgår ju bland annat därav, att de tandläkare som det här gäller också kunna få tjänstgöra vid emmanspolikliniker. Jag bara frågar hur detta kan vara en del av utbildningen, då tandläkarna icke ha stöd av äldre kolleger, vilket de skulle ha om de t. ex. tjänstgjorde på privatpolikliniker. Och var och en förstår ju att det är allt annat än önskvärt att dessa tandläkare få en så stor arbetsbörda på sig innan de ha rutinen inne.

Jag vill nu i förbifarten ange några siffror, som belysa lagens verkningar. Antalet distriktstandpolikliniker var år 1943 103 och år 1945 181. Antalet vakanser var år 1943 76 och år 1945 221. Alltså har antalet tandläkare sannoligen inte ökats utan i stället minskats, men trots att lagens verkningar äro sådana går man vidare och bygger ut folktandvården, innan man har fått klart för sig om man har resurser att organisera poliklinikerna med — i detta fall menar jag med resurser helt naturligt arbetskraft. Och vilka polikliniker är det som främst ha fått arbetskraft genom lagen? Jo, det är poliklinikerna i Stockholms närhet och i städerna. Ute på landsbygden har man som vanligt fått mindre del av håvorna.

Jag kommer nu bara som hastigast in på vad jag anser vara den viktigaste sidan av problemet, nämligen folktandvårdens renommé, vilket har lidit mycket stor skada genom den gällande lagen. Det gäller inte bara folks uppfattning om de unga tandläkare som komma ut, utan det är också fråga om de årliga ombyten av tandläkare som förekomma i mycket stor utsträckning. Jag tycker att det är en ganska egendomlig reflexion som medicinalstyrelsen gör i samband med Sveriges tandvårdsinspektörers förenings avstyrkande av förlängningen av lagen, nämligen att föreningens kritik är mindre välgrundad. Jag påminner dock om att dessa tandvårdsinspektörer äro landstingens egna tjänstemän, tjänstemän som i sin verksamhet stå i nära kontakt med den verklig-

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)
het det här gäller. Åtminstone jag för min del tillmåter därför deras omdöme mycket stor betydelse.

Hur har hela inställningen till folktandvården blivit på grund av detta? Jo, genom det tvång som här förekommer har helt naturligt de nyexaminerade tandläkarnas inställning till tjänstgöringen blivit allt annat än fördelaktig — man skönjer en klar motvilja mot tjänstgöring inom folktandvården överhuvud taget. Vad de unga tandläkarnas prestationer angår sade man år 1943, då denna sak diskuterades, att man ändå finge vänta sig att dessa unga tandläkare skulle göra sitt bästa. Det underströks även från vårt håll, att vi voro övertygade om att så skulle ske, men man skall, tycker jag, vara rätt dålig psykolog om man inte skall förstå att ett sådant här tvång leder till att det åtminstone inte blir någon stimulans för de yrkesutövare, som det här gäller, att göra sitt allra bästa. Jag citerar vad dessa tandvårdsinspektörer, vilkas omdöme jag som sagt sätter mycken lit till, ha anfört: »Beträffande de nyexaminerade tandläkarnas arbetsprestationer ha dessa icke sällan, särskilt i fråga om barntandvården och främst i kvantitativt avseende, varit mindre tillfredsställande.» Detta kan ju inte leda till annat än den reflexionen, att lagens tillkomst långt ifrån att ha lett till en ökning av tillgången på arbetskraft inom folktandvården fastmera har lett till en minskning.

Vidare är, som jag förut har sagt och som det också har antytts från sakkunnigt håll, den ständiga omsättningen på arbetskraften en mycket allvarlig fråga, och det finns flera tandvårdsinspektörer som klart säga ut, att de anse det bättre att stänga de polikliniker som icke kunna få arbetskraft än att förlänga lagen och låta folktandvårdens renommé sjunka ytterligare. Sveriges kommunaltjänstemannaförbund betonar också att lagen har varit till mera skada än gagn. Och hos folket har det uppstått den visserligen felaktiga men i alla fall fasta uppfattningen, att det här rör sig icke om utbildade tandläkare utan om unga kandidater, som ännu icke äro färdiga med sin utbildning. Folk kan ju lätt missuppfatta, men man får ju inte bli förvånad om så blir fallet här, eftersom tandläkarna icke få fullständig legitimation förrän efter praktikåret, eller tvångsåret, hur man nu vill uttrycka det.

Svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation säger bland annat att den enda hjälpen mot tandläkarbristen är att ett ökat antal tandläkare utbildas. Och om det blir nödvändigt med en förlängning, säger stadsförbundet, bör denna under alla förhållanden icke gälla längre tid än ett år.

Det är ju inte här fråga om en ökning av tillgången på tandläkare, utan det är bara fråga om en omdirigering av arbetskraften, och tandvårdsstandarden i landet kommer fördens skull ingalunda att stiga genom en förlängning av lagen, utan, som jag har berört här, snarare tvärtom. Nu få vi ju från den 1 januari 1948 ett nytt tandläkarinstitut, men det är uppenbart att verkningarna därav icke kunna visa sig nämnvärt förrän längre fram, och då frågar man sig: skall lagen då återigen förlängas? Jag anser, som jag har betonat här flera gånger, att det vore till uppenbar skada för folktandvården om så skedde. Den skulle komma i vanrykte på alla sätt, och därför anser jag för min del att lagen bör avskaffas, ju förr dess hellre.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag har antecknat en blank reservation till detta utlåtande från andra lagutskottet, och jag skall nu försöka att med några korta ord angiva den uppfattning till vilken jag har kommit i denna fråga.

Det är utan vidare klart att man här står inför ett mycket svårt problem: å ena sidan gäller det att inte göra någonting som skadar vår folktandvård och gör att den inte kan fungera, och å andra sidan gäller det att upprätthålla en av samhällets allra viktigaste principer, nämligen att man skall ha frihet att

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

förfoga över sin arbetskraft. Vad särskilt denna sistnämnda princip angår, veta kammarens ledamöter, att tre av lagrådets ledamöter ha uttryckt sina starka betänkligheter mot en förlängning av lagen om tvångstjänstgöring för tandläkare, medan den fjärde ledamoten av lagrådet utan vidare har avstyrkt det föreliggande förslaget såsom icke överensstämmande med de rättsgrundsatser som vi ha. Av de yttranden som i övrigt ha angivits över lagen kanske jag kan få nämna det som har avgivits av Tjänstemännens centralorganisation, vilken också har ställt sig minst sagt tveksam till en förlängning av lagen.

Efter mycken diskussion har jag för min del kommit till den slutsatsen, att det riktigaste vore att försöka avskaffa lagen med det snaraste, men att det å andra sidan bör finnas en viss övergångstid, under vilken huvudmännen för folktandvården skola ha möjlighet att anpassa sig efter det läge som uppstår då lagen icke längre existerar. Denna anpassning kan givetvis ske sedan det utexaminerats ett större antal tandläkare i framtiden, men att vänta på detta tror jag för min del skulle betyda att man under en avsevärd tid måste behålla lagen. Det finns ju emellertid en hel del andra möjligheter. Sveriges tandläkarförbund har angivit dem i det yttrande, som återgives i propositionen och där det bland annat står: »Utöver en ökning av utbildningskapaciteten och en minskning av studiekostnaderna vid tandläkarinstitutet har förbundet sålunda ifrågasatt vissa åtgärder för beredande av bättre befordringsmöjligheter inom folktandvården, såsom differentiering av tjänsterna, viss företrädesrätt för tandläkare som tjänstgjort å avsides belägna orter vid sökande av befattningar å mera centralt belägna platser, införande av särskilda tillägg för tjänstgöring å avlägsset belägna orter och centralisering av tillsättningsförfarandet. Därjämte har ifrågasatts beredande av möjlighet till halvdags- eller deltidstjänstgöring inom folktandvården för exempelvis kvinnliga tandläkare ävensom tandläkare, som önskade ägna sig åt lärarverksamhet, vetenskapligt arbete eller dylikt. Vidare har föreslagits minskning av arbetstiden för tandläkare, som syssla med enbart barntandvård» o. s. v. Jag tror för min del att det vore tillräckligt med en tid av ett år för övervägande av om man inte genom dylika åtgärder eller åtgärder, som i övrigt kunna stå till buds, skulle kunna häva de svårigheter som här föreligga. Man har ju faktiskt inte försökt genomföra dylika åtgärder hittills.

Jag tillåter mig alltså att yrka bifall till utskottets förslag med den ändringen, att »den 30 september 1948» skall utbytas mot »den 30 september 1947», d. v. s. att den föreslagna lagen antages med en giltighetstid av endast ett år. Det skulle innebära ytterligare ett steg på den väg som redan statsrådet har slagit in på; ursprungligen föreslogs det ju att denna lag skulle gälla i ytterligare tre år, men departementschefen har senare föreslagit en begränsning av giltighetstiden till två år.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Det är ju bekant att folktandvården, när den kom till, inte möttes med särskild förtjusning från tandläkarnas sida, och vad som närmast motiverade statsmakternas ingripande var väl, att det visade sig omöjligt att få tillräckligt med tandläkare för att bygga ut folktandvården i den omfattning som man hade avsett. Den olust, med vilken tandläkarna bemötte denna form av lagstiftning, är naturligtvis förstående och beror på att det är fråga om en undantagslagstiftning, som endast har en motsvarighet i tjänstepliktslagen och vad därmed sammanhänger.

Det är emellertid tydligt, att om vi icke vilja se den folktandvård, som vi nu ha fått i gång, åtminstone delvis lamslagen, så nödgas vi förlänga denna lags giltighetstid på det sätt som är föreslaget i propositionen. Jag är övertygad om att det inte bara är tandläkarna som känna olust inför bibehållandet

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

av denna lag, utan det göra vi nog allesammans här i riksdagen också. men det finns dock tillfällen här i livet då man får säga: nöd bryter lag. Jag skulle tro att vi både tidigare och vid detta tillfälle ha blivit försatta i den situationen, ty om denna lag skulle upphöra att gälla, skulle detta otvivelaktigt leda till att stora delar av den folktandvård, som nu är i gång, skulle sluta fungera, och då skulle vi från och med nu få sådana luckor i vår tandvård när det gäller barnen, att en hel del av det arbete, som redan är utfört genom folktandvårdens försorg, skulle bli mer eller mindre tillspillogivet.

Man har således inom utskottet ansett, att eftersom vi inte äro i stånd att lösa denna fråga på annat sätt och eftersom det i många landstingsområden ännu inte varit möjligt att bygga ut folktandvården så som det har varit tänkt. är det ännu större anledning att se till, att vi kunna sörja för tillgången på tandläkare på detta sätt.

Huruvida det sedan, som fröken Andersson befarar, skall bli fråga om att förlänga lagens giltighetstid utöver det datum, den 30 september 1948, som föreslås i propositionen, är väl en fråga som man får återkomma till när den blir aktuell, men jag skulle tro, att med de åtgärder som vidtagas och med den undanarbetning som sker när det gäller de äldre skolklasserna skall det bli möjligt att åstadkomma en lättnad på området. I varje fall få vi som sagt taga ståndpunkt till den frågan senare.

Dagens situation talar under alla förhållanden för att vi skola bifalla propositionen, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Herr talman! När jag lyssnade till utskottets talesman, försökte jag uppfatta de skäl, som han ansåg vara bärande. Såvitt jag fann, var det enda skälet, att man endast genom en förlängning av lagens giltighetstid skulle kunna lösa frågan om folktandvården. Om detta skulle jag vilja säga, att man inte alls löser folktandvårdens problem genom att förlänga lagens giltighetstid. Det är väl endast Södermanlands landsting som har något så när fulltalig tandläkarpersonal på sina tandpolikliniker och alltså kan sägas ha tandvårdsfrågan något så när löst. I varje fall ha inga andra landsting tillnärmelsevis frågan ordnad på samma sätt. Om man då säger, att dessa kommenderade unga tandläkare fylla ett visst behov på några platser, betyder det dock inte att därigenom någon avgörande del av tandpoliklinikerna kunna hållas i gång, utan resultatet blir bara att det blir något färre antal vakanser än det annars skulle vara. Med den här lagens hjälp löser man således inte på något sätt frågan om folktandvården. Det kan endast ske genom att tillgången på tandläkare väsentligt ökas, men det ankommer inte på andra lagutskottet att sörja för att tillräckligt många tandläkare bli utbildade. Den saken skulle man tänkt på i början av 1930-talet, då man planlade folktandvården.

Nu finns det många fler områden än folktandvården, där det är brist på arbetskraft. Jag tror inte att herr Elowsson kan nämna något område, där det inte är brist för närvarande. Men inte tillgriper man därför lagstiftningsåtgärder i andra branscher! Inte har man det så ställt, att t. ex. den som gått igenom en central verkstadsskola skall tjänstgöra ett år på försvarsverkens fabriker eller annan statlig inrättning. Det gör man inte, även om det är brist på folk. Detsamma gäller över hela näringslivets område. Man får finna sig i att det är brist, ty man vill inte kommendera folk, oftast mot deras vilja, att arbeta på en viss bestämd plats. Vill man inte göra det på andra områden, skall man inte göra det på detta område heller. Det som man inte

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

vill att människorna skola göra en, skall man inte göra dem, herr Elowsson! Det tror jag är en bra maxim i alla livets skiften och även i detta fall.

Ett avslag på propositionen, varigenom tvångslagen upphör den 30 september i år, medför endast att den nya omgång tandläkare, som kommer ut, inte kan kommenderas till poliklinikerna. Följden därav kan bli, att ett antal polikliniker inte kunna drivas, men det är så oerhört många fler som ändå inte kunna hållas i gång, att skillnaden inte blir så stor.

Min medmotionär fröken Andersson har påtalat, att det inte är uteslutande roligt att få dessa tandläkare till folktandvården. Dels äro de unga och oerfarna i praktiskt arbete, och dels äro de ganska litet tilltalade av denna tjänstgöring. Åtminstone finnas inom vårt landstingsområde exempel på att de »maskat» eller vad man skall kalla det. De hinna inte med så mycket som de skulle göra, om de vore där frivilligt. Den saken är nog ganska säkert bevisad.

Nu har det föreslagits, att man för att ge huvudmännen en anpassningstid skulle förlänga lagen ett år. Kan en så rimlig begäran vinna kammarens bifall, finner jag det givetvis vara gott och väl, även om jag hade tänkt framställa ett yrkande om avslag på utskottets utlåtande. Då får man tidigare ett slut på detta som jag anser vara principiellt felaktigt och orättfärdigt. Med hänsyn härtill skall jag i likhet med min medmotionär inte ställa något yrkande. Det är visserligen riktigt att man bör hävda sin mening och hålla på det man en gång funnit vara rätt, men i förhoppning, att herr Holmbäcks yrkande vinner bifall, skall jag avstå från att framställa något yrkande.

Häri instämde herr *Herlitz*.

Herr **Näsström**: Herr talman! Såvitt jag förstår, har man i denna debatt kretsat kring kärnproblemet. Enligt mitt sätt att se finns det ett visst kärnproblem i denna sak, nämligen de s. k. fria tandläkarnas oerhört stora inkomster. De, som nu bli kommenderade till detta provår, få nöja sig med en årsinkomst på mellan 12 000 och 13 000 kronor. Det är väl där skon klämmer. Man anser väl den inkomsten för liten. Men jag vill fråga: finns det några andra yrkesutövare av liknande slag som under sitt första verksamhetsår komma upp till en sådan inkomst? Skola vi komma till rätta med detta, tror jag att vi få hitta på en utväg att i någon mån begränsa inkomsterna för de tandläkare, som ha privatpraktik. Innan vi kunna göra det, tror jag inte att vi få någon rätsida på dessa förhållanden.

Fröken Ebon Andersson nämnde att det i praktiken har gått till på det sättet, att det har varit städerna som ha fått folktandvårdspolikliniker. Jag tror inte att det är riktigt. I varje fall kan jag göra mig till talesman för mitt län. Jag vill minnas att vi där ha åtta polikliniker. Inga av dessa ligga i städer. Vi skulle komma i ett besvärligt läge, om vi inte skulle få denna lag förlängd. Det är tack vare denna undantagslag som vi ha fått tandläkare till dessa tandpolikliniker ute på den rena landsbygden.

Jag kan gärna hålla med om att vi inte borde behöva några undantagslagar. Det torde vi kunna vara överens om allesamman. Men vi veta att såsom förhållandena nu ligga till kunna vi inte komma ifrån denna lag. Alla som bo på landsbygden önska att dessa kliniker skola utbyggas och inte dragas in, vilket skulle bli en ovillkorlig följd av ett avslag på propositionen.

Jag skulle helst sett att det utskott, som sysslar med dessa ting, hade gått litet vidare och försökt att nå ett gott resultat utan att behöva använda denna tvångslag. Men vi leva i ett land med s. k. fritt näringsliv, och jag tror därför att det är mycket svårt att komma tillrätta med kärnproblemet enligt mitt sätt

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

att se. Beträffande mitt län får jag emellertid säga att det skulle bli oerhört besvärligt, om vi skulle gå på den linje fröken Ebon Andersson förfäktar. När man är medveten om att dessa tandläkare som sagt ha en årsinkomst på mellan 12 000 och 13 000 kronor, kan man inte känna större medlidande med dem. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Jag vet inte om herr Mannerskantz hade ont i tänderna, när han gick i skolan, men om han hade det, föreställer jag mig att han åtminstone inte skulle ha hänvisat till det gamla bibelspråket »allt vad I viljen att människora skola göra eder, det skolen I ock göra dem». Han skulle nog ha sparat det till ett annat tillfälle och ett annat sammanhang. Här gäller det dock att se till att barnens tänder bli kontinuerligt skötta, så att det inte uppstår några luckor i vården.

En annan sak är att varken jag eller någon annan i utskottet trott, att vi på denna väg skulle kunna lösa hela folktandvårdsfrågan. Vi äro väl medvetna om att det är brist på tandläkare, och det är endast genom avhjälpande av denna brist som man kan få folktandvården helt utbyggd. Det är också därför som två nya tandläkarinstitut skola komma till. Innan det skett, kan inte folktandvården helt byggas ut. Men det är uppenbart att det efter hand kan ske mer och mer.

Fröken Andersson: Herr talman! Det är rätt intressant att jämföra herr Näsströms yttrande här med vad som förekom i debatten för tre år sedan. Då spelade de väldiga löner, som de unga tandläkarna skulle få, en ganska stor roll. Åtminstone var det förhållandet i andra kammaren. Det har, såvitt jag minns, i de olika utlåtanden, som jag har gått igenom, inte nämnts någonting om den saken annat än att medicinalstyrelsen säger, att styrelsen finner det uppenbart, att den snabba utvecklingen på löneområdet, som ägt rum under senare år, medfört att distriktstandläkarlönerna icke kunna anses tillfredsställande för rekrytering av de mera kvalificerade tandläkarna. Sålunda säger medicinalstyrelsen klart ifrån, att dessa enligt herr Näsströms uppfattning svindlande eller åtminstone höga löner — jag ber om ursäkt, om jag använder överord — inte äro så förfärligt höga. Jag säger, som jag sade i andra kammaren för tre år sedan, att jag tycker att det är en fullkomligt felaktig jämförelse. Vad dessa tandläkare få bör inte jämföras med vad andra yrkesgrupper uppbära, utan med vad de skulle ha fått, om de gått rakt ut i det praktiska livet. Jag tycker alltså inte att herr Näsström tar upp kärnproblemet utan skickligt går vid sidan av detta problem, ty frågan om tandläkarnas höga inkomster överhuvud taget hör inte partout ihop med det problem som här diskuteras, nämligen folktandvården.

Det finns inga som hysa medlidande med dessa tandläkare. Jag är den siste att göra det, men det borde tillräckligt klart ha framgått av mitt yttrande nyss, att det är folktandvården som jag hyser medlidande med, ty dess anseende kommer att raka nedåt.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, då fröken Andersson på grund av sitt medlidande med folktandvården gjorde gällande, att den föreliggande propositionen icke borde bifallas. Jag ber att få avge ett vittnesbörd ungefär i linje med det som herr Näsström tidigare har lämnat kammaren. Vi ha nere i vårt län en plan för folktandvården, som upptar 32 tandläkare. Jag skulle tro att för närvarande tjänstgöra ungefär hälften av detta antal eller kanske ett tjugotal. Det är alltså inte så liten del, utan en ganska stor del av den ursprungliga planen, som genomförts. Ett tiotal av

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

dessa tandläkartjänster besättas med tillämpning av ifrågavarande lag. Det är alltså ett ganska väsentligt antal tandläkare som vi ha fått tack vare denna lag.

Nu håller folktandvårdens anseende på att raka nedåt, säger fröken Andersson, ty dessa tandläkare ha inte legitimation. Det är klart att det kan finnas vissa risker, jag vill inte alls bestrida det. Men i Göteborgs och Bohus läns landsting, som jag känner till, ha vi inte gjort den erfarenheten. Vi ha en tandvårdsinspektör, som ideligen besöker klinikerna och dels anmärker och dels tillrättalägger arbetet för dessa tandläkare. Vi ha praktiskt taget inte på någon punkt kunnat konstatera något missnöje på grund av att dessa tandläkare inte skulle vara tillräckligt utbildade. Att det på ett eller annat ställe uppkommit klagomål, är klart, men det har berott på helt andra omständigheter. Klagomål kunna ju uppkomma på grund av att även en van tandläkare gör misstag eller annat. Jag vill således bestämt bestrida fröken Anderssons påstående, att denna lag varit mer till skada än till nytta.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om en sak, som jag tycker att fröken Andersson bör ta någon hänsyn till, nämligen att det på grund av de privatpraktiserande tandläkarnas ställningstagande till den tandvård, som mödrahjälpen lämnar, endast är i folktandvårdsklinikerna, som mödrar ha möjlighet att få tänderna lagade med hjälp av bidrag från mödrahjälpen. Det är någonting så väsentligt, att man måste ha det i minnet, då man vill väga skälen för och mot en förlängning av lagens giltighetstid.

Jag understryker riktigheten av ett påstående av fröken Andersson om olägenheten med de tätä ombytena av tandläkarna. För att i någon mån eliminera dessa olägenheter har jag väckt en motion om att tandläkare som åläggas att tjänstgöra i folktandvården ett år skulle förmås att stanna på samma plats det året, vilket nu inte alltid sker. Som kammarens ledamöter kanske veta, ha dessa kandidater rätt att själva bestämma inte bara i vilket landstingsområde utan också på vilken plats inom detta område som de skola tjänstgöra. Det händer rätt ofta, att de komma till en plats låt mig säga på västkusten på sommaren. På våren är det trevligt att fara till västkusten. Men på hösten anser många att det blir trist där. Då är det roligare att fara till fjällvärlden eller någon annanstans. Detta hade jag tänkt att man skulle kunna komma till rätta med, men utskottet har inte vågat sig på det. Jag förstår väl utskottets ställningstagande med den press, som finns på olika håll. Jag beklagar att utskottet inte hade mod att följa motionen, men jag får låta saken falla. Jag utformade nämligen yrkandet i motionen på sådant sätt, att jag inte i kammaren kan ställa något yrkande.

Därför får jag inskränka mig, herr talman, till att yrka bifall till utskottets utlåtande. Jag tror att herr Mannerskantz kan bära den orättfärdigheten. Jag skulle gratulera honom, om han inte finge några större bekymmer än det.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag tillåter mig konstatera, att de talare, som ha yttrat sig till förmån för propositionen, herrar Elowsson, Näsström och Karlsson i Munkedal, endast riktat sin kritik mot ett avslag på den kungl. propositionen. Man har alltså inte diskuterat, om man inte skulle kunna nöja sig med en förlängning av lagens giltighetstid på ett år för att få ett tillfälle att se, om det inte finns möjligheter att efter den tiden genom lämpliga åtgärder komma fram till ett sådant tillstånd, att man slipper att då ytterligare förlänga lagens giltighetstid.

I anledning av herr Näsströms yttrande vill jag påpeka, att jag i mitt anförande inte nämnde någonting om att man skulle vidtaga någon generell löneförhöjning inom folktandvården. Däremot talade jag om att man möjligen

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)
skulle kunna bevilja tandläkarna ett tillägg, om de äro stationerade på avlägset belägna orter.

Fröken Andersson: Herr talman! Eftersom min framställning på ett par punkter i någon mån har bestritts, anhåller jag endast att få säga, att Sveriges tandvårdsinspektörsförening inte ansett sig kunna tillstyrka en förlängning av lagens giltighetstid. I sitt yttrande framhåller föreningen, att det främst är distriktstandpolikliniker i Stockholms närhet och i städerna, som erhållit arbetskraft. Endast i undantagsfall ha tjänster vid de mindre poliklinikerna ute i landet lockat de unga tandläkarna.

Vidare yttrar föreningen — och detta vill jag särskilt påpeka för herr Karlsson — att folktandvårdens renommé kan sättas på spel under sådana förhållanden. Den påpekar, att det finns tandvårdsinspektörer som ifrågasätta, huruvida det ej vore bättre att hålla poliklinikerna stängda än att riskera folktandvårdens goda anseende genom att besätta dem med tandläkare, som på grund av arbetets tvångskaraktär motvilligt fylla sin plikt som distriktstandläkare. Så säger sakkunskapen.

Beträffande yrkandet, herr talman, är det uppenbart, att jag i mitt anförande syftade till ett avslag på utskottsutlåtandet, men i förhoppning att en samling kan ske kring det av herr Holmbäck framställda yrkandet, tillåter jag mig att instämma däri.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag föreställer mig att samtliga ledamöter i kammaren äro överens om att den lag, som socialministern nu föreslår skall förlängas, hör till det slag av lagar som man inte bör behålla längre än som är nödvändigt. Om det principiellt oriktiga i att lösa frågan om tandläkarbehovet på detta sätt äro nog alla ense. Jag tror, att det är ganska uppenbart, att man inte på denna väg kan erhålla tillräckligt antal tandläkare. Det måste ske på annat sätt, genom att öka utbildningsmöjligheterna eller genom att på ett mera rationellt sätt än hittills skett och för närvarande kan ske tillvarata den arbetskraft som står till förfogande. Det kan också tänkas, att man på ett eller annat sätt måste göra folktandvårdsplatserna mera lockande för tandläkarna, varigenom villigheten att engagera sig i denna vård blir större än nu.

Jag tror att man kommer sanningen ganska nära, om man säger att den lag, som vi för närvarande laborera med, är ett palliativ, som man har tillgripit i en trängande situation, och med den utgångspunkten bör frågan om lagens förlängning bedömas. Jag vågar mig inte på att förneka, att förhållandena fortfarande kunna vara sådana, att det kan vara nödvändigt att för folktandvårdens utveckling tillgripa i och för sig obehagliga åtgärder, vilkas betydelse man måhända har överdrivit men vilka man inte heller helt och hållet kan bortse från.

Även om man således som jag utifrån mitt resonemang nödgas svälja de principiella olägenheterna med tanke på de praktiska fördelarna, hur små de än äro, bör man ändå anse det angeläget, att riksdagen inte binder sig för en lag av denna tvångskaraktär längre än nödvändigt är.

Jag vågar inte uttala någon alldeles bestämd övertygelse om huruvida läget redan till nästa år skall ha förbättrats så avsevärt, att man med säkerhet kan säga, att lagen då är överflödigt. Men jag vill å andra sidan inte heller släppa förhoppningen om att så skall vara fallet.

Då det således förefaller mig möjligt, att man nästa år skall kunna resonera om möjligheten av lagens avskaffande, synes det mig ganska klokt, att

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

man nu begränsar dess förlängning till den tidpunkt, som herr Holmbäck föreslagit.

Jag vill inte fördölja, att jag från början var benägen att utan något större motstånd acceptera departementschefens och andra lagutskottets yrkande om en förlängning av lagen på två år. Efter att ha hört debatten och efter att något närmare ha övervägt vad man vill nå med denna lag, har jag emellertid för min del kommit underfund med att jag bör rösta för det yrkande, som herr Holmbäck här ställt. När jag gör det, har jag klart för mig, liksom jag förmodar kammarens övriga ledamöter, att ingenting hindrar att man nästa år, om läget då inte skulle ha förbättrats i den utsträckning, som man nu har anledning att hysa vissa förhoppningar om, företar en ny kortvarig prolongation av lagen. Enligt mitt sätt att se är det önskvärt, att man så snävt som möjligt begränsar tillämpningstiden för en lag av den karaktär, som det här är fråga om.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till herr Holmbäcks förslag, att förevarande lags giltighetstid begränsas till ett år.

Herr Näsström: Herr talman! I anledning av fröken Ebon Anderssons sista yttrande vill jag erinra om hur det faktiskt är i verkligheten.

En privatpraktiserande tandläkare står inte under någon kontroll. De fel, som han gör, bli inte observerade. När det gäller folktandvården åter ha vi våra tandvårdsinspektörer, som kontrollera arbetena. För folktandvårdens del är det således väl sörjt med avseende på kontrollen.

Att sedan Sveriges tandvårdsinspektörsförening i ett utlåtande ställt sig tveksam beträffande lämpligheten av en lagstiftning på detta område, tycker jag inte är så märkvärdigt. Många av dessa tandvårdsinspektörer ha fortfarande halvtidstjänster som privatpraktiserande tandläkare. Att de inte vilja stöta sig med sina kolleger är ganska mänskligt.

Vad sedan lagens giltighetstid beträffar, böra vi erinra oss, att medicinalstyrelsen föreslår en giltighetstid av tre år. Departementschefens förslag, att lagen bör gälla ytterligare två år, innebär således en kompromiss, varför jag tycker att vi ha all anledning att följa detta förslag och därmed bifalla andra lagutskottets hemställan.

Om fröken Ebon Anderssons tankegångar skulle omsättas i praktiken, skulle det innebära, att enbart i vårt län ett par tusen barn icke skulle ha fått den tandvård, som de nu ändock fått.

De tandläkare, som komma ut i folktandvården, ha givetvis inte den vana, som äldre tandläkare ha i fråga om arbetets utförande. Det går inte lika fort för dem att utföra arbetet som för en van tandläkare. Men i stället ha de fått den bästa utbildning man kan begära. De ha fått taga del av de senaste rönen på detta område. Jag tror därför, att vi med skäl våga påstå att de tandläkare, som nu utbildas, äro fullt dugliga för såväl folktandvård som för privat tandläkarverksamhet.

Herr Norman: Herr talman! Jag vill understryka vad herr Näsström här påvisade, nämligen att medicinalstyrelsen efter en grundlig utredning av förhållandena kommit till den uppfattningen, att denna lag behövs under ytterligare tre år.

Jag vet inte varpå herr Elon Andersson och utskottets ärade vice ordförande grunda sina förhoppningar, att läget skall bli sådant, att lagen inte kommer att behövas mer än ytterligare ett år, när departementschefen för sin del ansett det nödvändigt med en tid av två år. Större förhoppningar tror jag alldeles bestämt, att vi inte kunna göra oss.

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

Om vi nu ta yrkandet om fastställande av lagens tillämpningstid till ett år, skulle resultatet helt enkelt bli, att de som nu äro beredda att bita i det sura äpplet och som vilja bita en liten bit i år bli nödsakade att bita ännu en bit nästa år, då vi skulle få upp hela denna debatt igen.

Jag tror, att det ur alla synpunkter, även den nu anförda, är lämpligast att godtaga lagförslaget sådant det föreligger från utskottet.

Jag hemställer om bifall därtill.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Såsom en komplettering till vad herr Norman nyss framhöll skall jag be att få nämna några siffror, som medicinalstyrelsen lägger fram i sitt yttrande och som motivera att lagens utlöpstid sättes till den 30 september 1948.

Medicinalstyrelsen räknar med att det år 1946 kommer att utexamineras 92 tandläkare och år 1947 88, medan antalet år 1948 kommer att bli 118 och år 1949 120.

När utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag beträffande lagens giltighetstid ligger alltså till grund härför detta faktiska förhållande, som vi inte heller här i kammaren kunna bortse från.

Herr Mannerskantz: Herr talman! När herr Näsström gör gällande att det, såvida man inte haft denna lag, som nu gällt några år, skulle ha funnits ett par tusen barn i hans hemlän, som inte hade blivit behandlade av tandläkare — och jag förstår, att man resonerar likadant på andra håll — skulle jag vilja svara att detta är ett påstående, som man inte kan bevisa och som jag för min del inte anser vara hållbart.

Jag tror nämligen att man här måste räkna med psykologiska faktorer av betydelse. Bara denna lags tillkomst har medfört, att hela tandläkarkåren har blivit ogynnsamt inställd mot folktandvården. Det kan ju ha funnits andra incitament därtill, särskilt tidigare, men jag skulle tro, att redan en sådan åtgärd som den att nu i dag avkorta tiden för förlängningen med ett år skulle minska den irritation, som faktiskt är en av huvudorsakerna till att det är så svårt att få tandläkare att övergå till folktandvården.

Jag skulle tro att man, om denna lag helt toges bort, skulle kunna frivilligt få över till folktandvården många både redan praktiserande tandläkare och nyutexaminerade tandläkare, men så länge denna lag finns är det mindre chans att nå ett sådant resultat.

Med ett slopande av denna lag skulle man måhända öka möjligheterna att få poliklinikerna besatta. Under nuvarande förhållanden är det omöjligt att förse dessa med ett tillräckligt antal tandläkare, även om många utbildas, ty det är inte tillräckligt att bara de nyutexaminerade tjänstgöra ett år, varefter de försvinna och nästa årskull tar vid, utan det måste även finnas några, som stanna kvar i folktandvården. Men det är få som vilja det så länge denna lag existerar.

Jag är inte säker på att man gör folktandvården den största tjänsten ens matematiskt sett genom att behålla denna lag. Jag har endast velat införa detta moment i resonemanget i anledning av herr Näsströms yttrande.

Herr Norman: Herr talman! Jag tror det kan vara skäl att i detta sammanhang framhålla ett psykologiskt moment, som talar i motsatt riktning mot det som herr Mannerskantz ville framhålla.

Om riksdagen nu skulle besluta, att lagen skall förlängas bara för ett år, torde detta medföra att de tandläkarkandidater, som närma sig sin examen, inrikta sig på att denna lag inte kommer att gälla när de bli färdiga, och så

Ang. begränsning av legitimation som tandläkare. (Forts.)

göra de sina dispositioner med hänsyn därtill. När sedan riksdagen, vilket jag tror blir alldeles nödvändigt, nästa år förlänger lagen ytterligare ett år, kommer detta som en särskilt obehaglig kalldusch för denna grupp av de nyexaminerade tandläkarna. Jag tror, att de må bättre av att få en litet mildare kalldusch i år, vilket blir fallet om vi nu ta lagen för två år.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Holmbäck*, att riksdagen skulle antaga ifrågavarande lagförslag med den ändringen, att tidsbestämningen »den 30 september 1948» utbyttes mot »den 30 september 1947».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmbäck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Holmbäcks* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstningen genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmbäck* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 41.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 44, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 39 över väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 45, i anledning av andra kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 43 över väckt motion om gottgörelse åt jordägare i Kumla m. fl. socknar för förluster, åsamkade av Sagåns översvämning år 1944;

nr 46, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

nr 47, angående förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna i kungörelsen angående villkor för erhållande av statsbidrag till förrättningar enligt lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet;

nr 49, i anledning av väckt motion angående förstärkning av de s. k. ofullständiga jordbruken med skog; samt

nr 50, i anledning av väckta motioner om beredande av bättre ekonomiska levnadsvillkor åt innehavare av s. k. ofullständiga jordbruk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om ändrade
rösträtts-
grunder vid
allmänningss-
stämmor m. m.*

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändrade rösträttsgrunder vid allmänningss- och jordägarstämmor.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 94 av herr *Persson, Einar*, m. fl. och II: 190 av herr *Ericsson* i Sörsjön, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en skyndsam utredning om ändrade rösträttsgrunder vid allmänningss- och jordägarstämmor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 94 och II: 190 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Persson, Einar: Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga, skall jag be att få anföra några synpunkter på densamma.

Det spörsmål, som genom motion nr 94 i denna kammare samt motion nr 190 i andra kammaren förts på tal, är kanske av så ringa betydelse, att det kunde ha ansetts överflödigt att besvara riksdagen därmed. Frågan gäller ju endast de inom vissa kommuner förekommande allmänningssstämmorna eller jordägarstämmorna, som de också på sina håll benämnas. Frågan är dock ej så betydelselös för den befolkning, som är bosatt inom de kommuner, där dessa stämmor förekomma. Då det dessutom finns en lag, som reglerar denna fråga, nämligen lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, vilken tillkom år 1938, har jag ansett det motiverat att föra denna fråga på tal här i kammaren.

Vad rösträtten å dessa stämmor beträffar sägs härom följande i 47 § sagda lag: »Å allmänningssstämma äge envar ägare eller i 3 § omfördämd innehavare av fastighet, med vilken rätt till delaktighet i allmänningsskogen är förenad, rösträtt efter grunden för nämnda delaktighet, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas.» I denna paragraf har dock intagits en bestämmelse, som i viss mån begränsar denna rösträtt. Sålunda heter det i sista stycket av 47 §: »Ej må någon å allmänningssstämma för egen eller annans räkning utöva rösträtt för mera än en tiondel av hela det delaktighetstal, som är företrätt å stämman, eller den mindre del därav, som må vara bestämd i reglementet.»

Med denna begränsning av rösträtten hoppades man kunna begränsa skogsbolagens dominerande inflytande på dessa stämmor. Detta skulle nog också ha blivit fallet, därest bolagen uppträtt splittrade. Så är emellertid inte förhållandet, utan dessa uppträda alltid på en enig front. Jag har i min motion anført ett exempel från min egen kommun, som på ett tydligt sätt åskådliggör detta och till vilket jag ber att få hänvisa. Jag skall emellertid nämna några siffror från en annan kommun, som ännu tydligare ge belägg för den dominerande roll skogsbolagen fortfarande kunna spela vid voteringar på dessa stämmor. Inom Idre kommun disponera skogsbolagen 26 804 reducerade

Om ändrade rösträttsgrunder vid allmäningsstämmor m. m. (Forts.)

bandland och de enskilda jordägarna 11 730 reducerade bandland. Om vi göra det tankeexperimentet, att både bolagen och de enskilda jordägarna äro representerade till hundra procent på en jordägarstämma i sagda kommun, komma bolagen, efter reduktion av röstetalet till en tiondel av det på stämman närvarande röstetalet, upp till en röstsiffra, som överstiger de enskilda jordägarnas hela röstetal med några hundra röster. Vi se alltså tydligt, att på en dylik stämma de enskilda jordägarna inte ha ett dugg att säga till om, utan det är dessa stora bolag som bestämma. Nu skall det i rättvisans namn erkännas, att det är mycket sällan bolagen uppträda och rösta vid jordägarstämmorna i Idre. Men möjligheten finns dock, att fyra skogsbolag skola dominera dessa stämmor fullständigt. Med dessa siffror för ögonen må man ej förundra sig över att vid nuvarande lags tillkomst önskemål framfördes från Idre kommun, att rösträtten å allmäningsstämmorna borde begränsas så, att ingen fick rösta för mera än en tjugondel av de å stämman deltagandes sammanlagda röstetal.

Nu sägs det visserligen i jordbruksutskottets utlåtande, att det utan ändring av nuvarande lagbestämmelser ges möjligheter att begränsa rösträtten ytterligare. Ja, den möjligheten finns naturligtvis, men detta är väl mera en teori på papperet och därför mycket svårt, för att ej säga omöjligt, att omsätta i praktiken. Ty för att åstadkomma en ytterligare begränsning av röstetalet, utan ändring av gällande lag, måste det å en allmäningsstämma eller jordägarstämma beslutas om en reglementsändring, och en sådan är nog lättare att önska än att genomföra. Man kan på mycket goda grunder utgå från att skogsbolagen aldrig komma att frivilligt gå med på en reglementsändring, som innebär en begränsning av röstetalet. Ett dylikt försök har tidigare gjorts vid ett sammanträde i Falun med representanter från samtliga fondsocknar i Dalarna, då nu gällande reglementen skulle upprättas i enlighet med 1938 års lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. Vid detta sammanträde föreslog en representant för en fondsocken i övre Dalarna, att rösträtten skulle begränsas till en tjugondel av det på jordägarstämman bevakade jordtalet. Men denne modige man, har det sagts mig, blev så effektivt nedtryckt i stövelskaften av en närvarande bolagsrepresentant, att ingen av de närvarande representanterna från övriga socknar vågade knysta. Så den vägen torde man nog få avskrika såsom oframkomlig, när det gäller att åstadkomma en snävare begränsning av rösträtten inom detta område. Och ändå är detta av behovet ytterst påkallat, om småbönderna i de socknar, varest allmänningsskogar eller besparingsskogar finnas och där skogsbolagen ha ett så dominerande inflytande, skola så att säga kunna bli herrar i eget hus.

Jag går så långt, att jag vågar ifrågasätta om de rösträttsgrunder, som för närvarande äro gällande vid dessa stämmor, äro förenliga med vårt demokratiska samhällssystem.

Då jag anser det meningslöst att yrka bifall till motionen, skall jag dock, herr talman, inte ställa något sådant yrkande.

Herr Näslund: Herr talman! När motionären själv inte ställt något yrkande, skulle jag kunnat underlåta att besvara kammaren med något anförande. Jag vill dock göra ett tillrättaliggande.

Nederst på s. 16 i utlåtandet, där utskottet lämnar en redogörelse för vad kammarkollegiet anför i detta ärende, heter det, att enligt 38 § sista stycket i lagen kan efter förslag av länsstyrelsen, delägarna eller den minoritet av dem, som bestämts i reglementet, ändring av fastställt reglemente medgivas av Kungl. Maj:t. — Det behövs således inget majoritetsbeslut för en reglementsändring, utan lagen är konstruerad på det sättet, att en minoritet genom

Om ändrade rösträttsgrunder vid allmäningsstämmor m. m. (Forts.)
hänvändelse till länsstyrelsen kan få en ändring till stånd och därmed det missförhållande undanröjt, som otvivelaktigt, det vill jag understryka, är rådande på detta område. Dess bättre förefaller det dock som om det endast vore i Dalarna som denna maktutövning från de stora skogsägarnas sida har ägt rum. I stort sett ha inga klagomål framkommit från andra håll.

Enligt utskottets mening är det en bekvämare och snabbare väg att söka få till stånd en reglementsändring via länsstyrelsen än att företa en lagändring. I sak intar dock utskottet samma ståndpunkt som motionärerna. Även utskottet anser, att en rättelse bör äga rum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson, Einar: Herr talman! Jag är fullt medveten om innehållet i paragraf 38 i lagen. Men hur en minoritet skall kunna få in en medlem i en allmäningsstyrelse, förstår inte jag, ty i så fall måste det val, som är förrättat på stämman, upphävas och Kungl. Maj:t utse en ny medlem i stället för någon, som tidigare valts å stämman och som alltså måste gå.

Herr Näslund: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att tillvägagångssättet väl helt enkelt är, att den minoritet, om vilken vi här tala, vänder sig till länsstyrelsen i sitt eget hemlän och hemställer, att länsstyrelsen hos Kungl. Maj:t begär en reglementsändring. Konstigare är det inte.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna å vissa slag av fisk m. m.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 12—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21—23.

Lades till handlingarna.

Punkten 24.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) besluta, att maximivärdena vid egnahemsbelåning av jordbruks- och bostadsfastigheter skulle från och med den 1 juli 1946 höjas till belopp, som av utskottet förut i utlåtandet förordats;

2) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge beviljas lån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 32 000 000 kronor, därav 20 000 000 kronor för jordbruksfastigheter och 12 000 000 kronor för bostadsfastigheter, med rät dock för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter;

3) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge för viss försöksverksamhet för åstadkommande av bättre fastighetsarrondering i Norrland av egnahemslånefonden disponeras ett belopp av högst 1 000 000 kronor;

4) till Egnahemslånefonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

5) medgiva, att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940 och för vilka amorteringsskyldighet inträtt, finge för åren 1947 och 1948 nedsättas till 3,6 procent eller den lägre procentsats, som kunde vara bestämd för egnahemslån i allmänhet;

6) medgiva, att i avseende å köpeskilling för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet, som år 1920 eller senare år försålts eller komme att försäljas från kronoegendom, räntan finge, i den mån köpeskillingen förräntades enligt enahanda grunder som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under åren 1947 och 1948 utgå efter 3,6 procent eller den lägre procentsats, som kunde vara bestämd för egnahemslån i allmänhet;

7) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med avseende på frågan om införande av rörlig egnahemslåneränta föranstalta om den utredning, som kunde vara erforderlig, samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som därav kunde föranledas;

B. att motionerna I: 9 och II: 5, likalydande, I: 10 och II: 14, likalydande, samt I: 23 och II: 35, jämväl likalydande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 10 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. och II: 14 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i gällande kungörelse angående den statliga egnahemsverksamheten,

att dels egnahemslån skulle kunna beviljas till förvärv av jordbruksfastighet, vars värde uppginge till högst 50 000 kronor och efter särskild prövning av egnahemsstyrelsen till 60 000 kronor, och

att dels förstärkningslån jämte premiälån till ny- eller ombyggnad av bostadshus eller ekonomibyggnad skulle kunna beviljas även sådan jordbrukare, som icke innehade egnahemslån, och utan samband med köp av tillskottsjord.

I de likalydande motionerna I: 23 av herr *Ericson, Frans*, och II: 35 av herr *Falk* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta företaga viss i motionerna närmare angiven ändring i gällande bestämmelser rörande egnahemslån.

Reservation hade anmälts av herr *Hagman*, som dock ej antytt sin mening.

Anslag till
egnahemslåne-
fonden.

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)

Herr **Hagman**: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en blank reservation på denna punkt, och jag ber att med några ord få ange vad jag avsett med densamma.

Jag har vid utskottets behandling av frågan ansett, att utskottet bort åtminstone i så måtto tillstyrka motionerna om sänkning av egnahemslåneräntan, att man förordat att riksdagen i avvaktan på en allmän översyn av utlåningsräntorna från statens fonder skulle besluta om en provisorisk sänkning av egnahemslåneräntan för de närmaste två budgetåren. Anledningen till att jag har denna uppfattning är, att det nuvarande ränteläget för egnahemslån ligger inte obetydligt över den allmänna räntenivån för fastighetskrediter. Det torde vara riksdagens ledamöter bekant, att hypoteksföreningarna lämna för lång tid framåt bundna lån mot 3 procents ränta, låt vara att dessa hypotekslån inte äro så höga i förhållande till fastigheternas värde som fallet är vid egnahemslån. Sparbankerna lämna likaså lån mot 3 procents ränta, och centralkassorna för jordbrukskredit tillämpa samma räntesats, men enligt vad som upplysts är det rätt vanligt att på dessa 3 procent lämnas ett par tiondels procents rabatt, varför den verkliga räntan blir ungefär 2,8 procent. Det kan måhända också vara värt att omnämna, att man vid värderingen av låneobjekten ingalunda känner sig bunden av taxeringsvärdena, utan att särskilda värderingar verkställas. Det har sagts, att man därvid värderar efter rätt liberala grunder. Detta gör att många av dem, för vilka egnahemslån borde vara den lämpligaste låneformen, nu söka sig till annat håll, där de få billigare och förmånligare lån.

Det är därför inte underligt att efterfrågan på egnahemslån åtminstone i vissa delar av landet har minskats rätt avsevärt. Jag hade för bara några dagar sedan rapport från ett län i Mellansverige, där man angav att efterfrågan på egnahemslån till jordbruk i år inte är hälften, ja, inte är stort mer än en tredjedel av efterfrågan under samma tid föregående år. Det har också från många håll omvitnats, att man i mycket stor utsträckning inbetalar jordbrukslån liksom också bostadslån. Egnahemslånetagarna uppvaktas av sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit och andra penninginstitut med meddelande om att de kunna få lån till betydligt lägre ränta än hos egnahemsnämnderna, och det gör som sagt att inbetalningar ske i, som man från ett håll sade, »rent katastrofal omfattning». När jag säger detta förbiser jag inte den förmån som ligger i de s. k. premielånen. Men man bör bemärka, att dessa lån utgå endast till dem som utföra byggnads- eller andra förbättringsarbeten, och det är ju som bekant så, att lån i rätt stor utsträckning beviljas till jordbrukare, som inte samtidigt med förvärvet utföra dylika arbeten.

Man kan naturligtvis från vissa utgångspunkter invända att det inte är något mindre tillfredsställande förhållande att småbrukarna, sedan de väl kommit till sitt ställe med hjälp av egnahemslån, kunna erhålla ändå billigare lån i den privata marknaden. Ja, ur vissa synpunkter kan detta naturligtvis vara riktigt, men å andra sidan måste man väl säga att egnahemslånerörelsens uppgift sådan man har tänkt sig den från början och sådan statsmakterna ha menat den inte kan fyllas, därest egnahemslånevillkoren äro väsentligt sämre än vad som bjudes i den öppna marknaden av olika penninginstitut.

Jag vågar också påstå, att den nuvarande höga räntenivån i förhållande till annan fastighetskredit ganska bestämt strider mot de principer, som regering och riksdag tidigare gemensamt gått in för. Det kan måhända förtjäna omnämnas, att den första egnahemsutredningen i riket i samband med egnahemslånerörelsens start uttalade att det, om man överhuvud taget skulle börja en sådan verksamhet, var nödvändigt att räntorna sattes så lågt som det låte sig göra. Man uttalade den uppfattningen att räntorna i varje fall inte borde

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)

vara högre än vad staten fick betala vid upplåningen av medlen. Det allmänna ränteläget torde vid denna tid ha varit ungefär 4 procent, och fullmäktige i riksgäldskontoret framhöllo, att om staten inte skulle göra några förluster på verksamheten, borde den räntesatsen tillämpas. Utredningen hade emellertid föreslagit en räntefot av 3,75 procent med den motiveringen, att staten själv borde svara för skillnaden med hänsyn till att det var ett mycket viktigt socialt ändamål, som härmed skulle tillgodoses, och riksdagen gick ännu längre än utredningen hade föreslagit och stannade vid räntefoten 3,6 procent.

Den inställning, som regering och riksdag då gävo uttryck för, har också under årens lopp åtminstone i stort sett respekterats. Som vi känna till har riksdagen under en följd av år beviljat medel för att täcka viss del av kostnaderna för egnahemsverksamheten och dessa medel ha uttagits skattevägen.

Riksdagen ägnar ju för närvarande mycket stort intresse åt andra sociala frågor och vi torde vara villiga att offra hundratals och åter hundratals miljoner kronor för sociala ändamål. Då är det sorgligt att man samtidigt förbiser angelägenheten av att uppmärksamma även egnahemsverksamhetens sociala sida, som visst inte är obetydlig.

Att jag emellertid, trots vad jag här har anfört, inte i reservationen påyrkat någon ändring i det förslag, som utskottet för sin del har avgivit, beror på att utskottet i sitt slutliga yttrande anför följande, som jag tar mig friheten att återge för kammaren: »Utskottet vill för sin del framhålla att en räntefot av 3,6 procent i nuvarande läge torde få anses vara alltför hög för in-teckningslån, även om hänsyn tages till att det här är fråga om lån som för jordbruks- och bostadsfastigheter numera må uppgå till 90 respektive 75 procent av fastigheternas värden, d. v. s. som innefatta även sekundär kreditgivning.» Och till sist heter det, att *utskottet utgår från att förslag till räntesänkning »kommer att av Kungl. Maj:t framläggas för riksdagen med det snaraste»*. Utskottet omnämner också bostadssociala utredningens förslag om en räntefot av 3 procent för egnahem.

I en varm förhoppning om att jordbruksministern är villig att tillmötesgå jordbruksutskottets uttalande i denna del, vilket uttalande jag livligt hoppas att riksdagen godkänner, har jag, herr talman, för närvarande intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! När denna fråga behandlades i jordbruksutskottet förelåg icke på riksdagens bord Kungl. Maj:ts proposition nr 279 angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, vari socialministern föreslår riksdagen att besluta en ränta av 3 procent på tertiärlånen. Bostadssociala utredningen har visserligen framlagt förslag om en sådan procent-sats, men att detta förslag så fort skulle komma under riksdagens prövning hade kanske många riksdagsmän inte väntat sig. I varje fall hade vi, när frågan om räntan på egnahemslån var föremål för behandling i jordbruksutskottet, icke kännedom om denna Kungl. Maj:ts proposition.

Det synes mig som om den omständigheten, att en sådan proposition har framlagts, i hög grad är ägnad att förändra jordbruksutskottets ståndpunkt särskilt till frågan om egnahemslåneräntan. Vi böra tänka något på hur läget kommer att bli ute i landet. En person, som vill bygga ett bostadshus eller kanske rent av ett större bostadshus för flera familjer, kan få statligt lån mot 3 procents ränta ända upp till 85 å 90 procent av anskaffningsvärdet. Om däremot en person i samma kommun vill bygga ett eget hem och vänder sig till länets egnahemsnämnd genom dess ombud i socknen, så kan detta ombud och denna nämnd icke utlova något lån till lägre ränta än 3,6 procent. En sådan skillnad måste ju förefalla vederbörande rätt egendomlig. Och om en person

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)

vill förvärva en jordbruksfastighet, får han också låna mot 3,6 procents ränta. Visserligen torde det för närvarande finnas möjligheter att i banker och jordbrukskassor få låna pengar mot 3 procents ränta, och vederbörande har alltså möjlighet att upp till 60 procent av fastighetens anskaffningsvärde placera in teckningarna mot 3 procents ränta i vanliga penninginstitut, men för återstoden skall han erlägga 3,6 procents ränta.

För lån till bostadsförbättringar på landsbygden tillämpas en annan räntesats, nämligen 3,25 procent, och det måste framstå såsom en ganska stor olägenhet att man har olika räntesatser för de statliga hjälpåtgärderna på landsbygden. Jag undrar om det inte skulle finnas någon möjlighet att få till stånd en ändring i detta avseende.

Nu är det också så olyckligt, att egnahemslån till förvärv av jordbruksfastighet äro fasta. Den, som tar ett sådant lån, förbinder sig enligt kontraktet att alltid erlägga 3,6 procents ränta. Riksdagen fattade ju ett, som man nu kan se och såsom vi i egnahemsutredningen liksom också jordbruksutskottet framhöllo, föga lyckligt beslut, i det att räntan gjordes fast för låntagaren, men rörlig för staten. Staten skulle alltså bestämma en viss räntefot, olika vid olika tillfällen allt efter ränteläget, men den ränta, som fastställts för låntagaren, skulle för honom vara bindande.

Jag är glad att jordbruksutskottet i sitt förevarande utlåtande erinrar om sin hållning år 1939 och påvisar de olägenheter, som då förutspåddes, nämligen att det skulle bli ständiga svarigheter, när inte alla få betala samma ränta. Nu föreslås både i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets utlåtande att de, som fingo sina lån under den tid, då räntefoten på egnahemslån var 4 procent, skola få räntan sänkt till 3,6 procent. Jag vädjar till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att söka tillmötesgå jordbruksutskottets här uttalade önskan att få till stånd en omläggning av bestämmelserna för räntan på våra egnahemslån.

Det är kanske signifikativt för utvecklingen, att för bostadslån tidigare krävdes en högre ränta än för egnahemslån, medan motsatsen nu är fallet. Man ansåg från början riskerna vara större i fråga om bostadslån, därför att bostadsfastigheter inte ha den beständighet i tiden, som jordbruksfastigheterna ha; i de senare ingår ju jorden såsom ett visst moment i totalvärdet. Räntefoten för lån till bostadsfastighet var då 4 procent och för lån till jordbruksfastighet 3,6 procent. Jag anser det riktigt att detta förhållande nu har ändrats, men att vi skulle komma till det omvända förhållandet, så att man belånar bostadsfastigheter mot 3 procents ränta och jordbruksfastigheter mot 3,6 procents ränta, är en ordning som för medborgarna ute i landet inte kan framstå såsom riktigt väl och lyckligt avvägd.

Med detta resonemang kommer jag sålunda, herr talman, fram till spørsmålet huruvida det icke vore lämpligt att återremittera hela denna punkt till jordbruksutskottet i och för förnyad omprövning med hänsyn till den numera framlagda propositionen angående räntan på tertiärlån.

Jag har emellertid ytterligare några ord att säga beträffande höjningen av maximivärdet på jordbruks- och bostadsfastigheter. Den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen, som utskottet här förordar, gläder mig givetvis, ehuru jag väckt motion om en något större höjning av dessa värden. Vad som föreslås är en höjning från 30 000 till 35 000 kronor för jordbruksfastighet och från 15 000 till 18 000 kronor för bostadsfastighet. Men denna höjning av 5 000 kronor för jordbruksfastighet motsvarar icke ens penningvärdets fall under kristiden. Vi veta att man vid senaste fastighetstaxeringen över lag höjde värdena med 20 procent, och fastighetsvärdet har sedan ytterligare stigit i samma mån som penningvärdet fallit. En av de väsentligaste förändringar, som skedde i egnahems-

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)

lagstiftningen år 1939, var ju att man i egnahemsverksamhetens klientel inrangerade även brukarna av de fullständiga jordbruken, familjejordbruken, och det är ju den tanken som ligger till grund för den här föreslagna höjningen. Men om man vill vidmakthålla den tanken, och det är jag förvissad om att vår högt aktade jordbruksminister önskar, hade det varit skäligt att gå något längre för att kunna få det verkligt fullständiga jordbruket köpt och belånat med egnahemslånemedel. Med det nu föreslagna maximivärdet torde detta knappast vara möjligt. Man hade gott kunnat höja gränsen till 40 000 kronor. Men den saken skall jag inte fästa så stor vikt vid, ty förhållandena kunna ju snart ändras.

Det är ett uttryck i utskottets utlåtande som jag här vill protestera emot. Jag satt visserligen i utskottet vid behandlingen av detta ärende, men jag ville ändå inte reservera mig på denna punkt, eftersom det gäller en relativt oväsentlig sak. Jag har jämte flera ledamöter här i kammaren väckt en motion med förslag att förstärkningslån även skulle kunna beviljas för en upprustning av byggnaderna vid jordbruk, som icke egnahemsbelånats. Jag är medveten om att de ekonomiska konsekvenserna härav kunna bli vidlyftiga, och jag skall därför inte säga någonting om att jordbruksutskottet ställt sig betänksamt gent emot detta förslag och kanske önskar ytterligare utredning på den punkten. Men när utskottet säger, att detta område »egentligen måste anses falla utanför ramen för syftet med egnahemsverksamheten», vill jag protestera. Såsom egnahemsverksamhetens syfte ha vi ju räknat och, hoppas jag, räkna alltjämt att upprätthålla de jordbruk, som falla under familjejordbruksgränsen. Det är egnahemsverksamhetens uppgift att bidra till förbättring av såväl jord som byggnader på dessa gårdar. Därför vill jag protestera mot att man säger, att en sådan sak som bidrag med lån till upprustning av byggnaderna på dessa jordbruk skulle falla utom ramen för egnahemsnämndernas verksamhet. Jag tycker inte det är riktigt att säga på detta sätt. Vi ha ju i alla fall sex egnahemsnämnder i landet med egen byggnadsexpertis, och egnahemsnämnderna måste i allra högsta grad syssla med byggnadsfrågor i samband med egnahemsbelåningen. Detta måste därför kunna sägas höra till deras gebit.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka återremiss till jordbruksutskottet av denna punkt.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill för min del försäkra, att det från regeringens sida kommer att tillses att statens stöd till bostadsbyggandet på landsbygden blir minst lika gott som stödet till bostadsbebyggelsen i tätorterna. Såsom emellertid alla observerat har socialministern i sin bostadsproposition i år icke ansett sig kunna framlägga förslag beträffande den del av stödet åt bostadsproduktionen, som omfattar egnahem. Jag fäster också de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet på att många egnahemsbyggen, alltså byggen av enfamiljshus, icke sortera under egnahemsnämnderna, utan under byggnadslånebyrån. Det är i fråga om denna del av programmet, alltså stödet till egnahemsbebyggelsen i tätorterna, som socialministern icke ansett det möjligt att få frågan så utredd, att den kan föreläggas denna vårriksdag. Jag skall inte gå in på de skäl, som socialministern i dessa hänseenden har anfört. Det kan väl vara tillräckligt om jag säger, att vi alla känna socialministern och hans intresse för bostadsfrågan, så att vi utan vidare kunna våga påstå att han, om det hade funnits någon möjlighet att föra fram hela frågan vid detta års riksdag, också skulle ha gjort det.

Vi kunna alltså utgå från att det finns faktiska hinder för ett beslut redan nu beträffande denna sida av bostadsfrågan. Därför är jag för min del fullständigt övertygad om att vederbörande utskott här i riksdagen vid sin behandling av bostadspropositionen icke kommer att kunna föreslå en reglering

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)
beträffande egnahemsbebyggelsen i tätorterna, utan att den saken får anstå. Jag undrar om det är någon här som vill göra gällande, att vi under sådana omständigheter skola vid detta års riksdag reglera villkoren för den egnahemsbebyggelse, som faller under egnahemsnämnderna? En återremiss till jordbruksutskottet kommer av allt att döma icke att leda till något annat än att riksdagen på nytt anmodas att fatta beslut i frågan på grundval av det utlåtande från jordbruksutskottet, som nu föreligger. Vi kunna inte tänka oss att lösa dessa frågor var för sig, utan hela spørsmålet om egnahemsbebyggelsen på landsbygden och i tätorterna måste klaras upp i ett sammanhang.

Enligt mitt sätt att se är det därför nu ingenting att göra åt saken, även om detta är beklagligt, utan vi få vänta något till. Det är ju utan varje tvekan så, att frågan senast kommer att föreläggas nästa års riksdag. Och lika uppenbart torde det vara, att förslag om räntesänkningar då komma att framställas.

Det finns ytterligare ett skäl att ta denna fråga litet försiktigt. 1942 års jordbrukskommitté framlägger snart sitt betänkande, och de förslag som på grundval därav torde föreläggas nästa års riksdag komma av allt att döma att innebära betydande omläggningar av hela egnahemsverksamheten i vad det gäller jordbruksegnahem. Det är icke möjligt att nu överblicka de konsekvenser i olika avseenden, som därav kunna följa.

Jag skulle därför för min del vilja uppmana kammaren att godkänna jordbruksutskottets utlåtande i den förvisningen, att denna fråga i hela sin vidd kommer under riksdagens bedömning senast nästa år.

Herr Ericson, Frans: Herr talman! Efter statsrådet Skölds yttrande är inte mycket mer att säga i denna fråga. Det tycks vara vissa saker och ting som göra, att riksdagen nu inte kan fatta annat beslut än det som här föreslås, trots att den nyligen avlämnade propositionen nr 279 visar avigsidorna med hela detta system med olika räntor, som herr Nilsson här har talat om.

Jag har väckt en motion, som avser den nu behandlade punkten i utskottets utlåtande, och jag har där pekat på vissa olikheter som förefinnas med avseende på de lån, som utlämnas av statens byggnadslånebyrå och egnahemsnämnderna, i det att bestämmelserna äro sådana, att egnahemsnämndernas låneverksamhet ohjälpligt måste komma till korta. Toppbelåningen av bostadsegnahem har enligt gällande bestämmelser fastslagits till 15 000 kronor, medan däremot för statens byggnadslånebyrå inte någon sådan toppgräns i detta avseende finnes föreskriven. Följaktligen ha de personer, som under de senaste åren byggt egnahem, tvingats söka tertiärlån hos statens byggnadslånebyrå, även om de helst skulle ha önskat att söka lånet hos egnahemsnämnderna. Jag kan i detta fall tala om ett exempel från min egen hembygd. Där bygges för närvarande en serie bostadsegnahem, enplansvillor, för en beräknad kostnad av 21 000 kronor per lägenhet. Egnahemsnämnden har inte kunnat nedvärdera dem till de 15 000 kronor, som utgöra förutsättningen för att lån skall kunna beviljas. Ur den synpunkten hade jag därför i min motion yrkat på att beloppet borde fastställas till 20 000 kronor.

Nu har på Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet även gått med på, detta belopp ansetts böra fastställas till 18 000 kronor. För att lån emellertid skall kunna beviljas dem, som bygga till och med sådana små enplansvillor, måste egnahemsnämnderna nedvärdera villorna till 18 000 kronor. Detta gör helt naturligt, att egnahemsnämndernas låneverksamhet av fullt påtagliga skäl minskas.

Jag skall inte yttra mig mycket om räntan — den har berörts av två tidigare talare, och även statsrådet Sköld har varit inne på den frågan. Men jag måste

Anslag till egnahemslånefonden. (Forts.)

säga, att om riksdagen fattar beslut i dag att följa Kungl. Maj:t och jordbruksutskottet, äro vi fastlästa för ett år framåt vid en låneränta av 3,6 procent på lån till bostadsegnahem, medan däremot enligt nyssnämnda proposition räntan på andra byggnadslån kommer att bestämmas till 3 procent. Det är helt naturligt att det verkar något oförklarligt, att de, som bygga sådana små egnahem, skola behöva betala högre ränta. Det har emellertid utlovats att en förändring skall ske till ett kommande år, och det är ju möjligt att det inte för dagen går att göra någonting åt saken; även om en återremiss skulle beslutas är det ju tänkbart att det kommer att gå på det sätt som statsrådet Sköld här nyss sade.

Jag har i anledning härav, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jag inte deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, men jag tror mig i alla fall kunna säga, att samtliga utskottsledamöter nog besjälats av en varm önskan att räntan på egnahemslånen skulle kunna nedsättas. Utskottet har emellertid inte velat bifalla motionen nu, därför att såsom utskottet sagt å s. 21 i utlåtandet »frågan om en mera långtgående omreglering av egnahemslåneräntan synes utskottet emellertid ha sådan räckvidd att densamma bör provas i ett större sammanhang och med beaktande jämväl av bostadssociala utredningens förslag, vilket bygger på en räntefot av 3 procent för egnahem», o. s. v. — jag skall inte trötta med ytterligare uppläsning.

Vidare har ju utskottet även hänvisat till att 1942 års jordbrukskommitté har denna fråga under omprövning och att man först bör avvakta förslag från denna kommitté. Det är ju praxis, såvitt jag vet, här i riksdagen, att om en kommitté sysslar med en utredning i en viss fråga brukar man inte gå denna utredning i förväg. Så har utskottet också resonerat i detta fall.

Nu har det sagts, att bostadssociala utredningen har kommit med ett förslag, och det är ju riktigt. Men det är väl därmed inte sagt att det med anledning av utredningens förslag kommer en proposition i enlighet därmed till denna riksdag. Även om nu riksdagen skulle besluta i enlighet med motionärernas förslag, vore därmed ingenting vunnet, eftersom frågan inte kan komma fram tidigare för det. Det är väl därför lämpligare att bägge dessa spörsmål behandlas samtidigt.

Det har här yrkats återremiss på utskottets utlåtande. Jag har svårt att förstå, vad man skulle vinna på detta. Jag är övertygad om att resultatet skulle bli detsamma, när utlåtandet kommer åter från utskottet efter remissen. Därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på detta återremissyrkande och bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock att punkten skulle visas åter till utskottet.

Sodermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 25—28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Första kammarens protokoll 1946. Nr 20.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 34 och 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36 och 37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40 och 41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till kostnader i samband med sockerregleringen;

nr 56, i anledning av väckta motioner om utredning angående jordbrukets fastighetskredit m. m.;

nr 57, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande komplettering av ofullständiga jordbruk med skog;

nr 58, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om statliga stödåtgärder för befrämjande av försöksvis inrättade föreningsladugårdar;

nr 59, i anledning av väckt motion angående åtgärder till befrämjande av linodlingen i Norrbotten; samt

nr 60, i anledning av väckt motion angående översyn av åtgärderna för bekämpande av fjäderfäsjukdomarna i riket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om utredning av frågan angående modernisering, större spridning och eventuellt förbilligande av de statliga publikationerna;

nr 14, i anledning av väckta motioner om återinförande genom postverkets försorg av utbärning av värdepost samt angående utredning av frågan om återinförande av värdebrevbäringen; samt

nr 15, i anledning av väckt motion om förhindrande av att tjänsteålderns betydelse övervärderas vid befordringar till ämbeten och tjänster.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. *Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av en med propositionen överlämnad, den 1 februari 1946 mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet.

Reservation hade anförts av herr *von Heland*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Avsikten med detta mitt anförande är att fullfölja den tradition, som har grundlagts, att med jämna mellanrum lämna riksdagen en redogörelse för den handelspolitiska utvecklingen. Det har framstått såsom naturligt och lämpligt att göra detta i anslutning till behandlingen av förevarande utlåtande. Dettas framläggande betecknar ju införandet av en ny tradition efter kriget, i det att härefter handelsavtalen, stora och små, komma att föreläggas riksdagen för prövning enligt grundlagen.

Nu är jag på sätt och vis i ett dilemma, därför att jag egentligen av respekt för kammaren borde hålla ett ganska långt anförande. Skall det vara någon riktig mening med en sådan redogörelse, bör den nämligen vara rätt utförlig. Å andra sidan kan jag inte annat än ta hänsyn till att statsministern i dag har haft anledning att redan hålla ett mycket långt anförande, och det kan möjligtvis bli litet för mycket av predikningar. Vi hade tagit upp frågan med partiledarna, om vi eventuellt skulle avstå från att ta denna handelspolitiska debatt i dag, men den allmänna meningen var, att eftersom denna dag relativt litet arbete låg på riksdagens bord var det bättre att göra undan saken nu. Jag skall försöka gå en medelväg och vara litet mindre utförlig än jag måhända eljest skulle vilja vara.

Skälet att ha en handelspolitisk debatt trots att handelsavtalen, stora som små, komma att föreläggas riksdagen, är naturligen att det händer en hel del mellan avslutandet av avtalen liksom också att det är av betydelse att kunna se ett avtal i dess större sammanhang och att diskutera igenom själva dessa större sammanhang.

Jag skall inte uppehålla mig länge vid att dra upp de allmänna grundprinciperna för vår handelspolitik. Jag hade i den frågan i höstas i en redogörelse i andra kammaren — som dessvärre inte kunde lämnas i denna kammarare på grund av vårt egendomliga parlamentariska system, där frågor behandlas samtidigt i båda kamrarna — tillfälle att något närmare redogöra för dessa principer, och någon förändring därutinnan har icke skett. Jag har egentligen inte några väsentliga tillägg att göra till vad jag den gången yttrade.

Regeringen har en frihandelsvänlig inställning till handelspolitiken. Den önskar såsom det långsiktiga målet för vår handelspolitik uppställa friaste möjliga och största möjliga handel, och den är beredd att stödja alla förnuftiga strävanden till internationell organisation i syfte att skapa förnuft och ordning i världshandeln.

På kort sikt är vårt syfte naturligtvis att slå upp vägarna för handeln, att i största möjliga utsträckning utan att gå andra ännu mer behövande länders

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

behov för nära söka få in de varor, som vi behöva i vår konsumtion och produktion. Ett handelspolitiskt syfte är också alldeles uppenbart att kunna få sälja till utlandet inte bara av de varor, varpå stor knapphet råder, utan också att vi kunna få behålla våra naturliga marknader för de exportvaror, som inte alltid i denna nödtid framstå såsom oundgängliga för våra köparländer.

Det är klart att handelsbalansen sådan den utvecklade sig omedelbart efter krigets slut blev mycket positiv eller, som man förr i världen sade, »gynnsam». Den kom alltså att visa ett mycket stort totalt exportöverskott, och detta kom att avteckna sig finansiellt i givandet av krediter åt olika håll, krediter, som tillsammans äro mycket stora i proportion till landets litenhet.

Jag skulle på denna punkt bara starkt vilja understryka, att även om handelsbalansen blev på detta sätt ojämn i början, sker dock såsom framgår av handelsstatistiken en utjämning månad för månad. Att förhållandet från början blev sådant var egentligen inte resultatet av politiska överväganden, åtminstone inte enbart, utan i allra första hand resultatet av saker och ting sådana de faktiskt förhålla sig i världen, där vi stå med en oförstörd produktionsapparat, som vi kunnat smidigt anpassa till fredsproduktion, medan världen för övrigt är sönderslagen. Det skulle faktiskt ha varit omöjligt att återupprätta vår internationella handel, och även vår sjöfart genom att få vår handelsflotta i full gång igen, på någon annan bas än att vi godkände ett tillfälligt förhållande, där de varor och tjänster, som ställdes till Sveriges förfogande, vore betydligt mindre till kvantitet och värde än de varor och tjänster, som vi ställde till förfogande. Jag skall emellertid inte längre uppehålla mig vid denna sak.

Jag vill också gärna understryka — och efter vad jag förstått och hört, så har den saken som naturligt är redan tidigare behandlats i dag — att den internationella prisutvecklingen för närvarande utgör en bidragande och väsentlig orsak till svårigheterna att nå en jämnare handels- och betalningsbalans. Det är särskilt oroande, att de höga priserna utomlands, som naturligtvis försvåra vår import och stimulera vår export, tendera att fortfarande gå i stigande riktning. Denna prisspänning är i själva verket en av de allra allvarligaste tendenserna i vårt nuvarande läge; direkt och indirekt utsättes hela vårt prissystem och den ekonomiska utvecklingen via utvecklingen av utrikeshandeln för ett allmänt tryck i inflationistisk riktning.

Jag skall inte göra några fler allmänna anmärkningar utan skall gå över till att land för land skildra förhållandena så kortfattat jag kan.

Vad gäller våra handelsrelationer till *Norge* och *Danmark* vill jag inskränka mig till att säga, att handels- och betalningsförbindelserna utveckla sig normalt efter de handelsavtal, som äro träffade. Vi nå mer och mer normaliserade ekonomiska förbindelser med våra skandinaviska grannländer. Det förekommer naturligtvis oavbrutet kompletterande överenskommelser, där vi närmare fixera vissa ömsesidiga åtaganden, som äro gjorda, och där vi också utvidga de åtaganden, vi gjort i dessa avtal.

Rent allmänt skulle jag på denna punkt dock vilja säga en sak till. Jag skulle vilja hänvisa till att den ekonomiska strukturen av de tre skandinaviska ländernas näringsliv är sådan, att vi normalt ha ett stort exportöverskott både till Norge och till Danmark. Det är störst till Norge, men även till Danmark är det stort, om man tar hänsyn till att den danska exporten till Sverige till stor del består av rena transitovaror eller av den danska förädlingsindustriens produktion, som ju i ovanligt hög grad beror av råvarutillförsel utifrån. Detta överskott betalas normalt genom de stora förtjänster, som den norska handelsflottan ger, och för både Danmarks och Norges del genom det stora exportöverskott som dessa länder ha västerut. Jag tror det är mycket viktigt

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

att alltid komma ihåg denna väsentliga struktur av den nordiska samhandeln. Denna samhandel har med andra ord varit en integrerande del av ett multilateralt världshandelssystem med inbördes utväxlingsbara valutor, och den hade nått sin relativa betydelse just tack vare detta internationella handels- och valutasystem. När nu detta internationella system för tillfället ligger sönderbrutet, bör det vara en anledning för oss att känna oss tillfredsställda, då vi trots allt nu kunna ha en så relativt omfattande skandinavisk samhandel. Mot denna bakgrund böra vi inte vara förvånade när vi konstatera — vilket vi kunna göra genom att studera siffrorna litet noggrannare — att denna samhandel, såsom den nu pågår, kan knytas ihop i en balanserad betalningsbalans endast genom utnyttjandet av relativt stora krediter från svenskt håll till Danmark och Norge, alltså ett utnyttjande av den återstod, som finns till deras förfogande av de återuppbyggnadskrediter, som Sverige på sin tid lämnade. Dessa kreditmedel torde bli helt förbrukade i år. Trots denna extra ordinära kreditgivning i år ha dock både Norge och Danmark blivit tvungna att mycket hårt reglera sin import från Sverige.

Om jag drar konsekvenserna av denna skildring av de så att säga väsentligare tingen i den skandinaviska samhandeln, skulle jag vilja göra det genom att säga, att förhoppningarna om en friare handel inom Skandinavien och en därigenom möjliggjord utvidgning av den industriella arbetsfördelningen och av det ekonomiska samarbetet, måste knytas till strävandena att ånyo bygga upp ett fast, internationellt handelssystem med möjligheter för våra skandinaviska grannländer att återvinna sina marknader. På detta intima sätt är — det tycker jag är viktigt att framhålla — vårt ekonomiska samarbete inom Skandinavien förbundet med vår allmänna frihandelspolitik.

För en ekonomisk politik, inriktad på nordisk autarki, saknas helt de real-ekonomiska förutsättningarna, och det är med stor tillfredsställelse som vi ha kunnat konstatera, att den svenska inställningen i denna fråga i allmänhet delas av normmän och danskar. Inom den allmänna frihandelsinställningens ram, som jag här har sökt skissera upp, finns emellertid stort utrymme för ett vidgat samarbete i många praktiska fall, där en utökad specialisering och arbetsfördelning är till ömsesidigt gagn. Vissa sådana samarbetsfrågor ha på ett förberedande sätt diskuterats mellan oss och Norge och Danmark.

Allmänt skulle jag vidare vilja framhålla, att i sådana frågor om ökad samhandel kan det från svensk sida inte vara ett primärt intresse att expandera industriellt, att med andra ord öka vår export till de andra skandinaviska länderna. Tvärtom måste vårt intresse vara att se till, i vad mån vi kunna hjälpa Norge och Danmark att få en större marknad för sina industriella produkter inom Sverige — så även ur exportpolitisk synpunkt, eftersom vi bara genom en större import från Danmark och Norge till Sverige kunna i det tillstånd, vari världen nu befinner sig, ha några större förutsättningar för en uppehållen svensk export till dessa länder.

Vad jag här sagt om våra handelsrelationer till Norge och Danmark gäller i stor utsträckning även våra handelsförbindelser med *Finland*. Det finska avtalet ligger också på riksdagens bord och skall behandlas under nästa punkt på föredragningslistan. Till vad propositionen och utskottets utlåtande innehålla vill jag här lämna det meddelandet, att ett förslag nu har utarbetats till riktlinjer för återbetalning av samtliga de finska skulderna till den svenska staten. Det är beroende på regeringarnas prövning.

Jag vill erinra om att förutsättningen för de nya krediterna var, att en sådan överenskommelse skulle komma att träffas.

Vi ha just i dagarna avslutat förarbetena till ett nytt handelsavtal med *Island* för ännu ett år. Det är vissa frågor, som ännu äro utestående; de gälla

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)
framför allt storleken av de svenska trävaruleveranserna till Island men också en fråga, som vi anse vara av mycket stor vikt, nämligen de svenska fiskarens rättigheter då de fiska vid Islands kuster. Avtalet kommer naturligtvis att föreläggas riksdagen.

Om våra handelsförbindelser med *Schweiz* skall jag inte bli långrandig. Jag vill bara erinra om att det är oss emellan överenskommiet, att vi inte behöva ordna våra handelsförbindelser genom ett formligt handelsavtal. Det ideala är ju att man kan driva handel utan handelsavtal. Förhållandena i världen äro visserligen sådana, att vi behöva reglera vissa ting, men vi ha kunnat inskränka oss till vissa överenskommelser och utfästelser, när det gäller särskilda varor som det är knapphet på, att det för dessa skall lämnas export- och importlicenser. Men för övrigt ha vi nöjt oss med en deklaration att försöka hålla handeln så stor som möjligt och en deklaration, att vi båda äro inriktade på att främja frihet och multilateralism i det internationella varu- och betalningsutbytet. Denna inställning, som klargjorts redan tidigare, har på nytt bekräftats genom vissa överläggningar, som ha hållits mellan representanter för regeringarna i mars i år. I stort sett utvecklar sig vår handel med *Schweiz* på ett tillfredsställande sätt; bara under första kvartalet i år var omslutningen närmare 80 miljoner kronor.

Jag skall inte heller säga många ord om våra handelsrelationer med *Holland*. De utveckla sig efter de linjer som ha uppdragits i gällande handelsavtal, och jag vill särskilt nämna, att den utfästelse *Holland* gjort att leverera vissa kokskvantiteter till oss har skett fullkomligt programmässigt i rater om 10 000 ton i månaden.

Redan vid tiden för min redogörelse den 2 december i fjol kunde jag meddela, att vi hyste mycket stora förhoppningar om att våra handelsförbindelser med *Belgien* skulle kunna utvidgas utöver avtalets ram, och detta har visat sig möjligt. Genom en i vår träffad tilläggsöverenskommelse har volymen av vår handel med *Belgien* betydligt ökats, och handelsutbytet har också på ett mycket lyckligt sätt blivit allt mer balanserat. I början överstego de svenska leveranserna de belgiska, men nu går utvecklingen i den motsatta riktningen. Det kanske är särskilt viktigt, att vi genom den nya handelsöverenskommelsen med *Belgien* fått utfästelse om leverans av cirka 270 000 ton handelsjärn av olika kvaliteter samt kallvalsade och dragna järnprodukter till ett värde av omkring 9,6 miljoner kronor.

Våra handelsförbindelser med *Frankrike* ha icke förlöpt på samma tillfredsställande sätt. Där ha oavbrutna bekymmer vållats av att handeln har tenderat till att bli ensidig i så måtto att fransmännen ha köpt vad de enligt handelsavtalet ha rätt att köpa av sådana varor på vilka det råder knapphet, pappersmassa, papper och trävaror, men däremot icke kunnat leverera någonting. Antingen ha priserna legat för högt eller också har det helt enkelt varit fråga om bristande leveransförmåga. Vi ha vid två tidpunkter sökt justera dessa handelsförhållanden, en gång i december, då en ganska stor guldöverföring medgavs från fransk sida för att bringa balans i det hela, och en gång nu på våren. De sista tecknen tyda på att de franska leveranserna nu skola komma ordentligt i gång igen, och vi ha beslutat att uppehålla våra leveranser genom att meddela de exportlicenser som vi ha utlovat. Avtalet räcker till den 1 juli; därefter skall det bli ett nytt avtal, och vi skola upptaga överläggningar om det i mitten av nästa månad.

I fråga om *Italien* har utvecklingen i vissa avseenden varit likartad. Beträffande ungefär halva importen och exporten — den hälft som på svensk sida består av leveranser av pappersmassa och från italiensk sida av leverans av mycket nödvändiga textilvaror — har överenskommelse kunnat komma till

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

stånd och priser fixeras, men för resten av det handelsprogram som var förutsett i handelsavtalet ha de allför höga priserna i Italien förhindrat handelen att komma till stånd. Avtalet utlöper den 1 juni i år, och vi ha kommit överens om att provisoriskt låta det löpa för en fortsättningsperiod av 6 månader till, men diskussioner skola tagas upp mellan representanter för de svenska och italienska regeringarna för att överväga, hur vi skola kunna ställa handels- och betalningsförhållandena på rätt bog igen.

Vad gäller *Spanien* vill jag erinra om att vi ha en modus vivendiöverenskommelse, som undertecknats i Madrid den 26 januari i år mellan svenska beskickningen och representanter för den spanska regeringen. Den gäller endast till den 1 juli i år. Denna handelsöverenskommelse har ur handelspolitisk synpunkt haft sitt största värde för Sverige genom att Spanien fått utfästa sig att utställa import- och valutalicenser för i avtalet fastställda kvantiteter järn, stål, oädla metaller och verkstadsprodukter till värden som sammanlagt motsvara mera än hälften av det totala exportvärdet. Huru handelsutbytet skall gestaltas för tiden efter den 1 juli, är det ännu alldeles för tidigt att yttra sig om.

Jag kommer så fram till att säga några ord om den handelspolitiska sidan av resultatet av de överläggningar som nyligen ha försiggått mellan representanter för den svenska och den engelska regeringen, alltså vad beträffar handelen mellan Sverige å ena sidan och å andra sidan icke blott *Storbritannien* utan även hela den krets av länder inom det brittiska samväldet, som sammanbindas inom det s. k. *sterlingområdet*. Här får jag till en början hänvisa till den proposition som i går lades på riksdagens bord. I den propositionen finns en ur finansiella synpunkter gjord kort sammanfattning av de huvudsakliga resultaten av diskussionen mellan de engelska och de svenska regeringarnas representanter, och jag skall därför hålla mig till den handelspolitiska sidan av saken.

Den viktigaste exportvara som vi ha ur engelsk synpunkt är naturligtvis trävaror, och den betydelse som den varan har för våra avnämare, i detta fall England, gör att själva fördelningen av vår export på olika länder har blivit ett allvarligt problem. Vi ha ju i samband med den överenskommelse, när vi genom ECO fingo löfte om 300 000 ton kol i månaden, utfäst oss att exportera 400 000 standards trävaror. Jag vill påpeka, att när den utfästelsen lämnades, utgick regeringen från att Sverige från utlandet skulle erhålla dessa kolleveranser som kolorganisationen hade utlovat. Så har icke skett under den tid som nu har gått. Samtidigt ha, som vi veta, produktionsförhållandena i Sverige ställt sig litet mera ogynnsamma än man normalt kunnat räknat med, och en export av 400 000 standards är nu en betydligt allvarligare och betydligt tyngre prestation än när utfästelsen lämnades. Trots detta är det den svenska regeringens avsikt att försöka till fullo infria utfästelsen, men en reservation är ofrånkomlig med hänsyn till de försämrade förutsättningar som inträtt.

När det nu gäller fördelningen av den sålunda preliminärt utlovade träexporten, har man ansett det riktigt att i första hand taga sikte på olika marknaders andel i den svenska förkrigsexporten av trävaror. Det resultat man därvid får får man sedan söka modifiera med hänsyn till den olika graden av behov som råder i olika länder. I somliga länder har ju krigsförstörelsen varit mycket starkare än i andra, och jag vill tillägga som en andra tilläggsprincip, att vi icke heller kunna undgå att i viss mån taga hänsyn till den utsträckning, i vilken olika länder till oss leverera fossila bränslen som kol och koks eller varor med ett högt bränslevärde såsom järn- och stålprodukter. Vi anse oss icke i närvarande läge kunna helt överblicka, vilka behov som komma att göra sig gällande, och främst med hänsyn därtill har det icke syntts tillräddigt att nu omedelbart med-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

giva utläggandet av kontrakt om export av hela den kvantitet som omfattas av den svenska utfästelsen. Man har sålunda tills vidare reserverat en viss kvantitet, som får fördelas mellan exportmarknaderna först när läget kan bättre överblickas.

Vid förhandlingarna med Storbritannien ha exportlicenser för trävaror utlovats i enlighet med de här angivna principerna. Det har vidare från svensk sida förklarats, att man vid fördelningen av trävarorna mellan de olika länder, som ingå i det s. k. sterlingblocket, skall utgå från förkrigstilldelningen, justerad med hänsyn till föreliggande relativa behov. Från engelsk sida har man icke sett sig i stånd att för närvarande utlova några leveranser av kol. Däremot har man givit oss ett vägende bidrag till vår bränsleförsörjning genom leverans av oljor. Beträffande järn- och stålprodukter är läget för närvarande svårt att överblicka för engelsmännen, då rekonstruktionsbehovet hårt belastar den engelska produktionsapparaten. Jag hoppas emellertid, att vi även på detta område skola få ett värdefullt bidrag till vår försörjning från Storbritannien. I övrigt vill jag med avseende å de förda handelsdiskussionerna här endast nämna, att ömsesidiga utfästelser lämnats om att främja exporten till det andra landet och att upplysningar utväxlats rörande de importbehov, som man är särskilt angelägen om att få fylla i Storbritannien och Sverige.

Under det gångna året har vår export till sterlingområdet och särskilt till dominions haft stora svårigheter, när det gällt att hävda sig, och förklaringen är att inom sterlingområdet har man under denna tid försökt spara på de knappa valutorerna, till vilka den svenska kronan hör, och försökt inskränka importen till det allra nödvändigaste. Detta har skapat stora problem för den svenska exportindustrien och givit anledning till allvarliga överläggningar med de engelska representanterna. Jag vill här säga, att det finns anledning räkna med att utvecklingen hädanefter skall gå i liberalare riktning i sterlingblockets handelspolitik visavi Sverige. Från svensk sida finner man det vara naturligt, att denna strävan till lika och jämn fördelning av knappa varor på olika områden inom sterlinggruppen som vi taga till regel skall mötas av en lika jämn behandling av våra skilda exportintressen, så att man inte bara köper vad man har knappt om och lämnar resten oköpt. Vi ha vid förhandlingarna eftersträvat att nå en så normal balans som möjligt i fråga om fördelningen av vår export mellan olika industrier och varor.

Till sist vill jag understryka en sak, som jag tror står i propositionen, att vid fixerandet av det belopp på 15 respektive 16 miljoner pund, som den svenska riksbanken skall vara beredd att ytterligare mottaga, har man naturligtvis byggt på en kalkyl över vad en någorlunda normal handel under dessa bekymmersamma förhållanden skulle kräva, då man tar hänsyn icke blott till den för övrigt relativt ringa bristen i själva handelsbalansen mellan England och Sverige, som det är fråga om, utan också till vår export på dominions, som normalt är positiv, och till de stora inkomster som Sverige måste ha in ifrån de tjänster som handelsflottan gör i fraktfart inom det brittiska imperiet.

Jag skall därefter gå över till att säga någonting om våra handelspolitiska förhållanden till *Sovjetunionen*. De äro ju som bekant baserade på — förutom 1924 års handelsavtal — det i september 1940 avslutade och alltjämt gällande varuutbytes- och betalningsavtalet. Det tyska överfallet på *Sovjetunionen* i juni 1941 avbröt den utveckling mot en avsevärt ökad svensk-rysk handel, som avtalet hade avsett att möjliggöra. Från denna tidpunkt och fram till det finska vapenstilleståndet blev intet varuutbyte alls mellan Sverige och Ryssland möjligt, om man undantar den utförsel till *Sovjetunionen* av vissa högvärdiga stålprodukter — i första hand kullager — som även under dessa avspärrningsår kunde komma till stånd via England. Men i november 1941 avslöts

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Ferts.)

mellan svenska beskickningen i Moskva och ryska utrikeshandelsministeriet — båda vid denna tidpunkt evakuerade till Kujbysjev — ett avtal, vari det bestämdes vilka hos den svenska industrien placerade ryska beställningar som skulle annulleras och vilka som skulle fullgöras i och för leverans till Sovjetunionen efter krigets slut. När de direkta kommunikationerna mellan Sverige och Sovjetunionen i och med det finska vapenstillståndet på hösten 1944 åter öppnades, lågo svenska industrivaror till ett värde av ca 40 miljoner kronor färdiga för skeppning på Ryssland.

Efter krigsslutet har någon formelig reglering av sammansättningen av det svensk-ryska varuutbytet för tolv månadersperioder — på sätt 1940 års avtal i och för sig förutser — icke skett. Importen från Sovjetunionen till Sverige — som ingalunda är ringa och huvudsakligen består av för vår försörjning värdefulla råvaror — kom under förra året upp till ett värde av omkring 30 miljoner kronor, och våra verkstads-, respektive järn- och stålindustrier torde för närvarande ligga inne med efter kriget tillkomna beställningar från Sovjetunionen till ett sammanlagt värde av uppskattningsvis omkring 22 miljoner kronor. Betalningen av detta varuutbyte sker över den svensk-ryska clearing, som upprättades genom 1940 års avtal. På tal om de svensk-ryska betalningsförhållandena vill jag i detta sammanhang också påpeka, att den 1940 beviljade femåriga krediten — av vilken ryssarna under 1940 och 1941 använde cirka 30 miljoner kronor — nu håller på att återbetalas, i den mån skuldförbindelserna förfalla.

1940 års svensk-ryska avtal förutsåg, att en fortlöpande kontakt skulle uppehållas genom särskilda ombud. En sådan kontakt har också uppehållits såväl under krigsåren som under tiden efter krigsslutet. Ett utvidgat handelsutbyte med Sovjetunionen har uppställts som ett av de viktigaste målen för vår handelspolitik under efterkrigstiden. Vid dessa kontakter har därför också prövats förutsättningarna för en väsentlig ökning av vår handel österut och det behov som i samband därmed kan uppstå av en revidering av den avtalsmässiga grundvalen för den svensk-ryska handeln. Under de senaste månaderna ha vi både här i Stockholm och genom beskickningen i Moskva haft en rätt livlig förberedande diskussion med de sovjetistiska handelspolitiska instanserna, och vi ha nu hunnit så långt, att förutsättningar föreligga för upptagande av mera konkreta handelsförhandlingar. Som bekant avreser en av dessa dagar en svensk regeringsdelegation i detta syfte till Moskva.

Handelsutbytet med Polen äger alltjämt rum på grundval av de båda avtalen av den 9 juli och den 20 augusti 1945. Till och med mars månad i år hade Sverige inom ramen för dessa avtal exporterat varor till Polen för omkring 21,6 miljoner kronor och importerat polska varor för cirka 21,1 miljoner kronor. Det är klart att det är kol- och koksleveranserna som dominera inom importen från Polen. Vi kunna nu med tillfredsställelse konstatera, att en betydande ökning av denna import inträtt. Under de senaste månaderna visar statistiken över från polsk hamn avskeppade kvantiteter följande siffror: efter ett hottenläge i november förra året, då skeppningarna uppgingo till endast ca 22 000 ton, steg siffran i december till ca 30 000 ton, i januari till ca 70 000 ton, i februari till ca 99 000 ton och i mars till ca 157 000 ton. Aprilsiffran steg icke; den höll sig vid ca 156 000 ton, men detta berodde huvudsakligen på att antalet arbetsdagar på grund av påsken icke är så stort i april som annars, särskilt i katolska länder. Under de tio första dagarna i maj ha över 65 000 ton skeppats till vårt land över de polska hamnarna, och vi räkna med att vi åtminstone skola få in tillhoppa 180 000 ton under maj. Sammanlagt har Polen, från det de svensk-polska avtalen trädde i kraft sommaren 1945 till och med april månad i år, levererat ca 650 000 ton kol och koks till

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

Sverige. Givetvis motsvarar denna kvantitet ingalunda vad vi enligt avtalen haft rätt att förvänta; jag erinrar om att dessa förutse en totalexport till Sverige om 6 miljoner ton under tiden fram till den 1 december i år. Eftersläpningarna ha som bekant huvudsakligen berott på det svåra transportläget inom Polen och utskeppningshamnarnas bristande kapacitet. I det förra avseendet har läget radikalt förbättrats; man förfogar numera i Polen över rullande materiel i tillräcklig mängd och anser sig icke längre ha behov av de 1 300 svenska godsvagnar, vilka hade utlovats i juliavtalet och under hösten översändes till de polska järnvägarna. Vagnarna återsändas nu successivt till Sverige. Vad som nu i främsta rummet hindrar en ytterligare kraftig ökning av kolleveranserna torde vara den otillräckliga lastningskapaciteten i de polska östersjöhamnarna. Återuppbyggnaden av dessa synes kräva avsevärd tid, varför man icke torde kunna hoppas på en fortsatt stegring av leveranserna i samma takt som under de senaste månaderna.

Vid de överläggningar, som i februari ägde rum i Stockholm inom den blandade svensk-polska regeringskommissionen, förklarade man sig från polsk sida kunna säkert garantera — utan ändring av bestämmelserna i gällande avtal — export till Sverige av en minimikvantitet om 1,5 miljoner ton under 1946. De polska regeringsrepresentanterna meddelade emellertid samtidigt, att de hade grundad anledning antaga, att leveranserna faktiskt skulle komma att icke oväsentligt överstiga nyssnämnda siffra, och de senaste månadernas leveranser synas ge dem rätt. Vid samma tillfälle lämnades från polsk sida vissa mycket viktiga utfästelser rörande Sveriges relativa andel i exporten över östersjöhamnarna. Man förklarade sig sålunda beredd att vid fördelningen av kol- och koksexporten över dessa hamnar tillförsäkra vårt land en andel, som minst motsvarar förhållandet mellan å ena sidan de i gällande svensk-polska avtal angivna kvantiteterna och å andra sidan de leveranser, som på grundval av andra av Polen under 1945 ingångna överenskommelser skola verkställas sjövägen. Vad gäller fördelningen bli således kvantiteterna i våra kolavtal avgörande.

Såvitt angår varuutbytet i övrigt vill jag nämna, att det samtidigt träffades överenskommelser om en del utvidgningar, som bland annat innebära att vi sälja fisk och hästar till Polen utöver de ursprungliga åtagandena. Av den 100-miljonerskredit, som beviljades Polen i augusti 1945, har hittills tagits i anspråk något över en tredjedel.

Som ett slutomdöme beträffande gestaltningen av de svensk-polska handelsförbindelserna under de senaste månaderna skulle jag vilja framhålla, att man nu synes ganska väl ha övervunnit de begynnelsesvärigheter, som oundvikligen voro förbundna med återupptagandet av handeln med ett land, vilket så till grunden förhärjats av kriget som Polen. Man torde nu med en viss tillförsikt kunna se fram emot en mera stabil och jämn utveckling av varuutbytet på grundval av de träffade avtalen. Dock kan man givetvis å svensk sida icke — trots den glädjande vändning till det bättre, som inträdde kring årsskiftet — bortse från det faktum, att kolleveranserna hittills ingalunda motsvarat våra berättigade förhoppningar, utan vi måste fortsätta våra ansträngningar att, i den mån vi kunna medverka därtill, få till stånd en ökning av desamma. Vi ha en bestämd känsla av att vi därvidlag ha den polska regeringens och de polska myndigheternas stöd.

Även Polen är numera medlem av den europeiska kolorganisationen, som behärskar hela kolhandeln i Europa, men den polska regeringen har förklarat, att dess medlemskap därav icke kan påverka dess kontraktsförpliktelser till Sverige. Jag erinrar om att denna organisation tilldelat oss 900 000 ton kol och koks för andra kvartalet, d. v. s. endast 300 000 ton i månaden, varav en mye-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

ket betydande del skulle komma från Förenta staterna och från Ruhr. Kolstrejken och andra vanskligheter i Förenta staterna och nedgången i produktionen i Ruhr ha skapat en allvarlig fara för att leveranserna till Sverige från dessa båda områden icke skola kunna fullföljas enligt uppgjord plan. Den fortsatta behandlingen av kolimportfrågorna inom den europeiska kolorganisationen har givit ett intryck av att man där strävar att i möjligaste mån fullfölja de uppgjorda planerna. Under den första månad som omfattades av uppgörelsen med kolorganisationen var emellertid importen av kol och koks från Förenta staterna endast 44 000 ton och från Ruhr 23 000 ton. Kolimporten under april från Polen uppgick till 156 000 ton, och för maj vänta vi, som sagt, i alla händelser 180 000 ton. Jag behöver icke tillägga, att Polens betydelse såsom kolleverantör till Sverige naturligtvis kommit att framträda med en alldeles särskild styrka på grund av de misräkningar vi nu erfarit i fråga om både den av kolorganisationen utlovade kvantiteten, som är mycket mindre än vi räknat med, och de utlovade leveransernas fullgörande från Förenta staterna och Ruhrområdet.

Om vår handel med *Tjeckoslovakien* skall jag icke säga många ord. Trots att vi slöto ett ganska stort avtal vid en tidpunkt, då praktiskt taget inga transportförbindelser alls funnos, har åtskillig handel dock kommit till stånd, medan transportmöjligheterna undan för undan förbättrats. Sedan vi nu fått möjlighet till transport med s. k. blocktåg genom Tyskland och Danmark, finnas alla rimliga anledningar att tänka sig, att vi därmed skola kunna effektuera praktiskt taget hela vår handel med *Tjeckoslovakien* med undantag för malm och koks, men genom att flodtrafiken på Elbe nu gradvis återupptages torde förutsättningar föreligga även för transport av svensk malm och för de mycket viktiga koksleveranserna tillbaka.

Så vill jag anmäla, att vi stå inför förhandlingar med *Ungern* för att eventuellt komma fram till en uppgörelse om handelsförbindelser. Vi ha diskussioner med *Rumänien*, men frågan om en reglering av handelsförbindelserna med detta land på avtalsmässig bas ha dock icke kunnat aktualiseras på grund av vissa icke obetydliga ouppgjorda finansiella och industriella intressen, som vi ännu icke ha säkrat.

Beträffande *Bulgarien* ha våra förbindelser varit komplicerade sedan 1943, då bulgariska regeringen nationaliserade en fabrik, tillhörig Svenska tändsticksaktiebolaget, utan att ge någon ersättning. Vi ha nu en uppgörelse i sikte och hoppas på att ett givande handelsutbyte även med *Bulgarien* skall komma i gång.

Vad det däremot gäller *Jugoslavien* kan jag icke säga, att vi ännu ha i sikte en uppgörelse, som kunde göra det möjligt att återknyta handelsförbindelserna. Detta sammanhänger med att de jugoslaviska myndigheterna ha mot de helt eller delvis svenskägda industri- och affärsföretagen i *Jugoslavien* vidtagit åtgärder, som vi icke kunna anse att de haft berättigad anledning till, nämligen konfiskations- och tvångsförvaltningsåtgärder, varigenom de svenska ägarna helt berövats kontrollen över sin egendom, utan att någon som helst ersättning lämnats dem. I syfte att ernå en lösning av dessa tvistefrågor upptogs i mitten av mars i Belgrad förhandlingar mellan jugoslaviska vederbörande och en svensk delegation. Då dessa förhandlingar i slutet av april ännu icke medfört något resultat, utan de jugoslaviska myndigheterna tvärtom fortsatte sina ingripanden mot de svenskägda företagen, fann man sig å svensk sida nödsakad avbryta förhandlingarna, och delegationen reste hem. Under dessa omständigheter ha vi icke ansett oss kunna medverka till ett återupptagande av handelsutbytet med *Jugoslavien*, men vi hoppas naturligtvis från svensk sida att så snart som möjligt få en tillfredsställande lösning av denna konflikt, så att vi

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)
skola kunna diskutera med den jugoslaviska regeringen om upptagande av handelsförbindelserna med detta land.

Handelsförhandlingarna med *Grekland* ha ännu inte lett till något resultat, men vi ha en inte obetydlig handel på kompensationsbas eller i fria valutor.

Handeln med *Turkiet* har hittills försiggått utan avtal och på kompensationsbas. Nu är ett avtal upplinjerat, som kommer att föreläggas riksdagen inom de närmaste dagarna och som syftar till att få ett handelsutbyte utan kompensationsaffärer.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om *Tyskland* och *de tyska zonerna*. Jag vill börja med att säga, att den svenska regeringen ända sedan i fjol höst har gjort energiska ansträngningar i syfte att få i gång en handel med de olika zonerna i Tyskland. Dessa ansträngningar ha hittills knappt nått något resultat alls. Bortsett från vissa gåvosändningar har det t. ex. inte ens möjliggjorts för oss att leverera fisk till de brittiska och amerikanska zonerna trots den svårartade livsmedelsbrist i dessa zoner, som på officiellt håll har rapporterats. En större kvantitet salt sill, som länge hållits reserverad för den amerikanska zonen, har nu, när vi inte kunnat få något besked, måst disponeras på annat håll.

Med den ryska zonen, där bekymren ju inte utgöras av livsmedelsbristen, ha vi på sistone fått en viss handelsförbindelse. Genom förmedling av den ryska handelsrepresentationen i Stockholm har sålunda i dagarna slutits ett stort kontrakt om en mycket betydande kvantitet kali från den ryska ockupationszonen i Tyskland, något som kan tillmätas stort värde för vårt jordbruks försörjning med gödselmedel. Likaledes har tillstånd givits svenska affärsmän både i april och i maj att besöka Berlin för att undersöka de praktiska möjligheterna till ett återupptagande av åtminstone ett begränsat varuutbyte med den ryskockuperade delen av Tyskland.

Beträffande de amerikanska och brittiska zonerna kan jag, om jag skall gå litet närmare in på den saken, nämna, att efter samråd med härvarande amerikanska och brittiska beskickningar överlämnades redan i december förra året till dessa ett konkret svenskt förslag om begränsat varuutbyte med Tyskland, där vi hade angivit de ur svensk försörjningssynpunkt viktigaste importvarorna och även angivit våra exportmöjligheter. Efter vad vi erfarit, har förslaget delgivits vederbörande ockupationsmyndigheter, men dessa ha inte tagit ställning till det. Förhandlingskontakten har emellertid uppehållits, och det är klart att vi skola uppehålla den. Ett visst varuutbyte, ehuru av ytterst ringa omfattning, har även kommit till stånd med de amerikanska och brittiska ockupationszonerna. I syfte att söka få i gång handeln ha från svensk sida gjorts vissa leveranser av papper till de amerikanska ockupationstrupperna och ett mindre parti cellulosa till den brittiska zonen. Därifrån ha vi också fått en begränsad kvantitet salt.

Vi ha också varit i kontakt med *franska* vederbörande, och vi ha haft kontakter om varuutbytet även med *Österrike*, som ju likaledes administreras av de allierade ockupationsmyndigheterna.

Jag vill i samband härmed nämna, att det ju finns en fråga som gäller den svenska egendomen i Tyskland, och jag tänker då för min del särskilt på den svenska exportindustriens dotterföretag och deras tillgångar. Det är klart, att även för att bedriva en diskussion om den saken är frånvaron av en reguljär diplomatisk representation i Tyskland en stor svårighet. Vi ha inte kunnat få någon riktig och fullständig bild av läget för de svenska dotterföretagen och annan svensk egendom i Tyskland. Vi ha huvudsakligen varit hänvisade till olika slags rapporter, som ha kommit till ägareföretagen eller till andra här i landet, och ha därigenom fått en viss uppfattning om omfattningen

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

av de skador, som under kriget ha drabbat egendomen. Det är emellertid inte bara fråga om sådana skador, som äro ett resultat av kriget, utan av betydelse äro också verkningarna av olika åtgärder, som efter stilleståndet vidtagits från ockupationsmakternas sida. Det har således rapporterats till oss, att i de olika zonerna industriell utrustning och andra inventarier i vissa fall bortförts. Det är klart, att sådana rapporter ha väckt oro i Sverige. Vidare är det bekant, att ockupationsmyndigheterna som ett led i den industriella och ekonomiska nedrustningen av Tyskland ha förbjudit vissa industrier; även tillverkning av kullager och rullager har enligt ett principbeslut förbjudits. Slutligen ha ockupationsmyndigheterna gjort olika slags förfoganden över driften av svenska dotterföretag, bland annat i Berlin. Det är inte klart, vad dessa allierade förfoganden i realiteten innebära, och det är helt naturligt, att det har framkallat en önskan från svensk sida att få närmare upplysning härom.

Från svensk sida har man också för åtskillig tid sedan upptagit denna fråga med de olika allierade. Nu äro vi officiellt inbjudna till en diskussion om de tyska tillgångarna i Sverige med de amerikanska, brittiska och franska regeringarnas representanter i Washington, och där önska vi också ta upp denna fråga. Vi hävda nämligen, att frågan om den svenska egendomen i Tyskland och ockupationsmakternas förfoganden över denna egendom måste ses i samband med behandlingen av den tyska egendomen i Sverige.

Vi ha dessutom gjort framställningar, fastän det ännu icke lyckats, att få skicka representanter för rättsinnehavarna, så att de skola kunna se över vad som har skett och se egendomens tillstånd. Vi ha ju ansett, att medgivandet åt oss att skicka sådana representanter är en sak, som icke skall vänta på överläggningar om en uppgörelse om denna egendom.

Nu har jag egentligen sagt det viktigaste om våra handelsförbindelser åt olika håll. Beträffande *Förenta staterna* vill jag bara tillägga, att vi fortfarande kunna glädje oss åt att de amerikanska myndigheterna mer och mer släppa exportkontrollerna. Å andra sidan har det varit mycket svårt att köpa någonting från Amerika, därför att det helt enkelt har varit svårt att få leveranser. Man måste sannolikt befara, att dessa svårigheter komma att bli ännu värre, allteftersom verkningarna av den kolstrejk, som nu har pågått i två månader, börja breda ut sig som en farsot i det amerikanska näringslivet.

Vad gäller *Canada* och de *latinamerikanska länderna* vill jag bara nämna, att ingenting inom dessa länder själva har framträtt, som omöjliggör eller skadar det svenska handelsutbytet med dem. Men det är klart, att den skärpta internationella kontroll, som utövas av de amerikanska och brittiska myndigheterna och som bland annat och huvudsakligen har blivit ett resultat av det skärpta livsmedelsläget i världen, har betytt en inskränkning av våra importmöjligheter från de latinamerikanska staterna, antingen så att vi frivilligt ha avstått från viss import, eller så att tilldelningen har skurits ned.

Vad gäller utförseln kan man ju resa den frågan, om utförseln till det köpstarka Latinamerika kommer att bibehållas på samma starkt ökade nivå i förhållande till vår totala förkrigsutförsel som den intog i föl. Därom vill jag inte göra några förutsägelser. Emellertid har jag den känslan, att det inte föreligger några svårigheter för de svenska exportföretagen att placera avsevärt större order i de latinamerikanska staterna, i fall det bara funnes tillräckligt mycket att exportera.

Jag vill också säga, att den svenska regeringen förbereder att ta upp förhandlingar med olika sydamerikanska stater. Dessa förhandlingar hade påbörjats före kriget men avbrutits under kriget, och de avse slutandet av handelsavtal av mest-gynnad-nations-typ. Vi ha den känslan, att sådana avtal

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)
i allmänhet ha visat sig väl ägnade att främja svenska export- och importintressen, särskilt i det läge, som vi naturligtvis måste räkna med, när det återigen blir svårt att sälja exportvaror.

Jag vill till slut bara säga, att regeringen delar det mycket stora intresse, som inom näringslivet gör sig gällande för att knyta allt närmare handelspolitiska förbindelser med de sydamerikanska staterna.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet Gjöres att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet Gjöres avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 298, angående anslag till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, m. m.

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående utrikesutskottets utlåtande nr 2.

Herr von Heland: Herr talman! Jag beklagar att detta ärende har kommit upp så sent på dagen, i synnerhet som man har fått vänta snart i tre veckor på att få det behandlat, men kammaren får väl ursäktas om man, när man har gått och väntat så länge, i alla fall vill säga något om den blanka reservation, som har avgivits vid detta utskottsutlåtande.

Man måste givetvis vara tacksam för att herr statsrådet utlovar mycket intim kontakt med riksdagen i handelsfrågorna, dels därigenom att riksdagen får ta ställning till samtliga handelsavtal, dels därigenom att vi komma att få handelspolitiska redogörelser. På så sätt effektuerar ju herr statsrådet sin egen kommissions, planeringskommissionens, önskemål i det hänseendet. Vi voro överens om mycket i den kommissionen, och vi voro också överens om att det var av stor betydelse för hela den svenska samhällsekonomin, att ett omfattande handelsutbyte med utlandet möjliggjordes. Vi voro även överens om att för att kunna åter uppnå förkrigstidens levnadsstandard och öka välståndet därutöver är det viktigt, att vårt näringsliv finner vägen tillbaka till ett omfattande internationellt byte. Men man var också överens om annat, och det är det jag tänker återkomma till i mitt anförande.

Först må det emellertid tillåtas mig att något gå in på den fråga, som egentligen skall behandlas här, nämligen utrikesutskottets utlåtande om det danska avtalet. Utskottet har ju mycket omsorgsfullt handlagt detta handelsavtal, och jag för min del instämmer i utskottets där gjorda påpekanden. Vidare ha i enlighet med utskottets påpekanden från livsmedelskommissionen under och efter utskottsbehandlingen vidtagits åtgärder och gjorts utfästelser beträffande importlicensgivningen, vilka äro tillfredsställande. Livsmedelskommissionen synes alltså vilja lösa problemen ändamålsenligt ur svenskt jordbruks synpunkt. Emellertid synes det mig befogat, att något yttras beträffande ärendet även här i kammaren, då det absolut förefaller mig, som om handelsministern vid handelsavtals upprättande inte tar tillräcklig hänsyn till jordbruksnäringen utan främst till sitt önskemål, att här skall exporteras. Jag hoppas dock, att även handelsministern vill förklara, att licensgivningen för import skall handhas så, att den inhemska marknaden inte störs.

Till en början — detta har ju herr statsrådet redogjort för — uppgjordes efter kriget handelsavtalen med den innebörden, att svensk industri skulle få exportera därigenom att svenska staten lånade pengar — jag vågar påstå, att det ibland skedde mot diskutabel säkerhet — till köparna. Jag har tidigare kritiserat detta förfarande, som man ju har fått reda på att herr stats-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

rådet fortfarande i viss grad tillämpar. Man kan nu fråga sig, om det är en ny praxis, som skall introduceras, nämligen att man på papperet kommer överens om ett varuutbyte, som man från början vet inte kommer att kunna komma till stånd, och som helt blir beroende av svensk licensgivning. Även sådana avtal måste naturligtvis synas olämpliga, därför att då slutar det hela på samma sätt som vid de tidigare avtalen, nämligen med att Sverige återigen blir fordringsägare.

Emellertid instämmer jag med herr statsrådet om önskvärldheten av att man så småningom kommer tillbaka till ett multilateralt handelssystem. Jag är också fullständigt överens med herr statsrådet — och det tror jag vi alla äro här i kammaren — om att det är önskvärt med ett vidgat nordiskt handelsutbyte. Förkrigstidens Oslokonvention var väl något mycket välgörande inte bara för de nordiska staterna och Holland, Belgien och Luxemburg utan, tror jag, överhuvud taget för det internationella utbytet. Likaledes är jag av den uppfattningen, att man allmänt här i kammaren finner det mycket önskvärt, att herr statsrådet försöker utveckla handelsutbytet även österut mot vår store granne Ryssland.

Jag skall nu inte här ta upp till diskussion, huruvida det överhuvud taget kan anses lämpligt, att svenska folket nu importerar vissa livsmedel, utan jag kommer att ta ställning till frågorna ur andra synpunkter. Vad då först och främst beträffar fiskfrågan, behöver jag här endast hänvisa till utskottets uttalande och instämmer helt med vad utskottet framhåller i den frågan.

Vad sedan beträffar den svenska importen av slaktvaror är det mycket riktigt, att ett svenskt behov av import föreligger eller åtminstone kan föreligga under sommarmånaderna, men efter vad jag kan förstå är det mycket tvivelaktigt, om någon import utöver den som redan skett kan komma till stånd, icke minst med hänsyn till de väsentligt högre priserna i Danmark på köttvaror. Importen, om sådan skall äga rum, måste dessutom ske före hösten, ty då börjar ju den stora höstslakten. I avtalet upptagna kvantiteter måste man väl alltså anse *inte* komma att kunna importeras.

Sedan kommer jag till en fråga, som man kan tycka är liten, men den är dock ur vissa synpunkter mycket betydelsefull. Det gäller förslaget om export av kalvmagar och löpe, vilka förslag jag finner ha blivit rätt anmärkningsvärt behandlade. Jag skulle här helst vilja rikta mig mot priskontrollnämnden, men tyvärr ser jag att nämndens representant inte är närvarande i kammaren. Jag må ändå ha rätt att här tala i den frågan.

Tyvärr har priskontrollnämnden inte, trots påpekanden från jordbrukarhåll, tillåtit en produktionskostnadstäckande prisbildning på dessa varor, vilket enligt tillgängliga uppgifter bland annat medför, att år 1945 endast 84 procent spädkalvmagar och 47 procent gödkalvmagar tillvaratogs. Resten gick i destruktion. Svenska mejeriernas riksförening har påvisat, att försörjningsläget för kalvmagar och löpe är kritiskt och att det är risk för underskott, även om kalvmagarna till 100 procent skulle tillvaratas inom landet. Om nu också myndigheterna genom leveranstvång försöka få fram största möjliga mängd kalvmagar i marknaden, tillkommer den omständigheten, att man i ett handelsavtal utlovar export av sådana. Efter många påstötningar tilläts en höjning av priset på löpe med 14 öre per kg den 1 april. Priset på löpe på den inhemska marknaden är nu 2:85—2:95 per kg, vilket tillåter ett pris på spädkalvmage av cirka 80 öre per styck. Priset på ostlöpe i Danmark är däremot 3:85 per kg till återförsäljare och 4:35 till mejerierna. Detta gör, att danskarna inför löftet i nu föreliggande avtal om export av kalvmagar satt i gång med inköp av magar till priser mellan 90 öre och 1:25. Om okontrollerad export kom i gång, skulle sålunda de två svenska fabrikerne snart bli utan dessa kalv-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

magar — kanske många tycka jag tjarar för mycket om dem här, men jag påpekar ännu en gång, att de äro en viktig produkt just nu ur försörjnings-synpunkt.

Jag hoppas sålunda, att exportlicenser inte komma att lämnas i andra fall än om de två svenska fabrikerne inte skulle hinna med att ta hand om en eventuellt starkt ökad tillförsel.

Det kan härutöver nämnas, att den icke jordbrukarägda fabriken, nämligen Barnekows kemisk-tekniska laboratorium i Malmö, i dessa dagar enligt uppgift tydligen anser, att prisläget fortfarande är otillfredsställande, varför man ämnar upphöra med tillverkningen. På grund av priskontrollnämndens åtgärd komma sålunda troligen de 90 ton löpe, som krävas för vårt inhemska behov utöver vad jordbrukarnas egen fabrik Kemikalia i Malmö kan framställa, icke att produceras inom landet. 90 ton löpe skulle härigenom absolut nödvändigt behöva importeras och 250 000 kalvmagar exporteras. Danskarnas pris på löpet skulle nu enligt underhandlingar bli 3:15 per kg, alltså en merkostnad över svensk produktion enligt priskontrollnämndens bestämmelser på cirka 25 öre per kg. Man må ursäkta mig om jag tycker, att detta ärende har handlagts litet egendomligt ur svensk synpunkt.

Vad beträffar import av dansk kondensmjölk måste denna te sig egendomlig för de svenska mejerimän, som diskuterat möjligheten att skicka svenska mejeriprodukter till det svältande Europa. Men det är sockret i denna danska kondensmjölk, som är begärligt, och det är beklagligt att svensk sockerproduktion icke är tillräcklig och att vi icke kunnat få importera socker i stället för kondensmjölk. Jag måste alltså säga, att jag icke har samma uppfattning som hans excellens statsministern framförde i förmiddags och som nu står att läsa i kvällstidningarna, att vår sockerproduktion är tillräcklig, ty vi importera denna kondensmjölk, som, om jag minns rätt, håller 40—45 procent socker och just nu är förfärligt åtråvärd, icke minst för chokladindustrin och annan industri. Vi ha alltså brist på socker ur försörjningssynpunkt.

Förslaget om import av dansk ost måste vidare vara ett papperslöfte med hänsyn till ostsituationen inom landet. Vid denna tid på året har det stora mjölktilloppet börjat och därmed den stora produktionen av smör och ost. Redan på grund härav äro de för mejeriproduktionen ansvariga bekymrade över att före den stora produktionen ostlagerutrymmena äro betänkligt starkt utnyttjade. Därför beslöt också styrelsen för jordbrukarnas riksorganisation för osten, alltså Riksstost, den 1 april att personlig uppvaktning skulle göras hos statens livsmedelskommission och att därvid skulle framhållas de allvarliga bekymmer, som mejerihanteringen hyser med anledning av att de nuvarande ostransoner icke stå i rimlig proportion till de inneiggande ostlagrens storlek och den ostproduktion, som betingas av den nu säsongmässigt allt mer ökade mjölkproduktionen. Resultatet av uppvaktningen blev något ökade ostransoner. Emellertid är man alltjämt bekymrad över hur man skall bereda utrymme för den ökade produktionen.

Jag förstår, att folkförsörjningsministern, om han är orolig för livsmedelsförsörjningen, vill lagra livsmedel, men det går inte att lagra mer än det finns lagerutrymmen till, och därför har man nu blivit bekymrad, när det i ett handelsavtal trots brist på lagerutrymmen utlovats import av ost. Kan någon av herrar statsråd här förklara för oss jordbrukare, hur man vid utlovad import skall kunna tillvarata mjölkproduktionen utan stora ekonomiska förluster? Jag finner alltså, att det är omöjligt att nu kunna importera någon ost, detta på grund av lagringssvårigheterna.

Hur prekärt läget är, kan jag visa genom ett exempel. Inom Mjölkcentralen i Stockholm, som emottar cirka 20 procent av landets mjölmängd, ha vi i dagar-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

na gjort en undersökning av lagringsmöjligheterna och kommit till det resultatet, att ostlagerutrymmena komma att bli fullständigt fyllda i mitten av juni. Inom Riksstämman har man gjort samma undersökning och finner också, att det är fullständigt omöjligt att klara lagerfrågan om vi skola importera ost från Danmark.

Jag kan inte förstå annat än att importlicens icke kommer att lämnas, och jag hoppas alltså, att regeringen är överens med mig om att man måste sköta licensgivningen på det sätt, som livsmedelskommissionens representanter nu ha lovat mejerihanteringsens ledande personer.

Detta är några påpekanden med hänsyn till handelsavtalet. Jag vill tillägga att jag förstår, att det alltid är mycket bekymmersamt att formulera ett handelsavtal, när det gäller byteshandel. Men nu kommer jag till vad jag egentligen vill kritisera. I det föregående var det inte mycket fråga om kritik, utan mest att genom en debatt få frågorna belysta och tillrättalagda, så att de skötas på det viset att inte ett svårt och omöjligt läge uppkommer. Men nu må herr statsrådet Myrdal tillåta mig, att jag framställer en liten kritisk anmärkning — det antydde jag redan i början av mitt anförande.

Vid utskottsbehandlingen framgick, att underhandlarna, när det gällt exporten, varit mycket angelägna om intim kontakt med inte bara myndigheterna utan också exportföretagen och de berörda industrierna. Men när det gällt importen av livsmedel har man inte låtit våra stora jordbrukarorganisationer bli representerade bland underhandlarna. Detta finner jag vara en anmärkningsvärd skillnad i behandlingen av dem som drabbas av importen och av dem som ha förmånen av exporten.

Slutligen tillkommer, att herr statsrådet i dagarna tillsatt en ny handelspolitisk beredning för den långsiktiga planeringen av vår handelspolitik. Jordbruksnäringen och jordbrukets folk komma att i högsta grad bli beroende av den framtida handelspolitiken. Därför är det också befogat med en allvarlig protest mot att det icke bland alla de tillkallade direktörerna — jag vågar kalla dem så — också kunnat lämnas plats för minst en jordbrukare. Jag uttalar, herr statsråd, den förhoppningen — inte minst med tanke på det angenäma samarbetet i planeringskommissionen, där man kom till samförstånd om sådana här frågor — att herr statsrådet rättar till denna vad jag vill kalla underlåtenhet och att alltså representanter för jordbrukets ekonomiska organisationer tillkallas i lika hög grad som industriens vid framtida planläggning av handelsavtal.

Trots att jag har hållit på något tiotal minuter må det tillåtas mig att något beröra även herr statsrådets anförande i dag. I planeringskommissionen voro vi som sagt överens om de stora handelspolitiska linjerna, och jag trodde faktiskt att vi också voro eniga om vad som står i kommissionens utlåtande, nämligen att utrikeshandeln inte får dirigeras på så sätt att priserna på de viktigaste hemmamarknadsnäringarnas produkter oskäligt nedpressas, och att man inte får ordna handelsförbindelserna på ett sådant sätt att man ställer till oreda för hemmamarknadsnäringarna.

Nu synes det mig emellertid, som om herr statsrådet mest ivrar för att exportera. Det var en genomgående tanke i herr statsrådets anförande. Jag har redan sagt honom, att vi ju äro överens om att vi skola ha ett vidgat internationellt utbyte, så att det är inte ur den synpunkten jag kritiserar. Men hur kan herr statsrådet vara så säker på att den svenska industrien kommer att ha goda framtida exportmöjligheter? Kan här garanteras, att det i framtiden kommer att bli Sveriges melodi att helt basera sin näringspolitik på att det skall exporteras under alla förutsättningar? Så länge vi kunna fortsätta med hittills träffade han-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

delsavtal efter kriget, är det naturligtvis mycket lätt för industriens representanter att exportera, eftersom staten ställer krediter till förfogande för köparna eller går med på ett byteshandelsavtal, där i praktiken importen inte kommer att fullgöras, utan resultatet blir att i stället Sveriges fordringar ökas. Men så kan man väl inte fortsätta i det oändliga, ty så småningom måste det ju bli mera normala handelsförbindelser och slutas mera normala handelsavtal. Hur går det då? Är det då lika stora möjligheter för industriexport som det är nu?

Jag tror, att jag tidigare här i kammaren har förfäktat som min uppfattning, att de sönderslagna fabrikererna i Europa redan om några år kunna vara återuppbyggda, och herr statsrådet talar till och med redan om att kunna få handelsförbindelser till stånd med det ockuperade Tyskland. Amerikas och Rysslands väldiga industriupprustning är allmänt känd, och vi ha ju alla hört talas om att tidigare rent agrara länder som Sydafrika, Sydamerika och Australien under kriget byggt upp en egen, väl utvecklad industri. Frågan gäller alltså, om Sverige verkligen i framtiden kommer att ha lika goda förutsättningar för export till dessa länder som före kriget.

Nu hoppas jag, att herr statsrådet är fullt på det klara med att jag inte är någon extrem protektionist. Redan i planeringskommissionen förfäktade jag, att vi måste få till stånd en vidgad svensk export, men jag önskar detta endast i den mån denna export höjer det svenska välståndet och inte försämrar det.

Med den föreliggande bristen på arbetskraft borde man enligt mitt förmenande akta sig för en sådan politik, som åstadkommer en våldsam folkflyttning, därest man inte är säker på att denna är lämplig på lång sikt. Att regeringen nu med sin politik driver fram en väldig sugning av arbetskraften till exportindustrierna kan icke vara klokt. Avfolkningen av svensk landsbygd innebär sålunda även risk ur exportsynpunkt. Jag kan bara fråga: vem skall hugga och vem skall köra i skogarna?

Riksskogstaxeringen har visat, att det nuvarande uttaget av cirka 50 miljoner m³ fast mått motsvarar den ungefärliga årliga återväxten. Om man inte hittar på rationellare avverknings- och transportmetoder behöves alltså den nuvarande normala arbetarstammen i skogarna — jag räknar således inte med den som därutöver finnes för vedhuggning. Jag förmodar nämligen, att man inte vill minska utvinningen av våra svenska skogar. Vår rikedom på skog är inte minst betydelsefull ur exportsynpunkt. Ett normalår som exempelvis 1937 uppgick exportvärdet på våra skogsprodukter till nära 44 procent av Sveriges hela export eller över 870 miljoner kronor. På grund av bombningen av städer och andra samhällen samt på grund av den skogsskövling, som man vet har förekommit i ett flertal länder, är världsbehovet av skogens produktion nu enormt. Med landsbygdsbefolkningens stora beroende av skogen är det självfallet, att vi också ha intresse för exporten. Men intresse för exporten är inte detsamma som att vi anse det lämpligt att exportera mot dåliga krediter eller mot import av onödiga varor, som skada hemmamarknaden.

Detta försvar för hemmamarknaden gäller inte bara jordbruket och dess binärningar, utan också annan betydelsefull hemmaproduktion, t. ex. textilindustrien. Denna industri kämpar med liknande svårigheter som jordbruket, nämligen konkurrens från länder med låg levnadsstandard. Jag kan ta som exempel Kina, Egypten och Japan. Textilindustriens arbetare i Sverige ha en lönestandard, som ligger cirka 20 procent under medelläget bland industriarbetarna. En flykt har därför också börjat från textilindustrien till andra industrier, framför allt metallindustrien, och detta gäller särskilt den kvinnliga arbetskraften, som kan få betydligt större förtjänster på andra håll. Även denna folkflykt anser jag bör uppmärksammas, ty textilindustrien sys-

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

selsätter nu ungefär 15 procent av Sveriges arbetare och kommer därmed såsom landets näst största industri. Tillverkningsvärdet var år 1939 drygt 800 miljoner kronor.

Givetvis måste en fortlöpande rationalisering pågå både inom textilindustrin och inom jordbruket med den avflyttning av arbetskraft som detta möjliggör, men enligt min uppfattning kan det inte vara klokt att driva en sådan handels- och näringspolitik, att man för en kanske tillfällig situation tillåter en folkflykt, som lamslår vissa betydelsefulla näringar. Det är risk för att exempelvis det svenska jordbruket kommer att lamslås. Vilken säkerhet har man då för att de näringar, som nu suga till sig arbetskraften, kunna fortsätta sin expansion eller bibehålla sin produktionsvolym?

Hur blir det, om byggnadsverksamheten övergår från säsongarbete till arbete under hela året? Och hur blir det om giftermålsfrekvensen minskar och bostadsbeståndet räcker? Kan byggnadsverksamheten även då till höga löner behålla arbetskraften? Och hur blir det med den nu omhuldade verkstadsindustrin? Kan denna industri under »normala tider» verkligen konkurrera på världsmarknaden? Beträffande den typiska verkstadsindustri, som tillverkar verktygsmaskiner, kan konstateras, att priserna i Amerika ligga ungefär 10 procent över förkrignivån, samtidigt som motsvarande prisstegring i Sverige ligger i runt tal på 40 procent. En överingenjör, som i dagarna kommit från Amerika, har bland annat besökt en fabrik, som tillverkar högtrycksventiler, och han påpekade, att en viss högtrycksventil, som inte kan produceras här under 30 kronor, kunde i denna amerikanska specialfabrik med massfabrikation tillverkas för 5 kronor.

Det är att märka, att prisbildningen på verkstadsprodukter i Amerika icke påverkas av lönenivån på långa vägar så mycket som i Sverige. I Amerika är det material- och maskinkostnader, som närmast bestämmer prisbildningen, men i Sverige är det kostnader för material och löner. Verkningarna av höga maskinkostnader i ett stort land med väldiga avsättningsområden elimineras helt naturligt av stora tillverkningsserier, och just därför kunna vi i Sverige lätt bli distanserade av ett löneläge för den allmänna marknaden, vilket icke passar in i prisbildningen.

Jag är övertygad om att man inom verkstadsindustrin genom rationalisering och icke minst genom specialisering kommer att väsentligt öka konkurrensförmågan, men därför är det inte säkert, att exportmöjligheterna bli goda i framtiden.

Herr talman! Jag ser, att jag höll på längre än jag lovade, och jag ber om överseende för detta. Med dessa reflexioner har jag emellertid velat ytterligare motivera min uppfattning, att denna väldiga och ensidiga strävan att kunna exportera till varje pris inte kan vara riktig. Jag hoppas alltså, att herr statsrådet Myrdal skall hålla fast vid planeringskommissionens uttalande i handelsfrågorna.

Herr Sandler: Herr talman! Först vill jag ha sagt, att det i och för sig inte kan vara önskvärt, att ett utskottsutlåtande ligger så länge och väntar på ett statsrådsanförande. Min förstäelse i detta speciella fall bör inte alls uppfattas som någon oppmuntran till upprepning, men den är eljest fullständig, ty några som helst olägenheter ha icke kunnat vållas i detta fall. Som kammaren behagade uppmärksamma löper tillämpningen av detta avtal redan provisoriskt. Hade det förelegat några delade meningar, kunde det ha varit äventyrligt med ett sådant här dröjsmål, men eftersom det i sak icke är så, kunna ju icke några olägenheter ha föranletts av att riksdagens godkännande kommer först nu.

Det bör heller icke efter handelsministerns exposé i dag vara lika svårt som

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

det föreföll herr von Heland förra gången vi talade om den här saken att finna något rimligt skäl för handelsministerns dröjsmål, ty var och en förstår ju, att det betydelsefulla avsnitt i exposén, som behandlade den engelska förhandlingen, icke kunde ha getts förrän förhandlingen var avslutad och resultaten behandlade av vederbörande regeringar.

Jag tillåter mig nu att välkomna, att handelsministern har fullföljt sina intentioner att ge riksdagen sådana allmänna handelspolitiska orienteringar i anknytning till något föreliggande regeringsförslag — eller av annan anledning, om regeringsförslag skulle tryta, vilket vi under denna riksdag knappast ha någon anledning att förmoda. Jag hälsar med glädje, alldeles särskilt ur riksdagens synpunkt, att regeringen genom sin praxis nu har strukit ett ordentligt streck över de gamla, dåliga vanorna från krigstiden, som vi alla erinra oss, och att regeringen har bestämt sig för att låta riksdagen vara med om avgörandet i alla sådana handelspolitiska ärenden, som äro av den beskaffenhet att de rimligen kunna framläggas för riksdagen. Att regeringen i det stycket icke är formalistisk framgår ju för övrigt däraf, att vi nu ha på riksdagens bord den engelska överenskommelsen. Den är nämligen av så ovanlig form, att det kunde väl vara diskutabelt, om en sådan sak skulle föreläggas riksdagen. Men detta förhandlingsresultat är ju så betydelsefullt, att det med hänsyn till de sakliga intressena är att synnerligen välkomna, att regeringen här har satt sak före form.

Beträffande de allmänna synpunkter, som herr handelsministern här har framlagt, skall jag begränsa mig till att säga, att man inom riksdagen nog allmänt ansluter sig till de två huvudpunkter, som han själv markerade, nämligen å ena sidan att man bör befrämja utvecklingen av ett friare internationellt varuutbyte, och å andra sidan att man bör inom vår trängre nordiska region befrämja en nordisk samhandel, utan att bygga på illusionen om någon nordisk autarki. Jag tror icke att det råder delade meningar därom, men det är självfallet icke så enkelt att förena detta handelspolitiska program med den prisstabiliseringspolitik, som också ingår i regeringens program. Det kommer att krävas ett ganska stort mått av kombinerad manövreringsskicklighet från både handelsministerns och finansministerns sida, om man skall kunna förena dessa bägge synpunkter.

Vad nu det konkreta förslag beträffar, som behandlas här, behöver jag inte säga mycket till alla instämmandena från den ärade reservanten. Jag kan vitsorda vad han har sagt, att det var en omsorgsfull behandling i utskottet. Alla de synpunkter, som herr von Heland hade anledning att framföra, ha varit ventilerade i utskottet, vi ha fått ingående upplysningar, och efter dessa har utskottet icke tvekat att tillstyrka den kungl. propositionen. Nu har herr von Heland visserligen här talat ganska mycket om sina kalvmagar, men då vi stå inför den ovanliga situationen att en reservant så oväntat både godkänner utskottets kläm och instämmer i vad utskottet har skrivit, torde jag kunna begränsa mig till att nu yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bondeson: Herr talman! Endast några ord!

Vi från Skåne instämman i herr von Helands klander om importen av ost. Vid ett möte i går i Malmö framkommo stora betänkligheter för att vi inte skulle kunna lagra de ostkvantiteter, som redan äro tillverkade. Vidare har materialbristen förorsakat, att kylanläggningarna i lagerlokalerna inte kunnat bli färdiga och inte kunnat utlovas färdiga på halvår, vilket också gör, att man måste ställa sig betänksam till fortsatt tillverkning av ost. Visserligen kan sägas, att skummjölken, som blir över, kan användas vid gödning av svin, men då vi ha brist på kraftfoder ha jordbrukarna intet intresse av att överhuvud taget få skummjölken tillbaka.

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)

Vid gårdagens möte framkom ett önskemål om att få exportera ost i stället för att få importera ost, detta i synnerhet som osten numera inte kan serveras på restaurangerna i samma utsträckning som tidigare. Det har redan bidragit till att partihandlarna inte vilja köpa ost. Dessutom äro de rädda för att den skall fördärvas vid lagringen.

Detta om detta. Till herr statsrådet Myrdal skulle jag vilja ställa en fråga, eftersom herr statsrådet omnämnde exporten av hästar och nötkreatur till Polen. Sedan mer än ett halvår tillbaka har också brevväxling ägt rum, privat och genom lantbruksförbundet, med både Polen och Tjeckoslovakien om köp av avelssvin. Jag tillåter mig fråga herr statsrådet, om även denna export har diskuterats i departementet och i så fall, varför den inte har kommit till stånd.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Med anledning av det uttryck för »ost-ångest» som har kommit fram hos herr von Heland och herr Bondeson. vill jag säga, att jag, som levat i bekymmer i fem år och även vet, att vi för dagen kanske ha vissa besvärligheter med ostlagringen, inte på något sätt ser så dystert på denna som dessa herrar tyckas göra.

Vi ha just nu rätt goda ostlager, och detta inträffar vid en tidpunkt, då inte bara efter all mänsklig ordning utan även efter den för ostproduktionen bestämmande boskapsordningen, om jag så får säga, mjölkstillgången bör bli större och osttillverkningen också ökas. Jag tror emellertid, att de båda herrarna kunna med relativt stort lugn se den närmaste framtiden an. Jag misströstar inte om våra möjligheter att komma över de lagringssvårigheter, som vi på vissa punkter ha trots vår bristhushållning.

Jag behöver inte säga — ty det veta båda de ärade talarna — att ostproduktionen ju löper i ganska markerade säsongkurvor, och det blir dess bättre, eller skola vi säga dess värre, på det sättet, att när vi komma ett stycke fram mot sensommaren och hösten ostproduktionen går tillbaka. Man kan dessutom inte betrakta denna fråga om osten som den allt dominerande frågan, utan här hänger ju det hela tillsammans: ostproduktion, mjölkkonsumtion, smörproduktion o. s. v. Om man blickar något utöver de närmaste veckorna är läget sådant, att vi ledsamt nog måste kalkylera med försämrade möjligheter för mjölkproduktionen under det år som ligger framför oss. Statsministern upplyste i dag i denna kammare om att vi räkna med att vid det nya försörjningsårets ingång ha en oljekakstillgång på ungefär 100 000 eller 110 000 ton oljekakor. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag säger, att det under den senaste tiden — i samband med den internationella kris, som nu är för handen i fråga om olika livsmedel och andra förnödenheter — har rätt allvarligt mörknat över försörjningsläget även beträffande oljekakor. Vi få i Washington föra ganska ansträngda förhandlingar för att söka få hem till landet inte de kvantiteter oljekakor, som vi skulle önska att få, utan oljekakspartier, som äro betydligt mindre än vad både herr von Heland och herr Bondeson gärna skulle se, att vi kunde importera.

Detta sammanfaller med en allmän åtstramning av fettråvarutillgångarna i världen. Det är redan bekant, att den svenska regeringen efter en vädjan från amerikanske jordbruksministern har avstått från 1 850 ton margarindråvaror, och det får för dagen lov att sägas vara mycket ovisst, hur stor tilldelningen av fettråvaror under det närmaste försörjningsåret kan komma att bli. Jag kan därför försäkra herrarna, att det inte kommer att möta några svårigheter att på olika sätt tillvarata den rikare mjölkproduktion, som jag livligt hoppas att vi skola kunna få under de närmaste månaderna.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Låt mig bara på herr Bondesons fråga kort svara, att jag icke känner till som någon nu aktuell fråga export av

Ang. det svensk-danska varuutbytet m. m. (Forts.)
avelssvin till Polen och Tjeckoslovakien, men jag skall låta göra efterforskningar i saken.

Herr von Heland: Herr talman! Statsrådet Gjöres' prognos är möjligen riktig just i fråga om kraftfodret. Det kan tänkas, att jordbrukarna genom ensilering komma att på något sätt motverka den minskade tilldelningen, men vi veta naturligtvis inte i dag, hur det kommer att gå. Det är mycket möjligt, att statsrådet har rätt.

Vi äro givetvis mest ängsliga för den närmaste tiden och för att i handelsavtalet har utlovats import hit. Statsrådet vet ju, att vår riksorganisation försöker göra det bästa möjliga för statshushållet och följer regeringens och livsmedelskommissionens direktiv. Jag kan nämna, att vi just i dagarna ha beslutat att med rätt avsevärda kostnader försöka ordna ytterligare lagringsmöjligheter. Jordbrukarna äro således villiga göra sitt bästa i detta hänseende. Men just därför ville jag ta upp denna fråga och uttala en förhoppning, att regeringen inte på grund av handelsavtalet kommer att tillåta en licensgivning, som kan riva sönder vad jordbrukarna försöka ordna.

Herr statsrådet Gjöres: Herr talman! Låt mig till det sista anförandet påpeka det i och för sig mycket självklara förhållandet — som jag trodde skulle framgå såsom en given slutsats av vad jag nyss sade om ostproduktionens variationer — att det väl antagligen kommer att utveckla sig så detta år liksom tidigare, att köpen av dansk ost komma att infalla under en period, då den inhemska produktionen inte är överflödande stor.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse rörande det svensk-finska varuutbytet m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 276, 289, 293, 294 och 298.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för budgetåret 1945/46 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln.

Skrivelseförslagen godkändes, förslaget nr 260 under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 133 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 259, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 31 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna å vissa slag av fisk m. m.;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar; samt

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till kostnader i samband med sockerregleringen.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 347, av herr *Sandler* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 348, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.;

nr 349, av herr *Bergh Ragnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.;

nr 350, av herr *Friggeråker* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond; samt

nr 351, av herrar *Ekströmer* och *Sundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.01 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 25 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 297, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m.; och
nr 299, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får undertecknad härmed vördsamt anhålla om ledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

Övertorneå den 21 maj 1946.

C. F. Carlström.

Härmed intygas på begäran, att riksdagsman *Carl Fredrik Carlström*, Övertorneå, på grund av sjukdom är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet från och med den 21 maj och tills vidare.

W. O. Hollertz,
provinsialläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuubyttet; och

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse rörande det svensk-finska varuutbytet m. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen;

nr 267, i anledning av väckta motioner om utredning angående jordbrukets fastighetskredit m. m.; samt

nr 268, i anledning av väckt motion angående åtgärder till befrämjande av linodlingen i Norrbotten.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 269, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa köpingar samt mindre städer att bilda polisdistrikt tillsammans med omkringliggande socknar;

nr 270, i anledning av väckt motion angående revision av bestämmelserna i 6 kap. strafflagen om skadestånd m. m.; samt

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 272, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 23 § 1 och 2 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562).

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens institut för folkhälsan;

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa undersökningar vid statens institut för folkhälsan;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till trådradioanläggningar; samt

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 276, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.; och

nr 289, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 293, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
nr 294, angående anslag till civildförsvaret för budgetåret 1946/47; samt
nr 298, angående anslag till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 347, av herr *Sandler* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 348, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.;

nr 349, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.; samt nr 350, av herr *Friggeråker* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Ekströmer* och *Sundberg* väckta motionen, nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 297 och 299.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 352, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond;

nr 353, av herr *Hagman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.; samt

nr 354, av herr *Näslund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kreditgivning till Finland;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till konjunkturinstitutet för budgetåret 1946/47;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till uppförande av ett radiohus i Stockholm;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av landsbygdens telefonförhållanden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till om- och tillbyggnadsarbeten vid statens skeppsprovvningsanstalt m. m.;

nr 148, i anledning av väckt motion om utredning angående behovet av livräddningsanordningar å Vänern;

nr 149, i anledning av väckta motioner om översyn av gällande bestämmelser beträffande övergång från kollektivavtalsanställning vid försvarets verkstäder till anställning å militära icke-ordinariereglementet m. m.;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån med statlig kreditgaranti åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad till normalspår av vissa av Blekingenätets järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av väckta motioner angående inplacering å övergångsstat av personal, som i samband med statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst före den 1 juli 1945; och

nr 155, i anledning av riksdagens år 1945 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1944—den 30 juni 1945;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd samt om anslag till dyrtidstillägg å ersättning åt blindas, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1946/47 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels öck en motion, väckt i anledning av sistnämnda proposition; och

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 2 mom. lagen den 18 juni 1937 (nr 382) om barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § rusdrycksförsäljningsförordningen;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av väckt motion angående ersättning till kaptenen i kustartilleriets reserv R. E. G. Lindberg för vissa av honom erlagda pensionsavgifter;

nr 46, i anledning av väckt motion om rätt för f. d. chefen för byggnadsdepartementet vid Karlskrona örlogsvarv, ingenjören S. H. Lenander, att återbetomma vissa inbetalda pensionsavgifter;

nr 47, i anledning av väckta motioner om ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under olycksfall i arbete eller under militärtjänstgöring;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om hypoteksaktiebolag; och

nr 49, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om reglering av vissa tjänstepensioner vid riksdagens verk;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om demokratisering av medaljutdelningen till statstjänare samt av resereglementet m. m.; och

nr 17, i anledning av motion om utredning och förslag angående den psykiska hälso- och sjukvårdens planering och organisering; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, över väckt motion om framläggande av en plan för utveckling och inriktning av landets produktiva resurser m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.14 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
